

รายงานการศึกษา

เรื่อง

การศึกษา วิเคราะห์สิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

โดย

ปเนต มโนมัยวิบูลย์, พรพล น้อยธรรมราช

และจรัส กิตตินาคัญชา

เสนอ

คณะกรรมการการศึกษาและการพัฒนา

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายงานการศึกษา

เรื่อง

การศึกษา วิเคราะห์สถิติในการศึกษาและการพัฒนา

เสนอ

คณะกรรมการการศึกษาและการพัฒนา

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

โดย

นาย ปเนต

มโนมัยวิบูลย์

นาย พรพล

น้อยธรรมราช

นาย จำรัส

กิตตินาคบุญชา

คำนำ

นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 แห่งราชอาณาจักรไทยได้ถูกประกาศใช้เรื่องราวเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยก็ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นฉบับที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิเสรีภาพของคนอย่างมาก ทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวทางด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในภาครัฐ และภาคประชาชนอย่างไม่เคยมีมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งองค์กรอิสระที่ดำเนินงานด้านเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขึ้น นั่นคือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เพราะเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นเรื่องที่ใหม่สำหรับสังคมไทย ทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงได้พยายามทำการศึกษา และพัฒนาเรื่องสิทธิมนุษยชน พร้อมทั้งรับเรื่องร้องเรียน และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยอย่างเต็มที่ โดยได้มีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาเฉพาะด้านขึ้นมาดูแลงานแต่ละด้าน โดยเฉพาะ

รายงานฉบับนี้เป็นรายงานการศึกษาที่อยู่ในส่วนของคณะอนุกรรมการด้านสิทธิทางการศึกษา และการพัฒนา ซึ่งได้ทำการรวบรวมเรื่องร้องเรียน และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศในช่วงปี 2545 ที่เกี่ยวกับสิทธิการศึกษาและการพัฒนา มาวิเคราะห์หาสาเหตุ และปัจจัยต่างๆ ที่เอื้อ และเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการด้านสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาในประเทศไทย เพื่อจะนำไปเป็นข้อมูลในการศึกษา และดำเนินการแก้ปัญหา รวมถึงวางรากฐานของสิทธิการศึกษาและการพัฒนาในประเทศไทยต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ด้วยเวลาอันมีจำกัด ประกอบกับการที่คณะผู้จัดทำยังมีประสบการณ์ไม่มาก รายงานฉบับนี้จึงมีเนื้อหาที่ค่อนข้างจำกัด และไม่สมบูรณ์แบบมากนัก ซึ่งหากมีข้อผิดพลาดประการใดทางคณะผู้จัดทำก็ขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ทางคณะผู้จัดทำหวังว่ารายงานการศึกษาชิ้นนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อไปสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาในประเทศไทย และสามารถเป็นข้อมูลที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไปตามเจตนารมณ์ที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้คาดหวังไว้

คณะผู้จัดทำ

กรกฎาคม 2546

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญรูปและตาราง	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตการศึกษา	3
วิธีการศึกษา	4
บทที่ 2 สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย	6
ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540	
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	
และสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี	
กรอบการวิเคราะห์	6
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540	9
แนวคิดว่าด้วยการศึกษาการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐของประเทศไทย	
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545	14
สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี	19
สรุปประเด็นสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย	25
บทที่ 3 สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทยในภาคปฏิบัติ พ.ศ. 2545	37
เหตุการณ์สำคัญใน ปี พ.ศ. 2545	37

สรุปปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา	55
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา	59
กระบวนการคัดเลือกเรื่องร้องเรียน	59
ลักษณะเรื่องร้องเรียน	60
สรุปสาเหตุการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา	73
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	78
สรุป	78
ข้อเสนอแนะ	81
บรรณานุกรม	83
ภาคผนวก	84
ภาคผนวกที่ 1 บทบัญญัติที่นำมาอ้างอิง	84
ภาคผนวกที่ 2 คำอธิบายรหัสประเด็นสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา	118
ภาคผนวกที่ 3 รายชื่อเอกสารอ้างอิงของเหตุการณ์สำคัญ	119

สารบัญรูปและตาราง

	หน้า
แผนภาพที่ 1-1 แสดงขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา	5
แผนภาพที่ 2-1 แสดงแนวทางวิเคราะห์หาประเด็นสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา	8
แผนภาพที่ 2-2 แสดงสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา จำแนกตามแหล่งอ้างอิง	32
แผนภาพที่ 2-3 แสดงสิทธิในมิติของกระบวนการ จำแนกตามแหล่งอ้างอิง	33
แผนภาพที่ 2-4 แสดงสิทธิในมิติของผล จำแนกตามแหล่งอ้างอิง	34
แผนภาพที่ 2-5 แสดงการสนับสนุนสิทธิ จำแนกตามแหล่งอ้างอิง	35
แผนภาพที่ 2-6 แสดงสิทธิในการศึกษา จำแนกตามแหล่งอ้างอิง	36
ตารางที่ 4-1 แสดงตัวอย่างตาราง ทะเบียนรับหนังสือร้องเรียน	59
ตารางที่ 4-2 แสดงลักษณะเรื่องร้องเรียนกลุ่มที่ 1 โครงการการพัฒนา	74
ตารางที่ 4-3 แสดงลักษณะเรื่องร้องเรียนกลุ่มที่ 2 กฎ ระเบียบ	75
ตารางที่ 4-4 แสดงลักษณะเรื่องร้องเรียนกลุ่มที่ 1 โครงการการพัฒนา	77

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมา

ปัญหาสิทธิมนุษยชนได้ทวีความสำคัญเป็นปัญหาระดับระหว่างประเทศ เพื่อแสดงเจตจำนงของประเทศสมาชิกในองค์การสหประชาชาติที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเพื่อเป็นมาตรฐานสำหรับประเทศสมาชิกที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติภายในประเทศ โดยสาระสำคัญของปฏิญญาดังกล่าว คือความต้องการให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกด้วยอิสระทางการพูด ความ เชื่อถือ และอิสรภาพพ้นจากความหวาดกลัว และความต้องการ

การดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบสองส่วนคือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Commission on Human Rights) และข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner for Human Rights) โดยที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจะทำงานในฐานะเป็นผู้แทนของรัฐบาลในประเทศนั้น มีหน้าที่หลักคือ จัดทำข้อเสนอ คำแนะนำ และรายงานที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เช่น รายงานเรื่องการคุ้มครองชนกลุ่มน้อย การป้องกันการเลือกปฏิบัติ เป็นต้น อีกทั้งมีหน้าที่ในการสอดส่อง ใต้สวน และพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั่วโลก สำหรับข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติจะทำงานในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของสหประชาชาติที่มีหน้าที่ และความรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจกรรมสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เช่น การมีบทบาทในการแก้ไขอุปสรรค และปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เป็นอยู่ และทำให้เกิดการคุ้มครองให้บรรลุผลเป็นจริง เป็นต้น

ผลจากการประกาศปฏิญญาทำให้การส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้รับการร่วมมือทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก เช่น การจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี การกำหนดคดีการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมือง และสิทธิทางการเมือง เป็นต้น

วิวัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลไทยได้มีการพิจารณาในระดับชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 สมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน โดยการพยายามร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน จากนั้นในปี พ.ศ. 2539 ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) และในปี พ.ศ. 2540 กันประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) ซึ่งการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญา และกติการะหว่าง ประเทศข้างต้นนั้น ถือเป็นก้าวสำคัญในการดำเนินงาน ด้านสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ของประเทศไทย

ด้านการเปลี่ยนแปลงในรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติเพิ่มเติมอย่างชัดเจนในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและ

และ

เสรีภาพของชนชาวไทย และหมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ นอกจากนี้ยังมีมาตรการหรือกลไกเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอีกอย่างน้อย 4 กลไกคือศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สำหรับกฎหมายระดับรอง การออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็แสดงให้เห็นถึงความพยายามปฏิรูประบบการศึกษาแห่งชาติ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของคนไทย

② พรบ. สิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2545

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้านสิทธิทั้งทางด้านการศึกษา และการพัฒนาในประเทศไทยก็ยังพบกับอุปสรรคอยู่ไม่น้อย ซึ่งอาจจะมีสาเหตุใหญ่อยู่ที่ว่าเรื่องราวต่างๆ ทางด้านสิทธินั้น ยังเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่สำหรับประชาชนทั่วไปอยู่ ซึ่งการดำเนินการเรื่องสิทธิในระยะเปลี่ยนผ่านเช่นนี้ มักจะพบการปะทะกันระหว่างกระแสความคิดเก่าที่ยังคงระบบแนวคิดเชิงอนุรักษนิยมที่มีรัฐเป็นศูนย์กลาง กับกระแสความคิดใหม่ที่ต้องการพัฒนาสิทธิมนุษยชนในประเทศให้ก้าวหน้า โดยมีคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ยกตัวอย่างเช่นกรณีเขียนปากลูลซึ่งเป็นการปะทะกันระหว่างความคิดที่ว่าจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นควรเป็นสิทธิของใคร โดยกระแสเก่ายัง เชื่อว่าควรเป็นรัฐที่ต้องเข้าไปจัดการอย่างที่ว่าผ่านมา ส่วนฝ่ายกระแสใหม่เชื่อว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นเรื่องของคนในพื้นที่ที่ควรมีสิทธิ เพราะเป็นผู้อยู่ และได้รับประโยชน์รวมถึงผลกระทบในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่คน เป็นต้น

นอกจากการที่สิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่ยังใหม่ต่อสังคมแล้ว องค์กรต่างๆ ที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยต่างๆ ก็ยังคงใหม่ด้วยเช่นกัน ฉะนั้นการจัดการกับปัญหาด้านต่างๆ อาจจะล่าช้าเนื่องจากการขาดประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหานั้นๆ ยิ่งไปกว่านั้นองค์กรที่ทำงานส่งเสริมสิทธิมนุษยชนต่างๆ นั้น ยังไม่มีอำนาจเพียงพอทั้งอำนาจทางการเมือง และอำนาจเชิงกฎหมาย ในปฏิบัติให้คนให้โทษแก่ใครได้ หลายครั้งจึงมีบทบาทเพียงแต่เป็นกระบอกเสียงให้ประชาชนเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงขาดความรู้ในการจัดการบริหารสิทธิของตนเอง และการเคารพสิทธิของผู้อื่น เนื่องจากประชาชนจำนวนมากก็ยังขาดความเข้าใจในเรื่องของสิทธิมนุษยชนอยู่มาก ไม่ทราบว่าตัวเองหรือผู้อื่นมีสิทธิหรือไม่สิทธิประการใดบ้าง

นอกจากนี้ แม้ระบบกฎหมายไทยจะมีการพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างมาก แต่ก็ยังมีกฎและระเบียบอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง แก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ทางด้านสิทธิมนุษยชนของรัฐธรรมนูญ เช่น การรองรับสิทธิของประชาชนและสิทธิชุมชน โดยเฉพาะสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ดังนั้น ทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมสิทธิด้านการศึกษา และการพัฒนาในประเทศ โดยการจัดตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นมาเพื่อศึกษาเรื่องนี้อย่างเฉพาะด้าน เพื่อศึกษาวิจัย วิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศ หาปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิ ทั้งนี้เพื่อวางกรอบการศึกษา และแนวทางการจัดการและการปฏิบัติ และวาง

กรอบการวิเคราะห์เหตุการณ์ทางด้านสิทธิการศึกษาและการพัฒนาในอนาคต เพื่อให้เกิดการพัฒนาสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพในประเทศไทย รวมถึงสร้าง กำนันให้สิทธิมนุษยชนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชนในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษากรอบสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัย ที่เอื้ออำนวยและที่เป็นอุปสรรค ต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศในทางปฏิบัติ
3. เพื่อศึกษาสาเหตุของการละเมิดหรือถูกละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการดำเนินการด้านสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อศึกษากรอบสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัย ที่เอื้ออำนวยและที่เป็นอุปสรรค ต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศในทางปฏิบัติ
3. เพื่อศึกษาสาเหตุของการละเมิดหรือถูกละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการดำเนินการด้านสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ขอบเขตการศึกษา

1. การวิเคราะห์ เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาในครั้งนี้จะวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับ “สิทธิมนุษยชน” ตามคำนิยามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542

“มาตรา 3 ... “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม...”

2. สำหรับกรอบกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ที่นำมาอ้างอิงในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ครอบคลุม
 - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
 - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 - สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี อันประกอบด้วย
 - อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC)
 - อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on Elimination of all forms of Racial Discrimination – CERD)
 - อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against Women – CEDAW)
 - กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)
 - กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights – ICESCR)
3. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ครอบคลุมเหตุการณ์สำคัญ และเรื่องราวเรียนเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2545

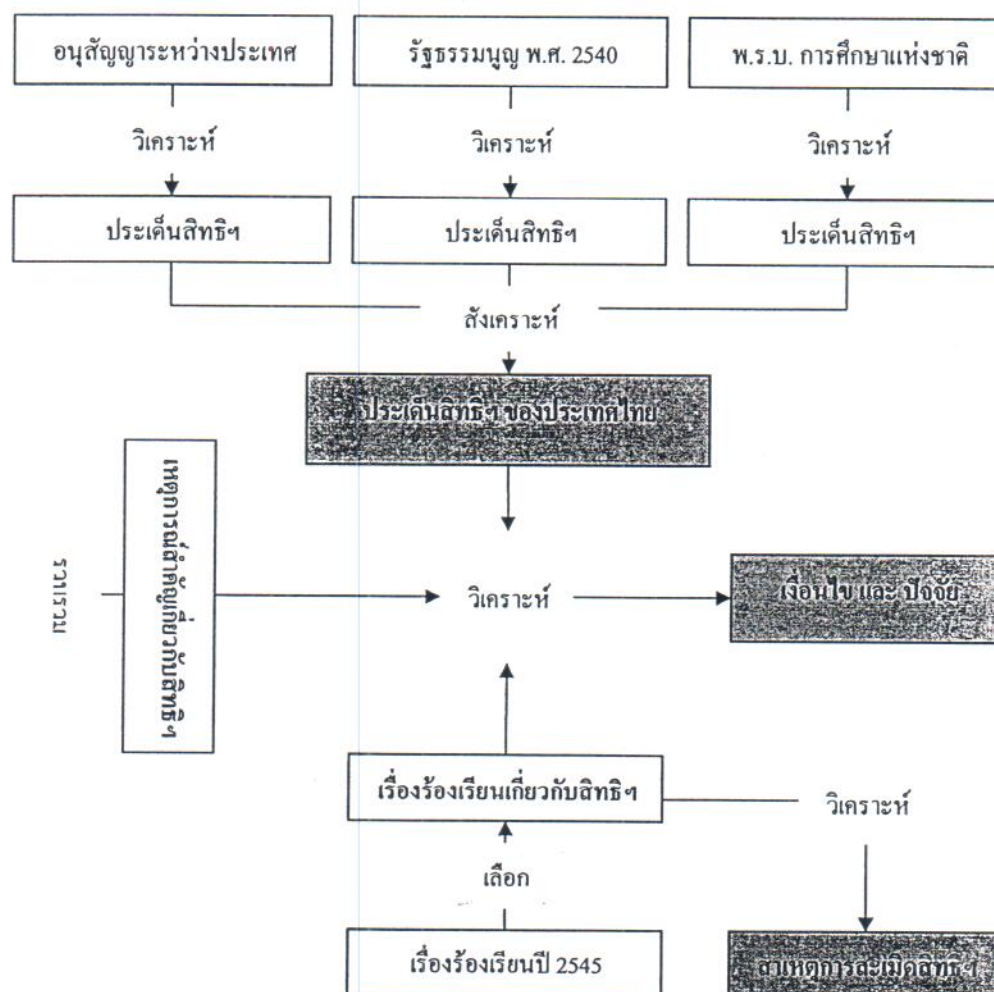
วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทยจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี ประกอบกับข้อมูลภาคปฏิบัติ ได้แก่ เหตุการณ์สำคัญ และเรื่องราวเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ทั้งนี้การเลือกแหล่งอ้างอิงดังกล่าวกำหนดโดยข้อตกลงในสัญญา

การเก็บข้อมูลที่ทำกรจัดเก็บ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เป็นข้อมูลจากเอกสาร ประกอบด้วย กฎหมาย แผน มาตรการ มติคณะรัฐมนตรี บันทึกการประชุม และกฤตภาคข่าว

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้จัดทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาความเหมือนและความต่างในแต่ละกรณีจากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์เป็นข้อสรุปในสามประเด็น คือ ประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา เงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาในทางปฏิบัติ และสาเหตุการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

แผนภาพที่ 1-1 แสดงขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา

บทที่ 2 สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย

ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

และสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี

กรอบการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญของสิทธิการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย จากกรอบทางกฎหมายที่รับรองสิทธิ จะศึกษาสิทธิในการศึกษา และสิทธิในการพัฒนาควบคู่กันไป เนื่องจากการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่สิทธิในการศึกษาเป็นมิติสำคัญที่อนุกรรมการการศึกษาและการพัฒนาให้ความสำคัญ การศึกษาครั้งนี้จึงจะให้ความสำคัญกับสิทธิในการศึกษาเป็นพิเศษ

กรอบการวิเคราะห์หาประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาจากกรอบทางกฎหมาย จะอ้างอิงถึงแนวคิดเกี่ยวกับคำสำคัญทั้งสอง คือ คำว่า “การพัฒนา” และ “การศึกษา” เป็นหลัก โดยนิยามของคำสำคัญทั้งสองนำมาจากบทบัญญัติทางกฎหมาย คือ

- นิยามของ “การพัฒนา” ตามปฏิญญาด้านสิทธิในการพัฒนา¹ หมายถึง กระบวนการรอบด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ซึ่งมีความสม่ำเสมอ ในการมุ่งยกระดับความผาสุกของประชากรทั้งมวลและปัจเจกชนทั้งมวลบนพื้นฐานที่พวกเขามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น เสรี และมีความหมายในการพัฒนา รวมทั้งในการกระจายอย่างเป็นธรรมแห่งผลประโยชน์จากการพัฒนา
- นิยามของ “การศึกษา” ตาม มาตรา 4 แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

คำนิยาม “การพัฒนา” ตามปฏิญญาด้านสิทธิในการพัฒนาแสดงให้เห็นว่าการพัฒนามีสี่ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง โดยการศึกษาเองเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา

¹ ประเทศไทยยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีของปฏิญญาด้านสิทธิในการพัฒนา ประเด็นสิทธิในการพัฒนาในการศึกษานี้ จึงไม่ครอบคลุมถึงบทบัญญัติตามปฏิญญานี้ ดูรายละเอียดของ ปฏิญญาด้านสิทธิในการพัฒนา ใน คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน, สิทธิมนุษยชน: รวบรวมสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่สำคัญ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท, 2540).

โดยเฉพาะในด้านสังคม ดังนั้นการวิเคราะห์สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาจึงอาจจำแนกได้เป็นสี่ด้านตามนิยามข้างต้น คือ สิทธิด้านเศรษฐกิจ สิทธิด้านสังคม สิทธิด้านวัฒนธรรม และสิทธิด้านการเมือง

นอกจากนิยามข้างต้นจะสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาเป็นส่วนหนึ่ง และเป็นส่วนสำคัญ ของการพัฒนาทางสังคมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงมิติสองด้านที่สำคัญของการพัฒนาและการศึกษา คือ มิติของกระบวนการ (Processes Aspect) และมิติของผล (Results Aspect)

มิติของกระบวนการ หมายถึง ชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการบรรลุเป้าหมายบางประการ เช่น จากนิยาม กระบวนการการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษา ถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม ฯลฯ ซึ่งเป็นชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อให้บุคคลและสังคมมีความเจริญงอกงาม อันเป็นเป้าหมายของกระบวนการการศึกษา สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาในมิติของกระบวนการจึงหมายถึง บรรดาสิทธิ เสรีภาพของบุคคลหรือองค์การที่จะทำกิจกรรม หรือเข้าร่วมทำกิจกรรม หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ในกระบวนการพัฒนา/การศึกษา หากพิจารณาในทางบริการสาธารณะ สิทธิในมิติของกระบวนการคือ สิทธิของผู้จัดบริการ (Provider)

มิติของผล หมายถึง สิ่งที่เกิดจากกิจกรรมที่จัดขึ้น ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ หากพิจารณาตามทฤษฎีระบบ² มิติด้านผลจะหมายรวมทั้ง ผลผลิต (Outputs) อันเป็นผลขั้นต้นของกระบวนการ/ชุดของกิจกรรม ผลลัพธ์ (Outcome/Effect) อันเป็นผลของผลผลิตที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย และผลกระทบ (Impact) อันเป็นผลของผลลัพธ์ที่มีต่อสังคมโดยรวม กรณีการศึกษา โรงเรียน คือผลผลิตหนึ่งของกระบวนการการศึกษา ผู้สำเร็จการศึกษา คือ ผลลัพธ์หนึ่งของโรงเรียน และผลงานขององค์การต่างๆ คือ ผลกระทบหนึ่งของผู้สำเร็จการศึกษา ทั้งนี้ โรงเรียน ผู้สำเร็จการศึกษา และผลงานจากการทำงาน อาจจะมีการขยายคุณลักษณะ ด้วยคำคุณศัพท์ได้ทั้งในด้านบวกและด้านลบ สิทธิในการพัฒนาและการศึกษาในมิติของผลจึงหมายถึง สิทธิ เสรีภาพของบุคคลหรือองค์การในการเข้าถึงผลด้านบวกของการพัฒนา/การศึกษา และป้องกันหรือแก้ไขผลด้านลบของการพัฒนา/การศึกษา หากพิจารณาในทางบริการสาธารณะ สิทธิในมิติของผลคือ สิทธิของผู้ใช้บริการ (User)

สำหรับการวิเคราะห์หาประเด็นสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาจากกรอบทางกฎหมาย นอกจากสิทธิในมิติของกระบวนการและมิติของผลแล้ว ยังจะต้องศึกษาถึงบทบัญญัติที่ระบุนการสนับสนุน เพื่อให้สิทธิเหล่านั้นใช้ได้จริงด้วย ซึ่งการสนับสนุนนี้อาจจะเป็นสิทธิในตัวเอง เป็นหน้าที่หรือเป็นมาตรการก็ได้ เช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการได้สัญชาติ บทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้ประกอบการที่ต้องจัดให้เด็กในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ บทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการจัดระบบ

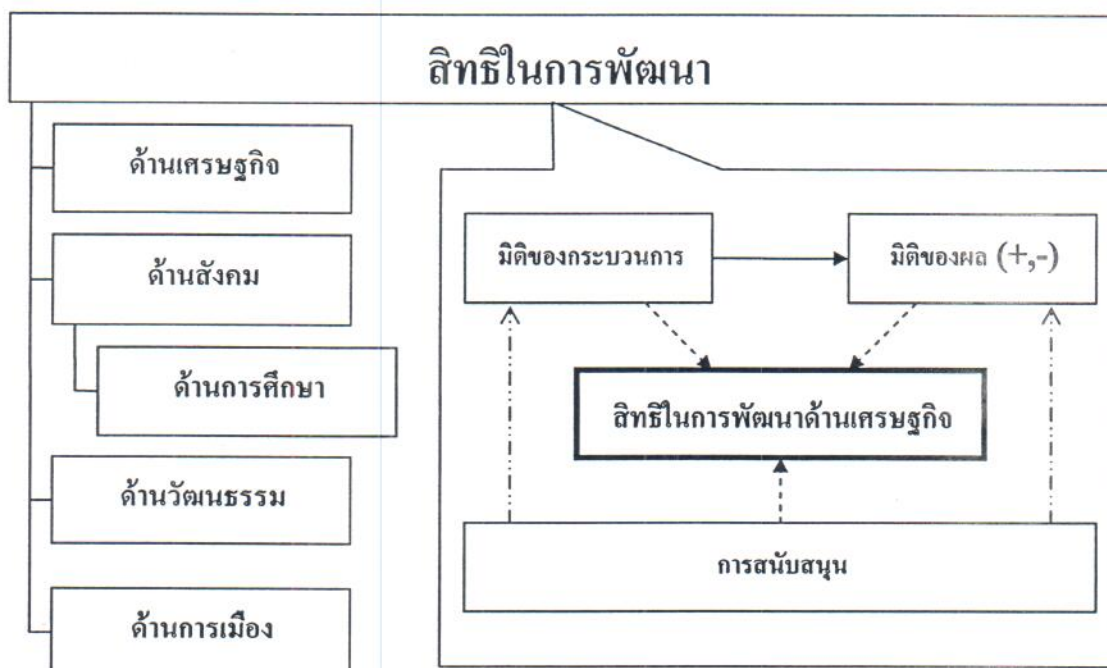
² แนวคิดเกี่ยวกับ ทฤษฎีระบบ อ่านเพิ่มเติมใน ใน Easton, David, A Framework for Political Analysis, (Englewood Cliffs : Prentice Hall, 1965). และพททิสถาณ ชุมพล, ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539).

ทุนการศึกษา ล้วนแต่เป็นการสนับสนุนสิทธิการเข้ารับการศึกษา อันเป็นสิทธิในการศึกษาในมิติของผล เป็นต้น ทั้งนี้การสนับสนุนการพัฒนาอาจจะจำแนกได้เป็นสามประเภท คือ หนึ่ง การสนับสนุนการพัฒนา ซึ่งเป็นสิทธิ หน้าที่ หรือมาตรการที่มีเพื่อให้กระบวนการและผลการพัฒนาดำรงอยู่ได้เป็นปกติ สอง การสนับสนุนมิติของกระบวนการ ซึ่งเป็นสิทธิ หน้าที่ หรือมาตรการที่มีเพื่อให้กระบวนการการพัฒนาดำรงอยู่ได้เป็นปกติ สาม การสนับสนุนมิติของผล ซึ่งเป็นสิทธิ หน้าที่ หรือมาตรการที่มีเพื่อให้ผลการพัฒนาดำรงอยู่ได้เป็นปกติ

การวิเคราะห์หาประเด็นสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาในครั้งนี้ให้ความสำคัญกับสองมิติ และการสนับสนุน ในทั้งสี่ด้านของการพัฒนา กล่าวคือ มิติของกระบวนการ มิติของผล การสนับสนุนการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง ทั้งนี้จะเน้นประเด็นสิทธิในการศึกษาเป็นพิเศษ

การวิเคราะห์จะแบ่งเป็นสองขั้นหลัก ขั้นแรกเป็นวิเคราะห์หาประเด็นจากรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคีตามลำดับ ขั้นตอนที่สองเป็นการนำประเด็นที่ได้จากแหล่งอ้างอิงทั้งสามมาสรุปรวมตามประเด็นมิติของสิทธิและการสนับสนุน เพื่อนำไปสังเคราะห์สาระสำคัญของสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทยต่อไป

แผนภาพที่ 2-1 แสดงแนวทางวิเคราะห์หาประเด็นสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

สิทธิในมิตของกระบวนการ

- สิทธิในการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ตามมาตรา 57
- สิทธิที่จะมีส่วนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 1. ของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ตามมาตรา 46
 2. ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นอำนาจหน้าที่ ตามมาตรา 290
 3. ของบุคคล ตามมาตรา 56
- สิทธิในการจัดการด้านสังคมและวัฒนธรรม
 1. ของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ตามมาตรา 46
 2. ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน้าที่ ตามมาตรา 289 วรรคหนึ่ง
- สิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบริการทางสาธารณสุข ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ตามมาตรา 52
- สิทธิในการเสนอทบทวนสิทธิของประชาชน ได้แก่ การเสนอกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ตามมาตรา 170
- สิทธิในการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ตามมาตรา 287
- สิทธิในการเลือกตั้งของบุคคล
 1. ในระดับชาติ ตามมาตรา 105
 2. ในระดับท้องถิ่น ตามมาตรา 285
- สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง
 1. เป็นสมาชิกผู้แทนราษฎรของบุคคล ตามมาตรา 107
 2. เป็นสมาชิกวุฒิสภาของบุคคล ตามมาตรา 125
 3. เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น ตามมาตรา 285
- สิทธิในการเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา 303 ออกจากตำแหน่ง ตามมาตรา 304

สำหรับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญที่ระบุถึงสิทธิในด้านการศึกษาโดยเฉพาะ ในมิตของกระบวนการมีดังนี้

- สิทธิในการจัดการศึกษา
 1. ของรัฐ ตามมาตรา 81 ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนตามมาตรา 43 วรรคสอง
 2. ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 289 วรรคสอง
 3. ของเอกชน ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐตามมาตรา 43 วรรคสาม

4. ขององค์กรวิชาชีพ ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐตามมาตรา 43 วรรคสาม

- เสรีภาพในการทางวิชาการในการศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ตามมาตรา 42

สิทธิในนิติของผล

การเข้าถึงผลเชิงบวก

- สิทธิในการได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานของบุคคล ตามมาตรา 52
- สิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะและความช่วยเหลือเป็นพิเศษของคนพิการ ตามมาตรา 30 และ 55
- สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ของบุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ ตามมาตรา 54
- สิทธิที่จะได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 1. ของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ตามมาตรา 46
 2. ของบุคคล ตามมาตรา 56
- สิทธิในการได้รับประโยชน์จากการจัดสรรคลื่นความถี่ ตามมาตรา 40

สำหรับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญที่ระบุถึงสิทธิในด้านการศึกษาโดยเฉพาะ ในนิติของผลเชิงบวกมีดังนี้

- สิทธิในการได้รับการศึกษา
 1. ประชาชนทั่วไป ตามมาตรา 43 วรรคหนึ่ง มีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
 2. เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล ตามมาตรา 53 วรรคสอง มีสิทธิได้รับการศึกษาอบรมจากรัฐ
- สิทธิได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพของประชาชนทั่วไป ตามมาตรา 43 วรรคหนึ่ง

การป้องกันหรือแก้ไขผลเชิงลบ

- สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
 1. เสรีภาพของประชาชน ในการแสดงความคิดเห็นทั่วไป ตามมาตรา 39
 2. สิทธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการ หรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใด ที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น ตามมาตรา 59
- สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ตามมาตรา 60

- สิทธิในการฟ้อง เพื่อให้หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 56 วรรคหนึ่งและวรรคสอง
- สิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ตามมาตรา 61
- สิทธิในการฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำ ตามมาตรา 62
- สิทธิในการได้รับการชดเชยจากการเวนคืนที่ดินอย่างเป็นธรรม ตามมาตรา 49
- สิทธิในการได้รับการคุ้มครองของผู้บริโภค ตามมาตรา 57
- สิทธิในการต่อต้านการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้โดยสันติวิธี ตามมาตรา 65

การสนับสนุนการพัฒนา

การสนับสนุนการพัฒนา

- บุคคลย่อมมีความเสมอภาคแห่งสิทธิและเสรีภาพ ตามมาตรา 30
- รัฐต้องรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
 - มีหน้าที่พิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ เกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต ตามมาตรา 71
 - มีหน้าที่จัดให้มีกำลังทหารเพื่อพิทักษ์ และพัฒนาประเทศ ตามมาตรา 72
 - มีหน้าที่ให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามมาตรา 73
 - มีหน้าที่ส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ ตามมาตรา 74
 - มีหน้าที่ดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตามมาตรา 75
 - รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน ตามมาตรา 80 วรรคหนึ่ง
- บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสาร ตามมาตรา 37
- สื่อมวลชนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าว ตามมาตรา 41
- บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล ข่าวสารสาธารณะ ตามมาตรา 58 และโดยเฉพาะกรณีการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใด ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือ ส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น ตามมาตรา 59

การสนับสนุนมิติของกระบวนการ

- เสรีภาพในการรวมกลุ่มของ
 1. สมาคม สหภาพ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน และหมู่คณะอื่น ตามมาตรา 45
 2. พรรคการเมือง ตามมาตรา 47
- รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่ม
 1. ของเกษตรกร ตามมาตรา 84
 2. เป็นสหกรณ์ ตามมาตรา 85
- รัฐต้องสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ตามมาตรา 76
- รัฐต้องการกระจายอำนาจ รวมทั้งพัฒนาให้ท้องถิ่นมีความพร้อม เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถตัดสินใจได้เอง ตามมาตรา 78
- รัฐต้องจัดสรรภาษีและอากรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่น ตามมาตรา 284 วรรคสาม (2)
- รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ตามมาตรา 79
- รัฐต้องสนับสนุนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 113
- รัฐต้องสนับสนุนการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ตามมาตรา 129

สำหรับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญที่ระบุถึง การสนับสนุนมิติของกระบวนการ เฉพาะด้านการศึกษา มีดังนี้

- รัฐต้องสนับสนุนการจัดการศึกษาของเอกชน ตามมาตรา 81
- รัฐต้องปรับปรุงระบบการศึกษาของประเทศ ตามมาตราการ ที่ระบุไว้ในมาตรา 81
- การจัดสรรคลื่นความถี่ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ตามมาตรา 40 วรรคสาม

การสนับสนุนมิติของผล

- การจัดตั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ
 1. ศาลรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่พิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ส่งตามมาตรา 262 และบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำของบุคคลใด ที่ผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาส่งมาตามมาตรา 198

2. ศาลปกครอง มีหน้าที่พิจารณาข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการกระทำหรือละเว้นการกระทำตามความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรา 276
 3. ผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภา มีหน้าที่พิจารณาและสอบสวนการไม่ปฏิบัติหน้าที่ และการปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนโดยไม่เป็นธรรมของหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรา 197
 4. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน มีหน้าที่ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ตามมาตรา 200
- รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 75
 - บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ ตามมาตรา 44
 - การดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะต้องได้รับการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 56 วรรคสอง
 - การเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงประชามติในเรื่องที่อาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน ตามมาตรา 214
 - รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาส ตามมาตรา 80 วรรคสอง
 - รัฐต้องจัดและส่งเสริมการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง ตามมาตรา 82
 - รัฐต้องจัดระบบงานราชการและงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพ ตามมาตรา 75
 - รัฐต้องดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ตามมาตรา 83
 - รัฐต้องจัดระบบการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม เพื่อเกษตรกรรม ตามมาตรา 84
 - รัฐต้องจัดให้มีการประกันสังคม และค่าตอบแทนแรงงานอย่างเป็นธรรม สำหรับประชากรวัยทำงาน ตามมาตรา 86
- สำหรับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญที่ระบุถึงสิทธิในด้านการศึกษา ในการสนับสนุนมิติของผลมีดังนี้
- สิทธิในการได้รับการอุดหนุนในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตามมาตรา 43 วรรคหนึ่ง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นกฎหมายที่เน้นการพัฒนาในด้านการศึกษา การวิเคราะห์ บทบัญญัติเพื่อหาประเด็นสิทธิในการศึกษาและพัฒนาจึงให้ความสำคัญกับสิทธิในการศึกษาเป็นสำคัญ

มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงหลักการหกประการในการ จัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ได้แก่

1. ความมีเอกภาพด้านนโยบาย และความหลากหลายในการปฏิบัติ
2. การกระจายอำนาจทางการศึกษา
3. การกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา
4. การส่งเสริมมาตรฐาน และการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา
5. การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
6. การมีส่วนร่วมของส่วนภาคต่างๆ

หลักการทั้งหกประการ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้สะท้อนให้เห็น ถึงประเด็นสิทธิในการศึกษาทั้งในมิติของกระบวนการ มิติของผล ตลอดจนการสนับสนุนสิทธิในการศึกษา

สิทธิในมิติของกระบวนการ

• สิทธิในการจัดการศึกษา

1. ของรัฐ ตามส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ ซึ่งในหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ให้มีสิทธิจัดการศึกษาในทุกระดับ
2. ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา โดยเฉพาะมาตรา 41 ให้มีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น
3. ของเอกชน ตามส่วนที่ 3 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชน ซึ่งในหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา โดยเฉพาะตามมาตรา 45 วรรคหนึ่ง ให้มีสิทธิจัดการศึกษาในทุกระดับ
4. ของกระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ ตามมาตรา 21 ที่มีสิทธิจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญ

5. ของครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามมาตรา 12 ที่มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- สิทธิในการเลือกรูปแบบของการจัดการศึกษา
 1. ตามมาตรา 15 สถานศึกษามีสิทธิจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ก็ได้
 2. ตามมาตรา 36 วรรคหนึ่ง สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญา ซึ่งเป็นนิติบุคคล มีสิทธิจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ก็ได้ ทั้งนี้ยกเว้นสถานศึกษาเฉพาะทางตามมาตรา 21
 - สิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของฝ่ายต่างๆ ใน
 1. คณะกรรมการสภาการศึกษา ตามมาตรา 33 วรรคสาม
 2. คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการการอุดมศึกษา ตามมาตรา 35
 3. คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ของแต่ละเขตพื้นที่ ตามมาตรา 38 วรรคสอง
 4. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษา ของแต่ละสถานศึกษาในมาตรา 40 วรรคหนึ่ง
 5. คณะกรรมการบริหารของโรงเรียนเอกชน ตามมาตรา 44
 - สิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมในการการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ของ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามมาตรา 9 (6)
 - สิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมของเอกชนและประชาชนในการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของรัฐ ของเขตพื้นที่การศึกษา หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 45 วรรคสอง
 - สิทธิในการบริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 1. ของสถานศึกษาของรัฐ ตามมาตรา 60 (4) ที่จะมีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ให้คำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาเป็นสำคัญ

1.1 สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีสิทธิปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้จ่าย และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของตน ตามมาตรา 59 วรรคหนึ่งถึงสาม

1.2 สถานศึกษาของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล มีสิทธิใช้บรรดารายได้และผลประโยชน์มาจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาได้ตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด ตามมาตรา 59 วรรคสี่

2. สิทธิของสถานศึกษาเอกชน ตามมาตรา 43 ที่จะมีอิสระในการบริหารและการจัดการศึกษา ภายใต้หลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ
- สิทธิในการบริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับปริญญา มีสิทธิดำเนินการได้โดยอิสระ ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา ตามมาตรา 36 วรรคที่สอง (สถานศึกษาของรัฐ) และมาตรา 45 วรรคสาม (สถานศึกษาของเอกชน)

สิทธิในนิติของผล

การเข้าถึงผลเชิงบวก

- สิทธิในการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
 1. ของประชาชนทั่วไป ตามมาตรา 10 วรรคหนึ่ง
 2. ของผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่ไม่เป็นผู้ดูแล ตามมาตรา 10 วรรคสอง มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ
 3. ของคนพิการ ตามมาตรา 10 วรรคสอง มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการ
- สิทธิได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพของประชาชนทั่วไป ตามมาตรา 10 วรรคหนึ่ง
- สิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลือทางการศึกษาของผู้พิการ ตามมาตรา 10 วรรคสาม
- สิทธิได้รับทุนการศึกษาของผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ ตามมาตรา 60 (2)
- สิทธิได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ตามมาตรา 10 วรรคสี่
- สิทธิได้รับการพัฒนาทางเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของผู้เรียน ตามมาตรา 66

การสนับสนุนการพัฒนา

การสนับสนุนนิติของกระบวนการ

- สิทธิในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมาตรการทางภาษีเพื่อการศึกษา ตามมาตรา 58 วรรคหนึ่ง (1) และวรรคสอง
- สิทธิในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามมาตรา 58 วรรคหนึ่ง (2)
- รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน การศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน ตามมาตรา 60 (1)
- รัฐจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่มตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม ตามมาตรา 60 (3)
- รัฐจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน ตามมาตรา 60 (7)
- รัฐจัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการ และงบลงทุนให้สถานศึกษาของรัฐ โดยคำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ตามมาตรา 60 (4)
- รัฐจัดสรรงบประมาณ ในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐ หรือองค์การมหาชน ตามมาตรา 60 (5)
- รัฐจัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชน ตามมาตรา 60 (6)
- รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษี และสิทธิประโยชน์อย่างอื่นที่เป็นประโยชน์ในทางการศึกษาแก่สถานศึกษาเอกชนตามความเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการให้สถานศึกษาเอกชนมีมาตรฐานและสามารถพึ่งตนเองได้ ตามมาตรา 46
- สิทธิที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ อันได้แก่
 1. การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ
 2. เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา
 3. การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา

- มาตรการการประกันคุณภาพภายในและภายนอก เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพ ตามมาตรา 47 48 และ 49
- สิทธิในการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ ทั้งระหว่างการศึกษา รูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบ ตามมาตรา 15 วรรคสาม

สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี

สิทธิในมิติของกระบวนการ

- สิทธิในการกำหนดเจตจำนงในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง ของคน ของประชาชน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 1 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 1
- สิทธิที่จะมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมของทุกคน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 15 (ก) อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (จ) (6) และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 13 (ค) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 31
- สิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมบริหารรัฐกิจโดยตรงหรือผ่านผู้แทนที่ได้รับเลือกมาอย่างเสรีของพลเมืองทุกคน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 (ก) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 7 (ข) และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 7 (ก)
- สิทธิในการออกเสียงหรือได้รับเลือกตั้งของพลเมืองทุกคน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 (ข) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 7 (ก) และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 7 (ก)

สำหรับบทบัญญัติตามสนธิสัญญาฯ ที่ระบุถึงสิทธิในด้านการศึกษาโดยเฉพาะ ในมิติของกระบวนการมีดังนี้

- รัฐ มีสิทธิในการจัดการศึกษาในระดับประถมแบบให้เปล่า ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ก) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ก)

รัฐ มีสิทธิในการจัดการศึกษาในระดับมัธยมในรูปแบบต่างๆ โดยการนำ การศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้อย่างค่อยเป็นค่อยไป ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ข) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิ เด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ข)

- สิทธิของปัจเจกชนและองค์การในการจัดตั้งและดำเนินการสถาบันการศึกษาที่ สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำที่รัฐได้กำหนด ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสี่ และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 29 วรรคสอง
- รัฐภาคีจะเคารพเสรีภาพที่จำเป็นสำหรับการวิจัยวิทยาศาสตร์ และกิจกรรมสร้างสรรค์ ตาม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 15 วรรคสองและสาม

สิทธิในมิติของผล

การเข้าถึงผลเชิงบวก

- สิทธิที่จะเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขของพลเมืองทุกคน ตามกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 12 อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการ เลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 12 อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัด การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (จ) (4) และกติการะหว่างประเทศว่า ด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 (ค)
- สิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะในด้านการศึกษา การฝึกอบรม การบริการดูแล สุขภาพ การบริการด้านการฟื้นฟูสภาพ การเตรียมสำหรับการจ้างงาน และโอกาส ทางด้านสันติภาพ อย่างมีประสิทธิภาพ ของเด็กพิการ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 23 วรรคสาม
- สิทธิในการได้รับประโยชน์จากการผลิตทางวิทยาศาสตร์ ตามกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 15 (ข) และ (ค)
- สิทธิในการเข้าถึงสถานที่หรือบริการใดๆ ที่มีไว้สำหรับสาธารณะ เช่น การเดินทาง ขนส่ง โรงแรม ร้านอาหาร สวนสาธารณะ ฯลฯ ของทุกคน ตามอนุสัญญาระหว่าง ประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (ด)

สำหรับบทบัญญัติตามสนธิสัญญาฯ ที่ระบุถึงสิทธิในด้านการศึกษาโดยเฉพาะ ในมิติของผล เชิงบวกมีดังนี้

- สิทธิในการได้รับการศึกษา

1. ของประชาชนทั่วไป ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคหนึ่ง

ทั้งนี้ทุกคนต้องได้รับการศึกษาระดับประถม แบบให้เปล่า ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ก) และตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ก)

ทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาระดับมัธยมทั้งสายสามัญและอาชีพ ที่รัฐพึงจัดให้มีตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ข) อย่างเหมาะสม และตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ข)

ทุกคนมีสิทธิได้เข้าศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่รัฐพึงจัดให้มีตาม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ค) อย่างเท่าเทียมกันบนพื้นฐานของความสามารถ และตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ค)

ทั้งนี้ สิทธิในการเข้ารับการศึกษานำมาจากสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคหนึ่ง ตีความตาม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 (ค) ที่ว่าพลเมืองมีสิทธิและโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณะที่จัดโดยรัฐของตนตามหลักเกณฑ์อย่างเสมอภาค

อนึ่ง คำว่าทุกคนนี้รวมไปถึงความเสมอภาคทางเพศและเชื้อชาติ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ก)-(ข) และอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (จ) (5)

2. ผู้ที่ไม่ได้รับหรือเรียนไม่ครบช่วงระยะเวลาทั้งหมดของการศึกษาระดับประถม ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ง) มีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มากที่สุด โดยเฉพาะสตรีตาม อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (จ)

- สิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่รัฐประกันว่ามีระเบียบวินัยสอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็ก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 28 วรรคสอง
- เด็กจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 29 วรรคหนึ่ง
- สิทธิของสตรีที่จะได้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาและพลศึกษา ตามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ข)

- สิทธิของสตรีที่จะได้รับวุฒิบัตรในสถานศึกษาทุกประเภทเท่ากับบุรุษ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ก)
- บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิเลือกโรงเรียนสำหรับเด็กของตน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสาม

การป้องกันหรือแก้ไขผลเชิงลบ

- สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (ง) (8) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 19 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 12 และ 13
- บุคคลย่อมได้รับการเยียวยากรณีที่มีการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของตน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 2 วรรคสาม (ก)
- บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาการเรียกร้องเพื่อให้มีการเยียวยากรณีที่มีการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของตน ตามระบบกฎหมายของรัฐ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 2 วรรคสาม (ข)

การสนับสนุนการพัฒนา

การสนับสนุนการพัฒนา

- บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกแห่งหนอย่างเสมอภาค โดยไม่จำแนกตามเชื้อชาติ สีผิว หรือชาติ หรือเผ่าพันธุ์กำเนิด ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 16 และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5
- การได้รับจดทะเบียนและได้มาซึ่งสัญชาติ ของเด็กทุกคน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 24 วรรคสองและสาม อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (ง) (3) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 7
- สิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะตามหลักเกณฑ์ทั่วไปแห่งความเสมอภาคของพลเมืองทุกคน ตามและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 (ค) อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (ก)
- การโฆษณาชวนเชื่อใดๆ เพื่อการสงคราม และการสนับสนุนให้เกิดความเกลียดชังในชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา เป็นสิ่งต้องห้ามตามกฎหมาย ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 20

- การประกันการไม่ถูกแทรกแซงการติดต่อสื่อสารของบุคคล ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 17 และตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 13
- รัฐจะต้องใช้มาตรการสนับสนุนให้สตรีได้ใช้ และได้อุปโภคสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อย่างเสมอภาคกับบุรุษ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 3
- สิทธิของครอบครัวที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 23 วรรคหนึ่ง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 10

การสนับสนุนมิติของกระบวนการ

- สิทธิในการรวมเป็นสมาคม และสหภาพแรงงานของบุคคลทุกคน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 22 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 8 และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (จ) (2)

สำหรับบทบัญญัติตามสนธิสัญญาฯ ที่ระบุถึง การสนับสนุนมิติของกระบวนการ เฉพาะด้านการศึกษา มีดังนี้

- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (จ) ระบุให้รัฐภาคีต้องดำเนินการพัฒนาระบบ โรงเรียนทุกระดับ และปรับปรุงสภาพวัสดุการสอนของครูอย่างต่อเนื่องเท่านั้น

การสนับสนุนมิติของผล

- สิทธิในการชุมนุมโดยสงบ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 21 อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (ง) (9) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 15
- เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจต้องบังคับการให้การเยียวยากรณีที่มีการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นเป็นผล ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 2 วรรคสาม (ค)
- สิทธิของทุกคนในอันที่จะมีสวัสดิการสังคม รวมทั้งประกันสังคม ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 9 อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (จ) (4) และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 11 วรรคหนึ่ง (จ)

- รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่จำเป็น เพื่อการอนุรักษ์ การพัฒนา และการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และทางวัฒนธรรม ตาม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 15 วรรคสองและสาม
- รัฐภาคีจะสนับสนุนและประกันที่จะขยายสิทธิที่จะได้รับการดูแลเป็นพิเศษ ของเด็กพิการ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 23 วรรคสอง

มีดังนี้ สำหรับบทบัญญัติตามสนธิสัญญาที่ระบุถึงสิทธิในการศึกษา ในการสนับสนุนมิติของผล

- อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ค) ที่ระบุให้รัฐภาคีจัดแนวความคิดแบบเท่าเทียมกับบทบาทของบุรุษและสตรีในทุกระดับและรูปแบบของการศึกษา กระตุ้นให้มีสหศึกษา ทบทวนตำราและโครงการต่างๆ ของโรงเรียน และคิดแปลงวิธีการสอน
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ง) ที่ระบุให้รัฐภาคีทำให้ข้อมูลข่าวสารและการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพเป็นที่แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคนตาม
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (จ) และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ฉ) ที่ระบุให้รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการสนับสนุนการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอและลดอัตราการลาออกจากโรงเรียนกลางคันของเด็กและสตรี
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (จ) ที่ระบุให้รัฐภาคีต้องดำเนินการจัดให้มีระบบทุนการศึกษาที่เพียงพอ ทั้งนี้ สตรีจะต้องมีสิทธิได้รับประโยชน์จากทุนการศึกษาและเงินช่วยเหลือทางการศึกษาอื่นๆ เท่ากับบุรุษ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ง)

100006 เสรีภาพในทางวิชาการในการศึกษาอบรม การเรียนสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ

100007 สิทธิในการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการทางการศึกษาชุดต่างๆ

1001 สิทธิในการมีส่วนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ของบุคคล
- ของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

1002 สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม

- ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ของบุคคล
- ของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

1003 สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการบริการสาธารณสุข

- ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ของเอกชน

1004 สิทธิในการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

1005 สิทธิในการเสนอข้อบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย และ
แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

1006 สิทธิในการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

1007 สิทธิในการเลือกตั้งของบุคคล

1008 สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง

1009 สิทธิในการเข้าซื้อที่ดินบุคคลตามมาตรา 303 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ของ
ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

20 สิทธิในมิติของผล

21 การเข้าถึงผลเชิงบวก

2100 สิทธิในการเข้าถึงผลทางการศึกษา

210001 สิทธิในการได้รับบริการด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

- ของประชาชนทั่วไป
- ของผู้ด้อยโอกาสและเด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล
- ของผู้ที่ไม่ได้รับหรือเรียนไม่ครบช่วงระยะเวลาทั้งหมดของการศึกษา
ระดับประถม

210002 สิทธิในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

210003 สิทธิได้รับทุนการศึกษาของผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย

210004 สิทธิในการได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับความสามารถ ของผู้ที่มีความสามารถพิเศษ

210005 สิทธิในการ ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่มีระเบียบวินัยสอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็ก

210006 สิทธิเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาและพลศึกษาระหว่างเข้ารับการศึกษากับบุรุษของสตรี

210007 สิทธิที่จะได้รับวุฒิปัตร์ ในสถานศึกษาทุกประเภทเท่ากับบุรุษ ของสตรี

210008 สิทธิในการ ได้รับการพัฒนาทางเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ของผู้เรียน

210009 สิทธิในการเลือกสถานศึกษาสำหรับเด็กของตน ของ บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง

2101 สิทธิในการ ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม
- ของบุคคล

2102 สิทธิในการ ได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานของบุคคล

2103 สิทธิในการเข้าถึงสถานที่หรือบริการใดๆ ที่มีไว้สำหรับสาธารณสุข

2104 สิทธิในการ ได้รับประโยชน์จากการผลิตทางวิทยาศาสตร์

2105 สิทธิในการ ได้รับประโยชน์จากคลื่นความถี่

2106 สิทธิในการ ได้รับบริการสาธารณะต่างๆ และความช่วยเหลืออย่างเป็นพิเศษของคนพิการ

2107 สิทธิในการ ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ของบุคคลที่มีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ

22 การป้องกันหรือแก้ไขผลเชิงลบ

2201 สิทธิ และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทั่วไป ของประชาชน

2202 สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน

2203 สิทธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการ หรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อตนหรือชุมชนท้องถิ่น

2204 สิทธิในการฟ้อง เพื่อให้องค์การของรัฐปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 56 วรรคหนึ่งและวรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

2205 สิทธิในการได้รับการเยียวยากรณีที่มีการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของตน จากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำ ขององค์การของรัฐที่เป็นนิติบุคคล

2206 สิทธิในการ ได้รับการชดเชยจากการเวนคืนที่ดินอย่างเป็นธรรม

2207 สิทธิในการ ได้รับการคุ้มครองของผู้บริโภค

2208 สิทธิในการต่อต้านการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 โดยสันติวิธี

30 การสนับสนุนการพัฒนา

3001 ความเสมอภาคแห่งสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมาย ของบุคคล

3002 สิทธิในการ ได้รับการจดทะเบียนและได้มาซึ่งสัญชาติ ของเด็กทุกคน

3003 รัฐมีหน้าที่ต้องรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

3004 รัฐมีหน้าที่ต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน

3005 เสรีภาพในการสื่อสารของบุคคล

3006 เสรีภาพในการเสนอข่าวของสื่อมวลชน

3007 สิทธิในการ ได้รับข้อมูล ข่าวสารสาธารณะ ของบุคคล

3008 รัฐจะต้องใช้มาตรการสนับสนุนให้สตรีได้ใช้ และได้อุปโภคสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน อย่างเสมอภาคกับบุรุษ

31 การสนับสนุนมิติของกระบวนการ

3100 การสนับสนุนกระบวนการทางการศึกษา

310001 รัฐมีหน้าที่ต้องสนับสนุนการจัดการศึกษาของเอกชนในด้านต่างๆ เพื่อให้สถานศึกษาเอกชนมีมาตรฐานและสามารถพึ่งตนเองได้

310002 รัฐมีหน้าที่ต้องปรับปรุงระบบการศึกษาของประเทศในทุกระดับ

310003 รัฐมีหน้าที่ต้องจัดสรรคลื่นความถี่ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

310004 สิทธิในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

- ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านมาตรการทางภาษีเพื่อการศึกษา
- ของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

310005 รัฐมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการศึกษา โดยจัดสรรเป็น

- เงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการศึกษาระดับอาชีวศึกษาที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน
- ค่าใช้จ่ายสำหรับการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่มเป็นพิเศษ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม
- ค่าใช้จ่ายดำเนินการ และงบประมาณให้สถานศึกษาของรัฐ โดยคำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา
- เงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์การมหาชน
- เงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

310006 สิทธิที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ของประชาชนและเอกชน ดังนี้

310007 การสนับสนุนให้สามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล
รับผิดชอบ

310008 เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา

310009 การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา

310010 รัฐจะต้องใช้มาตรการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาของ
กระทรวงศึกษาธิการ ไปยังเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาโดยตรง

310011 รัฐมีหน้าที่ต้องออกกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และ
สิทธิประโยชน์เกี่ยวกับอื่น สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

310012 รัฐจะต้องมีมาตรการสนับสนุนการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
โดยคำนึงถึงการแข่งขันอย่างเป็นธรรม

3101 เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นสมาคม สหภาพ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน และ
หมู่คณะอื่น

3102 เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมือง

3103 รัฐมีหน้าที่ต้องส่งเสริมและสนับสนุนการรวมเป็นกลุ่มเกษตรกร และเป็นสหกรณ์

3104 รัฐมีหน้าที่ต้องสนับสนุนการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะของ
ประชาชน

3105 รัฐจะต้องใช้มาตรการการกระจายอำนาจในด้านต่างๆ เพื่อให้หน่วยปฏิบัติการสามารถ
ตัดสินใจได้เองโดยอิสระ

3106 รัฐมีหน้าที่ต้องจัดสรรภาษีและอากรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่น

3107 รัฐมีหน้าที่ต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน

3108 รัฐต้องสนับสนุนการเลือกตั้ง

32 การสนับสนุนมิติของผล

3200 การสนับสนุนผลทางการศึกษา

320001 รัฐต้องใช้มาตรการการประกันคุณภาพภายในและภายนอก เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพ

320002 สิทธิในการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ ทั้งระหว่างการศึกษา รูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบ ของผู้เรียน

320003 รัฐมีหน้าที่จัดแนวความคิดแบบเก่าเกี่ยวกับบทบาทของบุรุษและสตรีในทุก ระดับและรูปแบบของการศึกษา

320004 รัฐมีหน้าที่ทำให้ข้อมูลข่าวสาร และการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพเป็นที่แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน

320005 รัฐจะต้องใช้มาตรการสนับสนุนการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอและลดอัตราการลาออกจากโรงเรียนกลางคัน

320006 รัฐมีหน้าที่จัดให้มีระบบทุนการศึกษาที่เพียงพอ เพื่อจัดสรรทุนการศึกษาให้สำหรับผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย

320007 รัฐจะต้องใช้มาตรการที่จำเป็น เพื่อการอนุรักษ์ การพัฒนา และการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และทางวัฒนธรรม

3201 การจัดตั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาข้อพิพาทต่างๆ

3202 รัฐมีหน้าที่ต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

3203 รัฐโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ มีหน้าที่ต้องบังคับการให้การเยียวยากรณีที่มีการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นเป็นผล

3204 เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ ของบุคคล

3205 รัฐมีหน้าที่ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำหรับการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

3206 การเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงประชามติในเรื่องที่อาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน

3207 รัฐมีหน้าที่ต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ และผู้พิการเป็นพิเศษ

- 3208 รัฐมีหน้าที่ต้องจัดและส่งเสริมการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง
- 3209 รัฐมีหน้าที่ต้องจัดระบบงานราชการและงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพ
- 3210 รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม
- 3211 รัฐมีหน้าที่ต้องจัดระบบการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมเพื่อเกษตรกร
- 3212 รัฐมีหน้าที่ต้องจัดให้มีการประกันสังคม และค่าตอบแทนแรงงานอย่างเป็นธรรม สำหรับประชากรวัยทำงาน

ในสุดท้ายจะเป็นการสรุปประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย จำแนกตามแหล่งอ้างอิง เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของบทบัญญัติเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ของทั้งสามแหล่ง โดยวงกลมแต่ละวงจะแทนแหล่งอ้างอิงแต่ละแหล่งตามที่ระบุไว้ในแผนภาพ โดยใน

- แผนภาพที่ 2-2 จะแสดงสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา
- แผนภาพที่ 2-3 จะแสดงเฉพาะสิทธิในมิติของกระบวนการ
- แผนภาพที่ 2-4 จะแสดงเฉพาะสิทธิในมิติของผล
- แผนภาพที่ 2-5 จะแสดงเฉพาะการสนับสนุนสิทธิ
- และแผนภาพที่ 2-6 จะแสดงเฉพาะสิทธิด้านการศึกษา

การแปลความหมายของพื้นที่ต่างๆ ในทั้งสามแผนภาพสามารถอธิบายได้ดังนี้

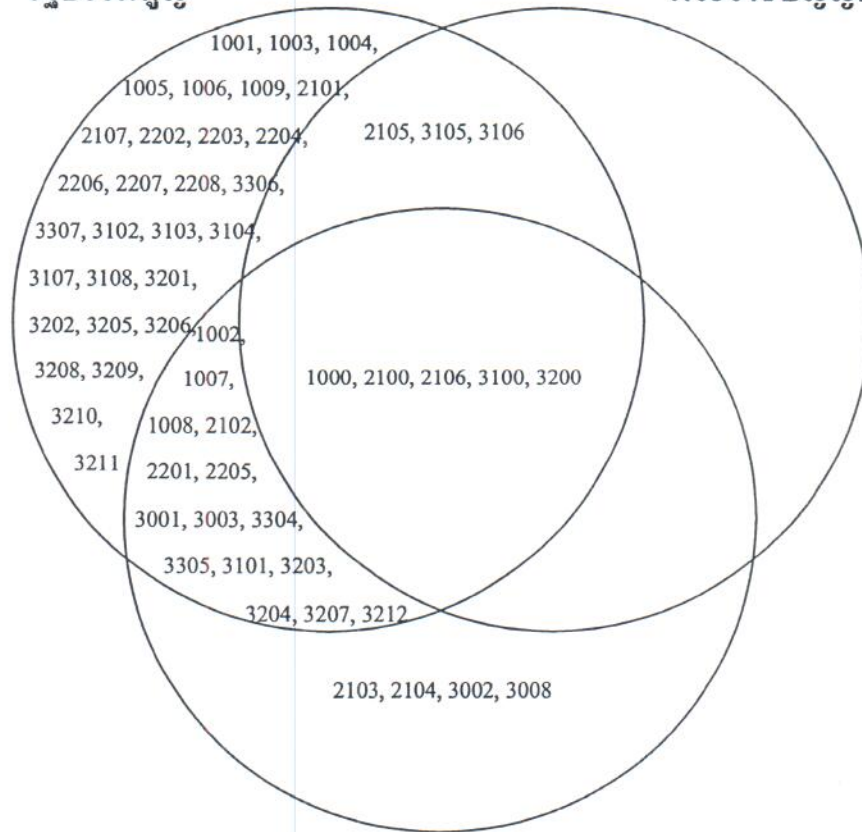
- ถ้ำรหัสใดอยู่ที่พื้นที่ตรงกลางที่วงกลมสามวงทับซ้อนกัน เช่น 1000 สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการศึกษา หมายความว่าประเด็นเกี่ยวกับสิทธิตามรหัสนั้นได้รับการกล่าวถึงในแหล่งอ้างอิงทั้งสามแหล่ง
- ถ้ำรหัสใดอยู่ที่พื้นที่ที่วงกลมสองวงทับซ้อนกัน เช่น 1002 สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม หมายความว่าประเด็นเกี่ยวกับสิทธิตามรหัสนั้นได้รับการกล่าวถึงในแหล่งอ้างอิงสองแหล่งตามแต่กรณี ในกรณีนี้เป็นสิทธิที่มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี เป็นต้น
- ถ้ำรหัสใดอยู่ที่พื้นที่ส่วนมุมของวงกลมวงเดียว เช่น 1001 สิทธิในการมีส่วนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายความว่าประเด็นเกี่ยวกับสิทธิตามรหัสนั้นได้รับการกล่าวถึงในแหล่งอ้างอิงเพียงแหล่งเดียว เช่นในกรณีนี้เป็นประเด็นที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น

แผนภาพที่ 2-2 แสดงสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา จำแนกตามแหล่งอ้างอิง

สิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

รัฐธรรมนูญ

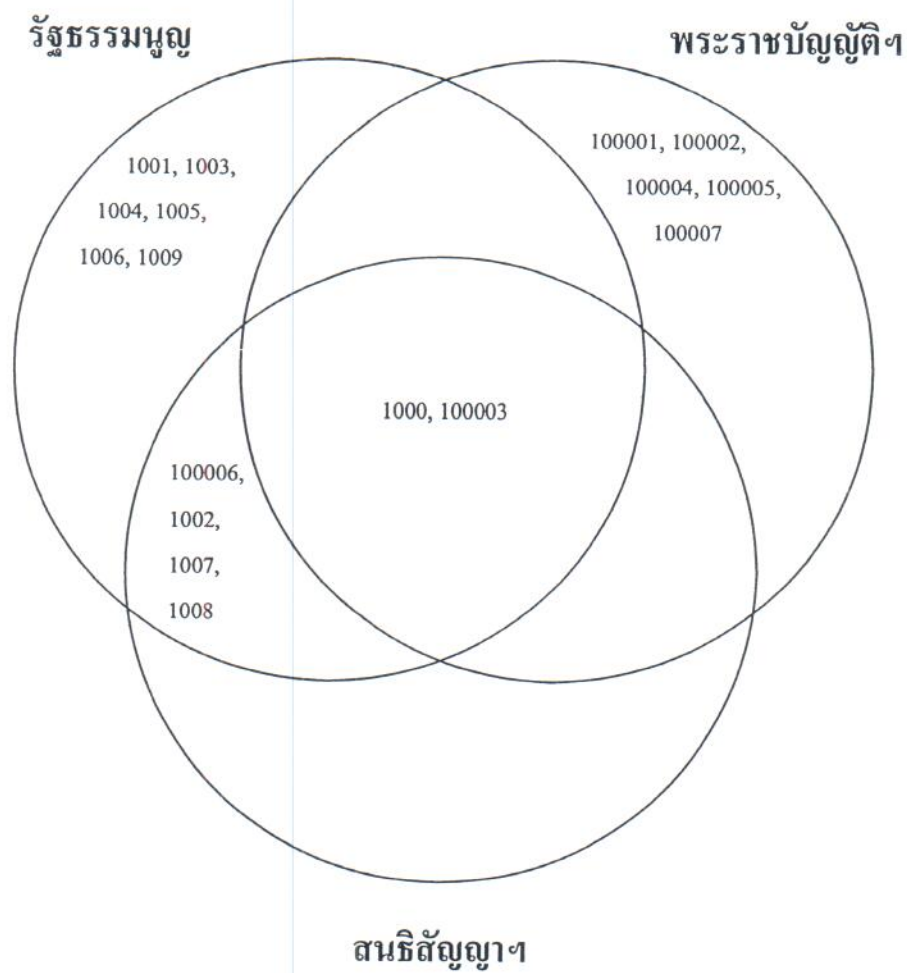
พระราชบัญญัติฯ

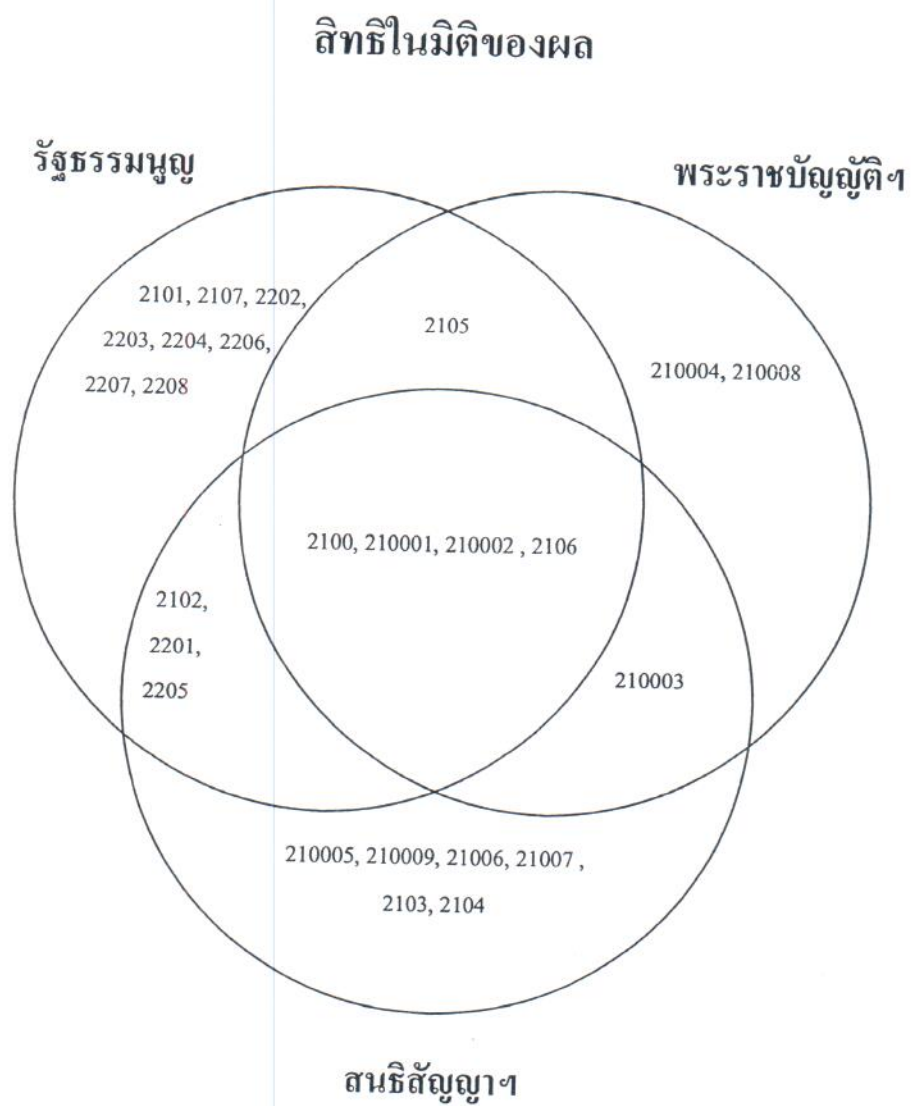
สนธิสัญญาฯ

แผนภาพที่ 2-3 แสดงสิทธิในมติของกระบวนการ จำแนกตามแหล่งอ้างอิง

สิทธิในมติของกระบวนการ

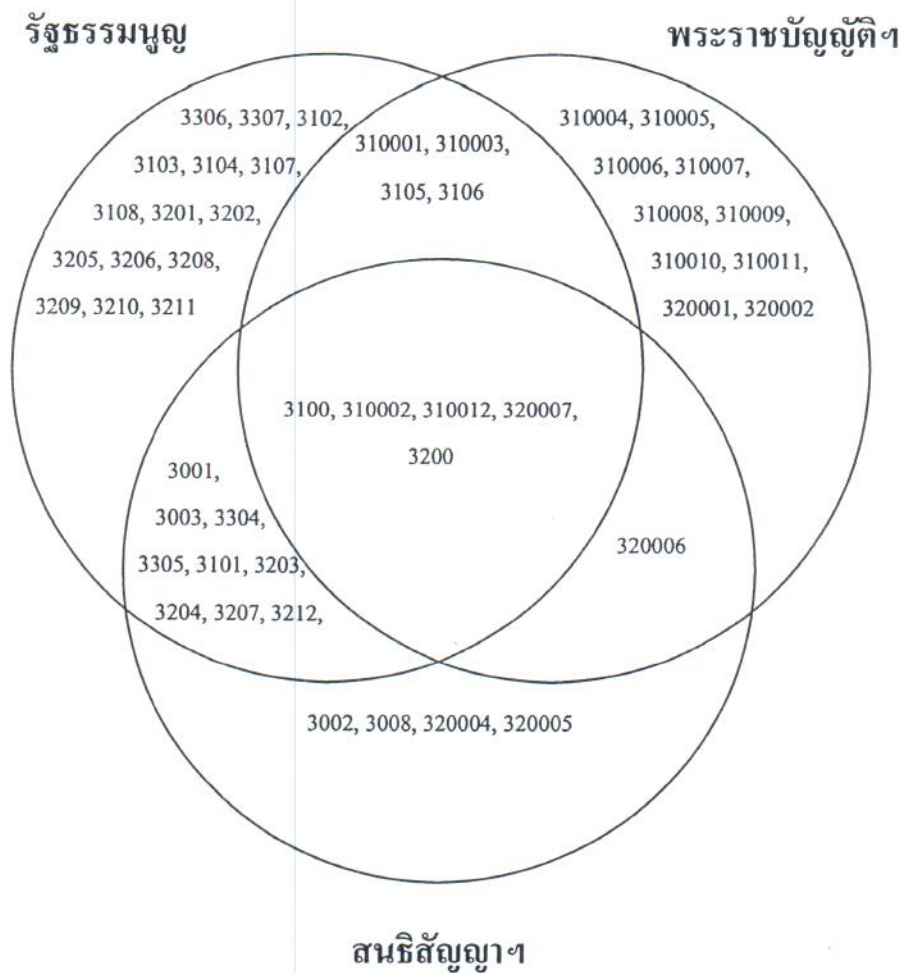

แผนภาพที่ 2-4 แสดงสิทธิในมิตินของผล จำแนกตามแหล่งอ้างอิง

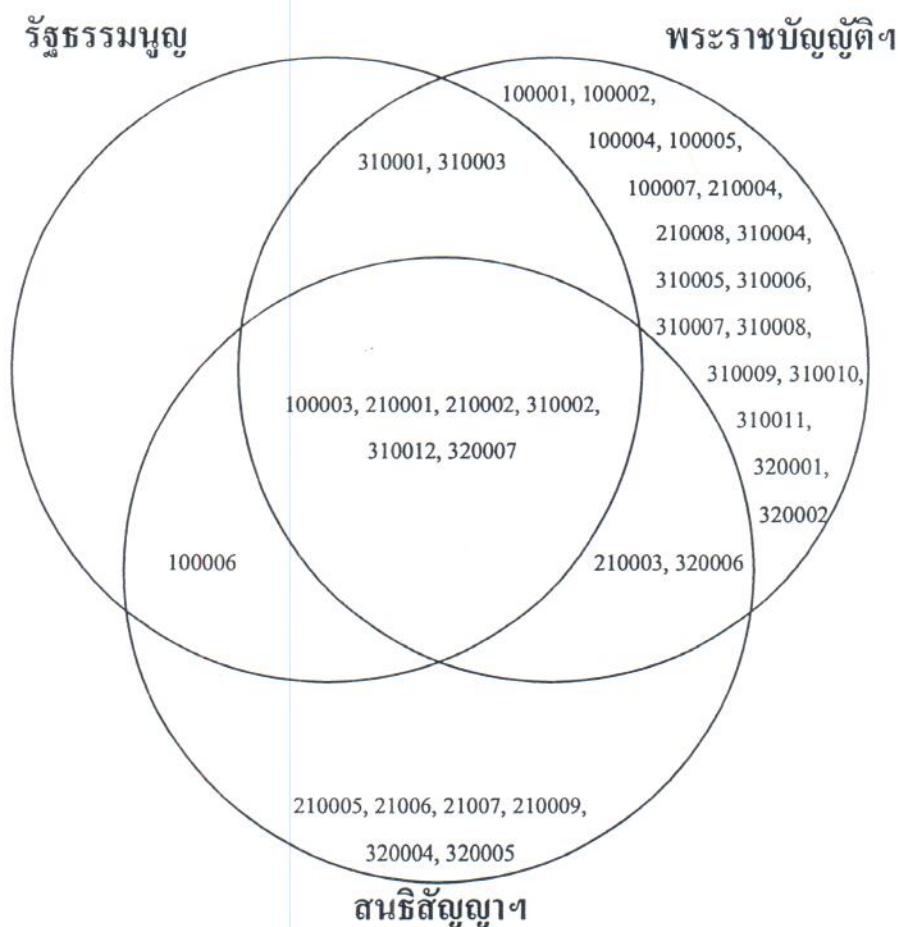
แผนภาพที่ 2-5 แสดงการสนับสนุนสิทธิ จำแนกตามแหล่งอ้างอิง

สิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

แผนภาพที่ 2-6 แสดงสิทธิในการศึกษา จำแนกตามแหล่งอ้างอิง

สิทธิในการศึกษา

จากการสำรวจประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี พบว่าทางกฎหมายประเทศไทยได้มีการระบุสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาค่อนข้างจะรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นมิติของกระบวนการ มิติของผล หรือการสนับสนุนการพัฒนา

แนวคิดเบื้องหลังที่สะท้อนให้เห็นในบทบัญญัติเหล่านี้ คือ ประชาชนในฐานะสมาชิกของสังคมมีสิทธิในการเข้าร่วมในกระบวนการสาธารณะสำหรับการพัฒนาไม่ว่าจะในขั้นตอนการกำหนดนโยบาย ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ หรือการประเมินผลนโยบายก็ตาม ทั้งนี้การพัฒนาประเทศที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมย่อมจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชน และจะไม่ถูกคามประโยชน์ที่มิอยู่ของประชาชนเกินควร รัฐจึงมีหน้าที่ต้องสนับสนุนให้การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนและประกันสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชน

บทที่ 3 สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย ในภาคปฏิบัติ พ.ศ. 2545

บทที่ 2 เป็นการกล่าวถึงกรอบสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทยตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี อย่างไรก็ตามบทบัญญัติตามกฎหมายเพียงประการเดียวไม่สามารถยืนยันถึงการมีอยู่ของสิทธิเหล่านั้นได้ ดังนั้นในบทที่ 3 จึงเป็นการสำรวจสถานการณ์สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2545 ผ่านเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในปีดังกล่าว เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคในทางปฏิบัติ ต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย

เหตุการณ์สำคัญใน ปี พ.ศ. 2545

1. การตรวจสอบธุรกรรมของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.)

เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 ได้มีคำสั่งให้ตรวจสอบธุรกรรมของสื่อมวลชนและแกนนำองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และครอบครัวหลายราย โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) เมื่อสาธารณชนทราบถึงเหตุการณ์นี้จึงได้มีการเรียกร้องให้มีการสอบสวนคำสั่งดังกล่าว อันนำไปสู่การสอบสวนทางวินัย พ.ต.อ. พิรพันธุ์ เปรมภูติ เลขาธิการ ปปง. และ พ.ต.อ. สีหนาท ประยูรรัตน์ ผู้อำนวยการสำนักงานสารสนเทศ

คณะกรรมการสอบวินัยชุดที่มี นายวิชณุ เครืองาม เป็นประธานได้ระบุว่า เจ้าหน้าที่ทั้งสองคนมีความผิดวินัยร้ายแรง อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการสอบวินัยขึ้นมาใหม่โดยมี นายชัยยศ เหมรัชตะ เป็นประธาน ซึ่งผลการสอบสวนปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ทั้ง 2 คนไม่มีความผิด ซึ่งผลการสอบสวนครั้งหลังได้สร้างความกังขาให้กับผู้ถูกตรวจสอบเป็นอย่างมาก

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยอุปสรรคต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา อันเกิดจากฝ่ายรัฐมีทัศนคติหวาดระแวงต่อสื่อมวลชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีการทำงานในทิศทางที่ตรงข้ามกับรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มที่วิพากษ์วิจารณ์ คัดค้านนโยบายและโครงการของรัฐ

2. การออกมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2545

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2545 เกี่ยวกับการจัดการกับการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ โดยให้ใช้หลักเมตตาธรรมควบคู่หลักนิติธรรมเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา

ปัจจัยสนับสนุนสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาจากเหตุการณ์นี้จึงอยู่ที่การรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายสะท้อนปัญหาในทางปฏิบัติของมาตรการของรัฐ เพื่อให้รัฐรับทราบถึงปัญหาอันจะนำไปสู่การแก้ไขต่อไป

3. กรณีที่ดินจังหวัดลำพูน

ในช่วงปี 2530 ที่ดินในภาคเหนือได้ถูกจับจองโดยนายทุนเอกชน เพื่อนำมาเก็งกำไรและนำไปจำนองต่อสถาบันทางการเงิน ในช่วงนี้ได้มีการนำที่ดินจำนวนมากที่เป็นที่สาธารณะหรือเป็นที่ดินของรัฐไปออกโฉนดที่ดิน เช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2533-2534 มีการออกโฉนดที่ดินให้กับนายทุนตามโครงการจัดสรรหนองปลาสุวย ที่บ้านหนองเขียด จังหวัดลำพูน ซึ่งนายอำเภอบ้านโฮ่งเคยมีหนังสือเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 ว่าเป็นที่ดินของรัฐ ไม่สามารถไปออกเป็นเอกสารสิทธิได้ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนและเกษตรกรต้องสูญเสียที่ดินไป

ต่อมาเมื่อประเทศประสบวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ถดถอยไป ที่ดินเหล่านี้ได้ถูกทิ้งร้างและส่วนหนึ่งได้หลุดจำนองไป เกษตรกรในพื้นที่จึงได้เข้าไปทำประโยชน์ในที่ดินรกร้างเหล่านี้ พร้อมไปกับการเรียกร้องให้มีการตรวจสอบความชอบธรรมของเอกสารสิทธิในที่ดินเหล่านี้

ในปี พ.ศ. 2540 ผลการสอบสวนในหลายพื้นที่ เช่น พื้นที่ที่มีความลาดชันเกิน 35% ที่บ้านศรีเตี้ย 120 ไร่ พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่บ้านหนองสูง 121 ไร่ ที่ดินของรัฐที่บ้านหนองเขียด พื้นที่ทับหนองน้ำที่บ้านเวียง 52 ไร่ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในทุกกรณีเมื่อมีการแจ้งไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพิกถอนเอกสารสิทธิในที่ดินดังกล่าว (ในขณะนั้นการเพิกถอนเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัด ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดิน) ผู้ว่าราชการจังหวัดไม่ได้ดำเนินการเพิกถอนเอกสารสิทธิ ทั้งนี้ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2544 ทางจังหวัดลำพูนได้ใช้สื่อวิทยุท้องถิ่นออกอากาศโดยตลอดว่า ชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินรกร้างเป็น “ผู้บุกรุก ผิดศีลธรรม”

ในปี พ.ศ. 2544-2545 เกษตรกรได้เจรจากับผู้ว่าราชการจังหวัดอย่างเป็นทางการ และมีการแต่งตั้ง คณะกรรมการร่วมแก้ไขปัญหาดิน ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในจังหวัดลำพูน โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง รวบรวมข้อมูลและสภาพปัญหาเกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิ จนได้ข้อสรุปในหลายพื้นที่ เช่น ที่บ้านไร่คง บ้านคงขี้เหล็ก บ้านท่ากอม่วง บ้านหนองเขียด และบ้านหนองสูง เป็นต้น นอกจากนี้เกษตรกรในจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ยังเข้าร่วมกับสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) เปรียบเทียบกับ 3 รัฐมนตรี ประกอบด้วย นายสมบัติอุทัยสาธ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในขณะนั้น และนายวราเทพ รัตนากร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545 จนได้ข้อตกลงสำคัญ คือ

- 1) การตั้งคณะทำงานศึกษาผลกระทบกฎหมายให้นักลงทุนต่างชาติเช่าที่ดินระยะยาว

- 2) การตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า กำหนดคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม และทบทวนกำหนดภาษีปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 3) การตั้งคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ 23 จุดในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และลำพูน และยังมีมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2545 รองรับการเจรจา และอนุมัติให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหาสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ และเครือข่ายองค์กรประชาชนภาคเหนือ

ภายหลังการมีมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2545 เกี่ยวกับการจัดการกับการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ ปรากฏว่าได้มีการนำกำลังตำรวจหลายร้อยนายเข้าจับกุมแกนนำเกษตรกร เช่น การนำเจ้าหน้าที่ตำรวจ 300 นาย เข้าไป บ้านดงขี้เหล็ก เพื่อจับตัวเกษตรกรสองคน ในวันที่ 30 เมษายน การนำเจ้าหน้าที่ตำรวจ 200 นาย เข้าไป บ้านดงขี้เหล็ก เพื่อจับตัวเกษตรกรเจ็ดคน ในวันที่ 21 พฤษภาคม เป็นต้น พร้อมกันนั้นยังมีการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง และเผาทำลายพืชไร่ของเกษตรกร การใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจหลายร้อยนายเข้าพิทักษ์ที่ดินของเอกชน และในการดำเนินคดีมีความพยายามของจำเกษตรกร ตั้งแต่การห้ามประกัน การแยกคดีเพื่อเพิ่มวงเงินประกัน ทำให้ผู้ต้องหา 10 คน ถูกตั้งข้อหาคนละ 22 คดี วงเงินประกันคนละ 1,100,000 บาท เมื่อรวมถึงเกษตรกรที่ถูกออกหมายจับทั้งหมด 105 คน มียอดคดีสูงถึง 1,047 คดี (ตัวเลขวันที่ 12 กรกฎาคม 2545) ต่อมาเมื่อศาลลดวงเงินประกันเหลือคนละ 100,000 บาท เจ้าหน้าที่สอบสวนก็ยังใช้การเก็บคดี เพื่ออายัดตัวผู้ต้องหาต่อ ในขณะที่เดียวกันนี้ทางจังหวัดก็ได้เรียกประชุมคณะกรรมการฯ ทำให้เกษตรกรที่ถูกออกหมายจับไม่เข้าร่วมประชุม ซึ่งต่อมาทางจังหวัดลำพูนได้เผยแพร่ในเว็บไซต์ของจังหวัดว่า เกษตรกรไม่ให้ความร่วมมือกับการแก้ไขปัญหา

ในช่วงเดือน พฤษภาคม ถึง กันยายน ได้มีการรวมตัวกันของนักวิชาการ และสมาชิกวุฒิสภาเพื่อร่วมกันประกันตัวเกษตรกร พร้อมกันนั้นได้มีการเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวน พร้อมกับการตั้งกรรมการสอบวินัยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาชี้ชัดว่ามีการกลั่นแกล้งไม่เป็นกลาง อย่างไรก็ตามประเด็นที่หุคชะงักไป คือ การตรวจสอบความชอบธรรมในการได้มาซึ่งเอกสารสิทธิของนายทุน

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยสนับสนุนสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา คือ การสร้างเครือข่ายในการรวมกลุ่มกัน เพื่อสร้างพลังในการเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบ และพัฒนาของกลุ่มประชาชนในภาคเหนือ และการตอบสนองการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ดี (ในบางช่วง) ของภาครัฐ ผ่านการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ในช่วงที่มีการจับกุมเกษตรกร ยังปรากฏบทบาทของฝ่ายนักวิชาการที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรอีกด้วย ทั้งนี้ต้องรวมถึงการใช้ดุลยพินิจอย่างเป็นธรรมของผู้พิพากษาคด้วย

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ที่ดินจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นตัวอย่างข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินในประเทศไทย ก็แสดงให้เห็นถึงปัจจัยอุปสรรคต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา เริ่มจากการดำเนินการออก

เอกสารสิทธิโดยไม่โปร่งใส ซึ่งสะท้อนให้เห็นเจตนาการคอร์รัปชัน พฤติกรรมที่ไม่น่าพอใจต่อการแก้ปัญหาของประชาชนที่สิทธิได้รับผลกระทบ เช่น การเพิกเฉยต่อปัญหา การเลือกปฏิบัติ ที่แสดงให้เห็นถึงเจตนาถลำแก่ง การถ่วงกระบวนการตรวจสอบให้ล่าช้า การปกปิดหรือบิดเบือนหรือการพยายามสร้างความเข้าใจที่ไขว้เขวของผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทั้งนี้มาตรการของรัฐ เช่น มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 23 เมษายน ก็เป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่สนับสนุนพฤติกรรมดังกล่าว

นอกจากความบกพร่องอันเกิดจากตัวบุคคลแล้ว เหตุการณ์นี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยเชิงโครงสร้าง ที่เป็นอุปสรรคต่อสิทธิการศึกษาและการพัฒนา คือ ความล่าช้าของกระบวนการปฏิบัติงานของระบบราชการ (ทั้งนี้ไม่คำนึงถึงการถ่วงเวลา) ความไร้ประสิทธิภาพของบทบัญญัติทางกฎหมาย เช่น บทบัญญัติในมาตรา 61 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ที่ไม่สามารถก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้ เป็นต้น การขาดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบของประเทศไทย ทำให้การแก้ไขปัญหาส่วนมากเป็นไปในลักษณะเฉพาะกิจไม่ต่อเนื่อง

4. ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย

เรื่องราวของท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย นั้น เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2522 ซึ่งรัฐบาล พล.อ. เกอียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจในการร่วมพัฒนาพื้นที่แหลมลำเป็นพื้นที่พัฒนา ร่วมกับประเทศมาเลเซีย จนมาถึงในปี 2541 ที่รัฐบาลมีความเห็นชอบให้ ปตท. ซื้อก๊าซจาก พื้นที่ร่วม และมาถึงในปี พ.ศ. 2542 กลุ่มนักวิชาการ นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้เริ่มเคลื่อนไหว โดยชี้ให้รัฐบาลเลิกโครงการนี้ โดยหลายฝ่ายออกมาให้ความคิดเห็นถึงข้อเสียเปรียบที่ประเทศไทย ได้รับจากโครงการนี้ โดยเฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อม เนื่องจากท่อที่ส่งก๊าซนั้น ต้องวางขึ้นบนบกใน ประเทศไทยเป็นระยะทางถึง 80 กิโลเมตร เพื่อไปเชื่อมต่อกับแนวท่อของมาเลเซีย ซึ่งเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมทั้งบนบกและทางทะเลอย่างมหาศาล เพราะแนวท่อนั้นตัดผ่าน แหล่งชุมชน แหล่งประมง และป่าสมบูรณ์ที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับผลกระทบจากอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เมื่อถูกกดดันหนักทาง ปตท. จึงหยุด โครงการชั่วคราวเพื่อศึกษาผลกระทบ ด้านสิ่งแวดล้อม

ในปี พ.ศ. 2543 รัฐบาลได้จัดให้มีการประชาพิจารณ์ อย่างไรก็ตามได้มีการขัดขวางการประชาพิจารณ์ทั้งสองครั้ง กล่าวคือ การทำประชาพิจารณ์ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 29-30 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 กลุ่มผู้คัดค้านได้ทำการประท้วงภายนอกหอประชุมเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งเป็นสถานที่ทำประชาพิจารณ์ และการทำประชาพิจารณ์ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 21-22 ตุลาคม พ.ศ. 2543 ที่สนามกีฬาจิระนคร กลุ่มผู้คัดค้านได้ปิดล้อมประตูทางเข้าทำให้คณะกรรมการประชาพิจารณ์ไม่สามารถเข้าปฏิบัติหน้าที่ได้ และภายหลังได้เกิดเหตุการณ์ปะทะกันระหว่างกลุ่มคัดค้านกับกลุ่มผู้สนับสนุน ทำให้มีผู้บาดเจ็บและความเสียหายแก่ทรัพย์สินภายในสนามกีฬา

ในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545 พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงเลื่อน การตัดสินใจเรื่องท่าอากาศยานและโรงงานแยกก๊าซไทย - มาเลเซียออกไป พร้อมเดินทางไปพบปะกลุ่มผู้คัดค้าน และตั้งให้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

ภายหลังจากการเดินทางมาประเทศไทยของ ดร. มหาธีร์ บิน โมฮัมหมัด ในวันที่ 5 - 7 กรกฎาคม รัฐบาลได้ตัดสินใจดำเนินโครงการต่อ โดยเปลี่ยนแนวท่อขึ้นฝั่งใหม่จากลาบหอยเสียบ อีก 5 กิโลเมตร พร้อมทั้งตั้งคณะกรรมการติดตามและประสานงานเพื่อทำความเข้าใจแก่ประชาชน ถึงผลดีของโครงการ อย่างไรก็ตามผู้คัดค้านก็ยังเดินทางประท้วงต่อไป โดยยื่นกรณาวาห้ามมิ ท่าอากาศยานในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2545 ได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงจากการสลายการชุมนุมกลุ่ม ผู้คัดค้าน ที่หน้าโรงแรม เจ.บี. หาดใหญ่ ซึ่งเป็นที่ประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจร ร่วมกับคณะรัฐมนตรี มาเลเซียที่นำโดย ดร. มหาธีร์ บิน โมฮัมหมัด ผลของเหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้มีผู้บาดเจ็บทั้งฝ่ายผู้คัดค้าน และฝ่ายตำรวจรวม 12 คน

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยสนับสนุนสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา คือ การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อเข้าร่วมการดำเนินโครงการที่อาจจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ตั้งแต่ยังไม่เริ่มโครงการ อันถือเป็นการป้องกัน ซึ่งเป็นการบีบบังคับทางอ้อมให้ผู้ดำเนินโครงการต้องศึกษาผลกระทบของโครงการก่อนดำเนินโครงการ ในขณะที่เดียวกันท่าทีของภาครัฐที่มีต่อกรณีนี้ก็แสดงให้เห็นถึงความพยายามแก้ปัญหา เช่น การจัดประชาพิจารณ์ การเลื่อนโครงการ การเปลี่ยนสถานที่โครงการเพื่อลดผลกระทบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์นี้ก็แสดงให้เห็นถึงปัจจัยอุปสรรคต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ได้แก่ โครงการมีการทำสัญญาไว้ก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งทำให้ประชาชนขาดการรับรองสิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น และทำให้เกิดข้อผูกมัดและภาระกับรัฐบาลไทยในปัจจุบัน และแม้จะมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 กระบวนการมีส่วนร่วมก็ยังไม่ชัดเจน ทั้งยังมีความพยายามปกปิดข้อมูล นอกจากนี้การยึดความคิดของตน โดยไม่มีการประนีประนอม ประกอบกับความหวาดระแวงไม่เชื่อมั่นของทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้คัดค้านที่ไม่เชื่อในกระบวนการประชาพิจารณ์ของรัฐ และฝ่ายรัฐที่มีทัศนคติในเชิงลบกับฝ่ายผู้คัดค้าน ยังนำไปสู่ความรุนแรงหลายครั้ง

5. เชื้อนปากมูล

เชื้อนปากมูลเป็นโครงการที่มีการคัดค้านมายาวนานนับตั้งแต่การคัดค้านการสร้างเขื่อนใน พ.ศ. 2532 ต่อมาเมื่อโครงการได้ดำเนินไปก็ได้มีการประท้วงเรียกร้องค่าเสียหายในช่วงการก่อสร้าง เขื่อนของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบในปี พ.ศ. 2537 เมื่อเขื่อนปากมูลสร้างเสร็จและเปิดใช้ปรากฏว่า เขื่อนปากมูลได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของแม่น้ำมูล อันนำไปสู่การประท้วงจนถึงขั้นยึดเขื่อนของ

กลุ่มผู้ชุมนุมในช่วงเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2543 เรียกร้องให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เปิดประตูเขื่อนอย่างถาวร เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศของแม่น้ำมูล การชุมนุมนี้ยึดเชื้อจากรัฐบาล นายชวน หลีกภัย มาจนถึงรัฐบาลชุดปัจจุบัน

เมื่อรัฐบาลชุดปัจจุบันเข้ารับตำแหน่ง พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้ลงไปร่วมรับประทานอาหารกับกลุ่มผู้ประท้วง และต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2544 ได้มีมติให้ กฟผ. ทดลองเปิดประตูน้ำทั้ง 8 บาน เป็นระยะเวลา 1 ปี พร้อมทั้งตั้งคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีขึ้น เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูระบบนิเวศ วิถีชีวิตและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล โดยอนุมัติงบประมาณเพื่อทำวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 10 ล้านบาท

ผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เสนอทางเลือกไว้สี่ทางเลือก คือ หนึ่ง ปิดประตูเขื่อนถาวร สอง เปิดประตูเขื่อน 5 เดือน สาม เปิดประตูเขื่อน 8 เดือน และสี่ ปิดประตูเขื่อนถาวร 5 ปี ซึ่งแต่ละวิธีจะมีผลกระทบแตกต่างกันไป ทางเลือกที่คณะผู้วิจัยเสนอไว้คือ เปิดเขื่อนถาวร 5 ปี (ดูรายละเอียดใน ประสาร มฤคพิทักษ์. เมื่อปองพลแปลงสาร ไทบ้านปากมูลต้องสู้ใหม่. 2545. มติชน, 30 ตุลาคม, 6.) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกลุ่มชาวบ้านในชื่อ ‘คณะวิจัยไทบ้าน’ และผลการวิจัย “Pak Mun Dam-Mekong River Basin, Thailand” ของคณะกรรมการเขื่อนโลกในอดีต

อย่างไรก็ตาม ภายหลังครบกำหนดระยะเวลา 1 ปี คณะกรรมการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจนที่มี นาย ปองพล อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเป็นประธานได้มีมติ ซึ่งต่อมากลายเป็นมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ให้เปิดเขื่อนปากมูลเป็นเวลา 4 เดือน ซึ่งผลการตัดสินใจดังกล่าวนำไปสู่การชุมนุมประท้วงอย่างต่อเนื่อง จนในช่วงปลายปีเกิดเหตุการณ์การรื้อทำลายเต็นท์ของกลุ่มสมัชชาคนจนหน้าที่ทำเนียบรัฐบาลเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม การรื้อและเผาบ้านพักประชาชนที่หมู่บ้านแม่มนม้นขึ้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม ส่งผลให้นายกรัฐมนตรีลงมาแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง โดยเข้าร่วมประชุมกับแกนนำชาวบ้านในพื้นที่ พร้อมทั้งเดินทางไปตรวจสอบพื้นที่ด้วยตัวเอง

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยสนับสนุนสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายของประชาชน การให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการ และการตอบสนองที่ดีจากรัฐบาล ทั้งการเปิดประตูเขื่อน การศึกษาผลกระทบ ตลอดจนการลงมาแก้ไขปัญหของนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตามปัจจัยอุปสรรคสำคัญที่แสดงให้เห็นในเหตุการณ์เขื่อนปากมูลนี้ คือ กระบวนการตัดสินใจที่ไม่โปร่งใส โดยการตัดสินใจไม่สอดคล้องกับหลักการที่อ้างประกอบการตัดสินใจ ซึ่งส่งผลถึงความน่าเชื่อถือของเจตนาในการทำการศึกษผลกระทบของโครงการต่างๆ ในภาพรวมว่าเป็นเพียงการสร้างภาพชอบธรรมให้การตัดสินใจที่มีอยู่ก่อนแล้วเท่านั้น

6. โครงการไฟฟ้าพลังน้ำอินทนิล-บ่อนอก

เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2540 กฟผ.ได้เซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระ (IPP) ซึ่งมีโรงไฟฟ้าบ่อนอกและอินทนิลรวมอยู่ด้วย รวมเป็น 7 ราย จากเดิมที่จะรับซื้อเพียง 3 ราย ทั้งนี้ กฟผ. ดำเนินการเซ็นสัญญาภายใต้มติของคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) ตามที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) เป็นผู้เสนอเรื่องขึ้นไป ทั้งนี้การวางแผนผลิตไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) หรือคือการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระ (IPP) มิใช่สิ่งที่กฟผ.จะทำได้ทันทีโดยปราศจากความเหมาะสม แต่ต้องดำเนินการและเป็นไปภายใต้การพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าของคณะกรรมการพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้า ทั้งนี้ ดร.เทวินชัย จงพิริยเพียร ที่ปรึกษา สพช.และเป็นประธานคณะกรรมการฯ กลับให้มีการซื้อไฟฟ้าจากเอกชนเพิ่มเข้ามาในระบบ และพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าสวนทางกับภาวะการเติบโตของเศรษฐกิจ

จากนั้น เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2544 กฟผ.ได้ออกแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้า พ.ศ. 2544-2549 (PDP 2001) ซึ่งเป็นแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าระยะยาวที่ได้จัดทำขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับค่าพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้า ที่คณะกรรมการพยากรณ์ความต้องการไฟฟ้าได้จัดทำขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2544 ก็ได้รับการอนุมัติจาก จาตุรนต์ ฉายแสง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบายด้านพลังงาน ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการสนับสนุนให้มีการสร้างโรงงานไฟฟ้าอินทนิล-บ่อนอก นั่นเอง

การประท้วงเกิดจากคนสองฝ่าย คือ ชาวบ้าน และ กลุ่มกรีนพีซที่นำเรือ “อาร์ติก ชันไรส์” เข้ามาเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2545 เพื่อร่วมประท้วง เนื่องจากเห็นว่าเป็นโครงการที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งยังเห็นว่าการผลิตไฟฟ้าจากถ่านหินสร้างผลเสียให้กับสภาพแวดล้อมเนื่องจาก ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงสกปรกที่จะทำลายธรรมชาติและสัตว์ต่างๆ มีราคาแพง และส่งผลให้เกิดภาวะโลกร้อนโดยตรง

จะเห็นได้ว่าขั้นตอนต่างๆประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย วางแผนเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตนเอง และเมื่อประชาชนรู้ว่าจะมีการดำเนินโครงการในพื้นที่ของตน ก็ได้พยายามแสดงสิทธิการมีส่วนร่วมด้วยความพยายามในรูปแบบต่างๆ เช่น การขอให้เปิดเผยสัญญาโครงการ ขอให้เปิดเผยข้อมูลภาพรวมของโครงการ ขอทราบแผนพัฒนาต่อเนื่องของโครงการ ขอให้มีการจัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ขอให้มีการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคมของโครงการ ซึ่งแม้ว่าต่อมาจะมีการศึกษาผลกระทบและเปิดให้มีการประชาสัมพันธ์แต่การดำเนินการดังกล่าวก็เป็นไปเพื่อสร้างความชอบธรรมในการดำเนินโครงการ มากกว่าการสร้างความเป็นธรรม และการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

เหตุการณ์นี้นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มกัน และการแสดงความใส่ใจในการเข้ามีส่วนร่วมในโครงการที่อาจจะมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และชุมชน แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการให้ความช่วยเหลือในระดับสากล คือ การเข้ามาของกลุ่มกรีนพีซ

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์นี้ก็เป็นหนึ่งในตัวอย่างของการจัดตั้งกระบวนการต่างๆ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการดำเนินการโครงการ แทนการมีกระบวนการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง นอกจากนี้โครงการนี้ยังแสดงให้เห็นถึงผลจากการทำสัญญาที่ไม่มีการมีส่วนร่วมหรือการศึกษาผลกระทบอย่างลึกก่อนเริ่มโครงการ ที่ทำให้รัฐต้องรับภาระจากข้อสัญญาผูกมัดที่ทำไว้ ซึ่งภาระในส่วนนี้กลายเป็นข้อจำกัดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และนำไปสู่อุปสรรคอื่นของสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาต่อไป

7. โครงการบ่อน้ำเค็มกลองค่าน

โครงการจัดการน้ำเค็มเขตของกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศหลังจากผ่านมติเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2538 กรมควบคุมมลพิษ จึงเริ่มประกาศคัดเลือกบริษัทผู้ที่จะมารับเหมารวมควบคู่ไปกับการสรรหาผู้ที่จะขายที่ดิน โดยกลุ่มบริษัทเอ็นวีพีเอสเคจี (NVPSKG) ได้ยื่นเสนอของประกวดราคา และได้รับเลือกให้เป็นผู้ดำเนินงานโครงการว่าจ้างแบบเหมารวม ซึ่งกลุ่มบริษัทฯ เสนอให้รวมโครงการในฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตกเข้าด้วยกัน โดยยกเลิกโครงการในฝั่งตะวันตกที่บางปลาหมออยู่รวมกันที่ฝั่งตะวันออกเพียงฝั่งเดียว ที่หมู่ 11 ตำบลกลองค่าน อำเภอบางบ่อ กม.ที่ 58 ถนนสุขุมวิท ซึ่งอยู่ห่างจากจุดเดิมที่ตำบลบางปูใหม่มารวม 20 กิโลเมตร และให้ใช้วิธีทำท่อลอดใต้แม่น้ำเจ้าพระยานำน้ำเค็มจากฝั่งตะวันตกมาบำบัดที่ฝั่งตะวันออก ส่วนเรื่องที่ดินที่ใช้ในการก่อสร้างโครงการนั้นกลุ่มบริษัทฯ ได้เสนอให้ใช้ที่ดินของบริษัทกลองค่าน มารีนเอนด์พีชเชอรี จำกัด ขนาด 1,903 ไร่ ราคาทั้งสิ้น 1.956 พันล้านบาท หรือราคาเฉลี่ยไร่ละ 1.03 ล้านบาท

การตัดสินใจของรัฐในการดำเนินการตามข้อเสนอของเอกชนดังกล่าวโดยไม่ศึกษาศักยภาพพื้นที่ และความเหมาะสมในด้านต่างๆ ได้สร้างผลกระทบต่อชีวิตของชาว ต.กลองค่านอย่างมาก จนกระทั่งมีการเคลื่อนไหวของชาวบ้านเพื่อคัดค้านโครงการฯ เมื่อปลายปี 2541 พร้อมทั้งกล่าวถึงความไม่โปร่งใสของโครงการในหลายประการด้วยกัน เช่น ความผิดปกติในการซื้อที่ดินของรัฐ ที่ราคาประเมินจากสำนักงานที่ดินตกไร่ละ 4.8 ล้านบาท มีไร่ละ 1.03 ล้านบาทพร้อมทั้งเป็นที่ดินที่ไม่สามารถออกโฉนดอย่างถูกต้องตามกฎหมายรวมอยู่ด้วย ไม่มีการทำประชาพิจารณ์ก่อนการดำเนินโครงการต่างๆ ที่เป็นโครงการที่กระทบกับชาวบ้านในชุมชน และยังไม่ทำรายงานศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ฯลฯ

จากการเรียกร้องให้เกิดการตรวจสอบโครงการจึงทำให้ ในวันที่ 19 มีนาคม 2546 ตัวแทนกรมควบคุมมลพิษ (คพ.) แจ้งความดำเนินคดีกับบริษัทกิจการร่วมค้าเอ็นวีพีเอสเอจี บริษัท ปาล์มบีช ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด บริษัท คลองด่านมารีนแอนฟิชเชอร์รี่ จำกัด และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องมีการร่วมกันกระทำความผิดฉ้อโกง นำที่ดินซึ่งมิชอบด้วยกฎหมายมาขายให้กับกรมควบคุมมลพิษ พร้อมทั้งการสั่งเพิกถอนสัญญาของกลุ่มบริษัทดังกล่าว นับเป็นการสิ้นสุดโครงการบ่อกำจัดน้ำเสียคลองด่านในที่สุด

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

เหตุการณ์คลองด่านสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยอุปสรรคสำคัญของสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา คือ การทุจริตคอร์รัปชันได้เป็นอย่างดี จะเห็นว่าการทุจริตคอร์รัปชันทำให้กระบวนการดำเนินโครงการขาดความโปร่งใส มีลักษณะการรวบรัดตัดตอน ไม่คำนึงถึงการมีส่วนร่วม การศึกษาโครงการอย่างรอบด้าน เนื่องจากการได้มีการกำหนดผลไว้ก่อนแล้ว ให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของผู้ที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตามกรณีนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินโครงการของรัฐ และการตอบสนองด้านข้อดีของภาครัฐในการสอบสวนหาผู้กระทำผิดต่อไป

8. พระราชบัญญัติแร่'

ราวเดือนมิถุนายน - กันยายน พ.ศ. 2545 ได้เกิดข้อถกเถียงเรื่องพระราชบัญญัติแร่ฉบับใหม่ ซึ่งพระราชบัญญัติแร่ฉบับใหม่นี้ มีสาระสำคัญที่ถกเถียงกันคือ เปิดโอกาสผู้ทำเหมืองแร่สามารถ ทำเหมืองได้ดิน ที่ระดับความลึกมากกว่าหนึ่งร้อยเมตร ในที่ดินซึ่งมีเจ้าของและมีการใช้ประโยชน์อยู่ได้ โดยไม่ต้องซื้อที่ดิน และโดยไม่ต้องขอความยินยอมจากเจ้าของที่ดิน

ข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นนั้น ทั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และสภานายความให้ความเห็นว่า ขัดต่อรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในเรื่องทรัพย์สินและขัดต่อกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ที่รับรอง “แดนกรรมสิทธิ์” ของที่ดิน รวมไปถึงได้ดินและบนฟ้า โดยไม่กำหนดระดับ ความลึกได้ดิน หรือความสูงบนฟ้าว่าเท่าไร ซึ่งร่างพระราชบัญญัตินี้เป็นการละเมิดสิทธิ ของประชาชนทั้งเหนือพื้นดินและใต้ดิน

ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ ต่อเนื่องมาจากเหตุการณ์การทำเหมืองแร่โปแตช ที่จังหวัดอุดรธานี ซึ่งบริษัท เอเชีย แปซิฟิค โปแตช คอร์ปอเรชั่น จำกัด ต้องการผลิตโปแตชปีละ 2 ล้านตัน เนื่องจาก “แร่โปแตช” โดยทั่วไปมักจะอยู่กับเกลือที่ระดับความลึกจากผิวดินประมาณ 400 – 1000 เมตร ขณะที่พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 หรือฉบับในปัจจุบันนั้น ไม่เปิดโอกาสให้ทำเหมืองได้ ดินได้

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

เหตุการณ์นี้เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่พบว่ามีการเอื้อประโยชน์ให้กับคนกลุ่มหนึ่ง (นักลงทุน) โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ทำให้เกิดการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่รวบรัดตัดตอนขาดความ

ไปรงใส โดยไม่มีรายงานการศึกษาออกมาแต่อย่างใด และที่สำคัญยังขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อีกด้วย

9. การปฏิรูปการศึกษา

สำหรับการปฏิรูปการศึกษาในช่วงปี 2545 นั้น หลายประเด็นถูกยกเป็นข้อถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง หนึ่งในจำนวนนั้นคือเรื่องแบ่งเขตพื้นที่การศึกษา

การแบ่งเขตพื้นที่การศึกษานั้น เป็นการจัดการบริหารรูปแบบใหม่เพื่อรองรับการกระจายอำนาจการบริหารจัดการด้านการศึกษาจากระดับนโยบายคือกระทรวงลงมาถึงเขตพื้นที่ การศึกษา ซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายรวมทั้งชุมชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด ทิศทางการศึกษา และเชื่อมโยงถึงโรงเรียน ซึ่งจะมีอิสระทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป

แต่ปัญหาในการกำหนดเขตการศึกษานั้น ก็เป็นปัญหาที่ขัดเคืองและมีข้อถกเถียงจาก หลายฝ่าย โดยขั้นแรกรัฐบาลได้กำหนดไว้ 289 เขต โดยยึดตามจำนวนโรงเรียน ประชากร และการคมนาคม แต่ก็ได้รับการคัดค้านในวงกว้าง เพราะการแบ่งเขตดังกล่าวไม่ได้คำนึงถึง ปัจจัยด้านลักษณะภูมิประเทศ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ จึงมีการเสนอทางออก ของการแบ่งเขตการศึกษาขึ้นมากมาย เช่น 76 เขต โดยยึดตามจำนวนจังหวัด สำนักนโยบาย และแผนกระทรวงศึกษาธิการเสนอ 142 เขต อย่างไรก็ตามในช่วงนี้ทางรัฐบาลได้ดำเนินการ พื้นที่นำร่องก่อนโดยใช้จังหวัดพิษณุโลก อำนาจเจริญ ชลบุรี เพชรบุรี และภูเก็ต รวม 10 เขต ต่อมาทางกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการนำร่องเพิ่มขึ้นอีก 71 จังหวัด ซึ่งถูกคัดค้านอย่างมาก เพราะทำให้เสียเงินและเวลา ยิ่งไปกว่านั้นการจัดการดำเนินการนำร่องมากมายอาจจะก่อให้เกิดความสับสน เพราะยังไม่มีกฎหมายออกมารองรับ

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการภายใต้การนำของนาย สุวิทย์ คุณกิตติ นั้น ได้เสนอการ แบ่งเขตพื้นที่ใหม่เป็น 162 เขต ซึ่งก็ยังไม่ได้สรุปแน่ชัดเช่นเดิม จนหลายออกมาถึงถึง ความล่าช้าในการทำงานปฏิรูปการศึกษา จนกระทั่งได้มีการแต่งตั้ง นายปองพล อดิเรกสาร เป็นรัฐมนตรีว่าการคนใหม่ จึงได้ขอยุติใน การแบ่งเขตเป็น 175 เขตโดยยึดตามจำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร สังคม เศรษฐกิจ และ วัฒนธรรม รวมถึงงบประมาณ โดยให้แต่ละ เขตมีอิสระในการทำงานในฐานะนิติบุคคล ทั้งทางด้าน วิชาการ การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณ

สำหรับนายสุวิทย์ คุณกิตติ นั้น ก่อนหน้าที่จะลาออกจากการเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนั้น ได้พยายามดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในช่วงปี 2545 โดยเรื่องใหญ่ที่สุด คือเรื่องของการ แบ่งเขตพื้นที่การศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นรวมไปถึงการออกกฎหมายที่จำเป็นใน การปฏิรูปการศึกษาจนมาถึงราวกลางปีการปฏิรูปการศึกษาก็ยังไม่คืบหน้า และปฏิบัติงานกันล่าช้า จนทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของนายสุวิทย์อย่างหนัก มีการกล่าวหาว่านายสุวิทย์นั้น ไม่จริงใจในการปฏิรูปการศึกษา พยายามเบี่ยงเบนเจตนารมณ์ของ พรบ. การศึกษา 2542 นอกจากนี้ยังถูกกล่าวหาใน

เรื่องการทุจริต และความไม่โปร่งใสกรณีการจัดซื้อชุดนักเรียน รวมถึงการจัดซื้อเครื่องฉายดาว (กรณีนี้ยกเลิกการจัดซื้อไปแล้ว) ซึ่งทำให้ฝ่ายค้านยื่นถอดถอน นายสุวิทย์ ต่อ ปปช. ต่อมาในภายหลัง นายสุวิทย์ได้ลาออกจากตำแหน่ง และนายปองพล อติเรกสาร เข้ามาทำหน้าที่แทน

สิ่งแรกที่นายปองพล ดำเนินงานคือการกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาอย่างชัดเจนเป็น 175 เขต แม้จะโดนองค์กรครุคัตค้านก็ตาม นอกจากนั้นนโยบายที่นายปองพลประกาศอย่างชัดเจนก็คือ นโยบาย “ปฏิรูปการศึกษา” คือ 1. การปฏิรูประบบการศึกษา 2. การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ 3. การปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการ 4. การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา และ 5. การปฏิรูปทรัพยากร และการลงทุนทางการศึกษา

อย่างไรก็ตามเมื่อมองภาพรวมในการปฏิรูปการศึกษาในช่วงปี 2545 สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจน คือ ความล่าช้าในการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการทางด้านการ ออกกฎหมาย เพื่อการแบ่งเขตพื้นที่การศึกษา หรือการออกกฎหมาย 23 ฉบับ เพื่อรองรับ การปฏิรูปการศึกษาที่เพิ่งเข้าสภาได้ 3 ฉบับ รวมทั้งการแก้ไขพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเวลานาน รวมถึงเกิดความแตกแยกทางความคิดในกระทรวงศึกษาธิการด้วย ทำให้การปฏิรูป การศึกษาไม่เสร็จทันตามที่กฎหมายกำหนด คือวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2545 และที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากประชาชนทั่วไป ผู้เกี่ยวข้อง และแม้แต่ นายจาตุรนต์ ฉายแสง คือ ความพยายามรักษาอำนาจของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น ในการถ่ายโอนสถานศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีการตั้งกฎเกณฑ์ในลักษณะที่เป็นไปเพื่อไม่ให้มีการถ่ายโอน หรือการพยายามออกกฎกระทรวง ระเบียบต่างๆ ที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงอุปสรรคในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้เกิดสิทธิในการศึกษา เช่น การไม่ลงรอยกันของผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งมีผลอย่างมากให้การบริหารงาน ทำให้งานล่าช้าอย่างที่เป็นประเด็นกัน เนื่องจากการบริหารงานของผู้รับผิดชอบแต่ละคนนั้น ยังคงเน้นเป้าหมายส่วนบุคคลเป็นสำคัญ และยังพบพฤติกรรมการหวงอำนาจของข้าราชการอยู่เหมือนเช่นในอดีต เมื่อเป้าหมายส่วนรวมถูกละเลย การดำเนินงานทางการปฏิรูปการศึกษาซึ่งสนับสนุนสิทธิการศึกษาและพัฒนาของประชาชน โดยตรงจึงพบกับอุปสรรคอย่างมาก

อย่างไรก็ตามก็ยังพบปัจจัยสนับสนุนในเรื่องนี้อยู่ในแง่ของกฎหมายที่มีการกำหนดระยะเวลาในการทำงาน ทำให้ถึงจะมีการล่าช้าก็ยังสามารถหาคนมารับผิดชอบต่อความล่าช้านั้นได้ ซึ่งจากเหตุการณ์จะเห็นได้ว่ารัฐมนตรีที่รับผิดชอบต้องชิงลาออกไปก่อน

นอกจากนี้ในเรื่องของการแบ่งเขตพื้นที่การศึกษานั้น หากดูในแง่เจตนารมณ์แล้ว ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่สนับสนุนสิทธิด้านการศึกษาและการพัฒนาเช่นกัน กล่าวคือในเจตนารมณ์ของนโยบายนี้สนับสนุนการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในพื้นที่ให้มีโอกาสเข้าร่วมจัดการศึกษาของพื้นที่ตนเองตามความต้องการ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีถึงแม้ในความเป็นจริงจะยังพบกับอุปสรรคอีกมากก็ตาม

10. การประกันคุณภาพการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาตามแนว พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ส่งผลให้มีการดำเนินการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการวางแผนและการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษา เพื่อจะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและตรงกับความมุ่งหวังของสังคม กระบวนการหลักของการประกันคุณภาพการศึกษา คือ 1. การกำหนดมาตรฐานคุณภาพ 2. การควบคุมคุณภาพ 3. การติดตามประเมินผลคุณภาพ 4. การทบทวนเพื่อปรับปรุงคุณภาพ 5. การตรวจสอบคุณภาพ ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษา คือ การมีวัฒนธรรมคุณภาพในสถานศึกษาและความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาและครูอาจารย์

ภารกิจหลักของการประกันคุณภาพการศึกษามี 4 ส่วน คือ

1. การกำหนดมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์เป็นหน้าที่ของส่วนกลาง
2. การประเมินภายใน เป็นหน้าที่ของสถานศึกษา โดยถือชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม
3. การประเมินภายนอก ให้องค์การมหาชน (สมศ.) ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการสอบคุณภาพของสถานศึกษา (ดำเนินหลักตาม พ.ร.บ.) และให้มีการประเมินภายนอกอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี (นับตั้งแต่ประเมินครั้งสุดท้าย) และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน
4. การนำผลการประเมินไปใช้ เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารการศึกษา

เป้าหมายการประเมินภายนอกของ สมศ. ในปี 2545 คือ 4,150 (จาก 50,000 แห่ง) เป็นการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 4,000 แห่ง และสถาบันอุดมศึกษา 150 แห่ง ความสำเร็จในการประกันคุณภาพภายนอกอยู่ที่ผู้ประเมินภายนอก มีหน่วยฝึกอบรมทำหน้าที่อบรมผู้ประเมินภายนอก โดยมีการประเมิน 2 ส่วน คือ ด้านความรู้ความสามารถ ทำโดย สมศ. และภาคปฏิบัติ โดยหน่วยฝึกอบรม อย่างไรก็ตามในช่วงปี พ.ศ. 2545 การจัดอบรมผู้ประเมินล้มเหลว ผู้ที่ผ่านการประเมินมีไม่เพียงพอ ทำให้การทำงานมีความล่าช้ากว่าที่ควรจะเป็น

ในการแก้ไขพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คณะกรรมาธิการของวุฒิสภามีมติให้แก้ไขพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในบทเฉพาะกาล มาตรา 72 วรรค 3 วุฒิสมาชิกคณะกรรมาธิการการศึกษาเป็นผู้เสนอแก้ไข ที่เดิมกำหนดว่า กระทรวงต้องจัดให้มีการประเมินผลภายนอกครั้งแรกของสถานศึกษาทุกแห่ง ภายใน 6 ปี เป็นไม่น้อยกว่า 10 ปี (คือ หลัง 20 ส.ค. 2552) เนื่องจากเป็นห่วงในมี 3 เรื่อง คือ 1. งบประมาณ 2. ความพร้อมของ สมศ. 3. ความพร้อมของโรงเรียน ทั้งนี้มตินี้เป็นการลงมติโดยมี กมธ.เข้าประชุมเพียง 9 จาก 35 คน เห็นด้วยกับการแก้ไข 5 คน อย่างไรก็ตามหลายฝ่ายได้

แสดงความคิดเห็นว่าการเลื่อนดังกล่าวจะทำให้เด็กไทยในช่วง 10 ปี ที่เว้นการประเมินก็จะได้รับการศึกษาที่ด้อยคุณภาพต่อไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การประเมินคุณภาพภายนอกนั้นไม่ควรหยุดชะงัก และควรดำเนินการต่อไปตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา สุดท้ายวุฒิสภาก็มีมติ ไม่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 72 โดยให้คงกำหนดเวลาไว้ตามเดิม (6 ปี)

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

ตามเจตนารมณ์แล้ว เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่มีการดำเนินนโยบายประกันการศึกษาในประเทศไทย เพราะถือเป็นการคุ้มครองสิทธิทางการศึกษาของประชาชนที่ควรจะได้รับจริงๆ ซึ่งถือเป็นการปกป้อง ส่งเสริมสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาอย่างหนึ่ง แต่ในทางปฏิบัติจะเห็นได้ว่ายังเกิดความล่าช้า ในการปฏิบัติงานอยู่ ซึ่งอันที่จริงก็มิได้เกิดจากการที่ผู้รับผิดชอบในการประเมินละเลยหน้าที่แต่อย่างใด ที่เห็นได้ชัดคือการมีผู้ผ่านการประเมินน้อย ซึ่งส่งผลให้งานล่าช้า ซึ่งจะปล่อยให้ผู้ที่ได้ผ่านเกณฑ์ ผ่านการประเมินไปเพื่อความรวดเร็วในการปฏิบัติตามนโยบายก็ไม่ได้ นอกจากนี้ยังพบเห็นความไม่ เชื่อใจกันระหว่างผู้ทำการประเมิน กับผู้ที่ต้องถูกประเมินว่ามาจับผิด ส่งผลให้งานล่าช้ามากขึ้นไปอีก

11. การศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. 2545

จากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 43 กำหนดไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับ การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บ ค่าใช้จ่าย และการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเอง ได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิ และโอกาสได้รับการศึกษาขั้น พื้นฐานเป็นพิเศษ” โดยมีกำหนดเวลานับจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นเวลา 5 ปี ซึ่ง คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2545 ให้ดำเนินการจัดสรรงบประมาณสำหรับการศึกษาขั้น พื้นฐาน 12 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6) โดยให้เริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ 2546 ซึ่ง ค่าใช้จ่ายที่รัฐอุดหนุนให้แก่นักเรียนแต่ละคนนั้นเป็น ค่าใช้จ่ายพื้นฐานอันได้แก่ ค่าเล่าเรียนและค่า อุปกรณ์การเรียนที่รัฐจัดสรรให้แก่ นักเรียนทุกคน และค่าใช้จ่ายพิเศษที่รัฐจัดสรรให้แก่กลุ่มที่มีความ ต้องการพิเศษ โดยการอุดหนุนจะแบ่งตามระดับของการศึกษา ดังนี้ นักเรียนชั้นประถมศึกษาอุดหนุน คนละ 1,100 บาทต่อปี , ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 1,800 บาทต่อปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 2,700 บาท ต่อปี ดังนั้นโรงเรียนใดจะได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณมากน้อยเพียงใดจะขึ้นกับจำนวนนักเรียน ของโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการร่วมมือกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในการนำ ระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวให้กับนักเรียนทั่วประเทศโดยใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อรวบรวมข้อมูล e-Citizen (ยี่สิบเลขประจำตัว 13 หลัก) นำมาบรรจุไว้ใน e-Card (กระทรวง ศึกษาธิการร่วมมือกับ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และกระทรวงมหาดไทย มี

เป้าหมายให้แล้วเสร็จใน 2 ปี) เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลเบื้องต้น และใช้จัดลำดับความสำคัญในการจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวไปถึงโรงเรียนและเด็ก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กที่ขอให้มีการดำเนินการเร่งด่วน คือ เด็กแรกเกิดที่ผิดปกติ/ไม่ผิดปกติ เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส เด็กไทยที่ไม่มีชื่อในทะเบียน อันเป็นกลุ่มที่รัฐต้องดูแลเป็นพิเศษ เพื่อให้จบไปถึง โดยคาดว่าจะมีเงินสมทบนอกเหนือจากเงินรายหัว

สำหรับคนพิการกระทรวงศึกษาธิการยังได้ออกระเบียบกระทรวงให้มีการจัดตั้งกองทุนการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยใช้แหล่งเงินทุนจากการออกสลากกินแบ่งรัฐบาลเพื่อการกุศลจำนวน 200 ล้านบาท และใช้ดอกผลของกองทุนมาส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาสำหรับคนพิการ นอกจากนี้ยังมีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) ที่ได้เริ่มโครงการส่งเสริมการศึกษาสำหรับคนพิการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2542 โดยให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ รวมทั้งให้ความรู้แก่ครูโรงเรียนเอกชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนพิการ และจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งครูไปช่วยสอนในโรงเรียนการศึกษาพิเศษด้วย นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อช่วยให้ผู้พิการได้รับการศึกษาที่สะดวกยิ่งขึ้น เช่น หนังสือเสียงสำหรับผู้พิการ เป็นต้น โดยในปีงบประมาณที่ผ่านมา สช. ใช้งบเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการทั้งสิ้น 28,353,500 บาท อย่างไรก็ตามในกรณีของคนพิการยังไม่มีความแน่นอนในเรื่องเงินอุดหนุนว่าจะจัดสรรให้เป็นจำนวนเท่าใด แม้ว่าตามกฎหมายจะระบุว่าให้จัดสรรให้เป็นพิเศษก็ตาม

จากการอุดหนุนเพื่อให้เกิดการศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปีแบบไม่เสียค่าใช้จ่ายนั้น ได้ส่งผลต่อโรงเรียนบางแห่งที่มีลักษณะการสอนแบบกิจกรรมซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายมาก ดังนั้นเงินอุดหนุนต่อหัวที่รัฐจัดสรรให้นั้นจึงไม่เพียงพอ ดังนั้น โรงเรียนเหล่านี้จึงอาศัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 58 ที่ระบุว่า “ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรมหาชน มาใช้จัดการศึกษา” จะเห็นได้ว่าได้มีการเปิดช่องทางให้กับโรงเรียนที่ต้องการเก็บค่าใช้จ่ายอื่นๆที่ไม่ใช่ค่าใช้จ่ายที่รัฐได้อุดหนุนแล้ว โดยโรงเรียนจะต้องเสนอโครงการที่ต้องการคณะกรรมการสถานศึกษาให้ความเห็นชอบก่อนจึงสามารถเก็บค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมได้ และเมื่อเก็บค่าใช้จ่ายดังกล่าวกับผู้ปกครองแล้วให้ออกใบเสร็จของราชการรับรองความถูกต้องด้วย

จากการเปิดช่องให้โรงเรียนสามารถเก็บค่าใช้จ่ายอื่นๆเพิ่มเติมได้นี้เองได้สร้างปัญหาให้กับผู้ปกครองในการจ่ายค่าศึกษาของบุตรมากขึ้น โดยเฉพาะในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงหากต้องการให้บุตรได้ศึกษาก็ต้องยอมรับต่อค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นไปด้วย เช่น ค่าประกันอุบัติเหตุ, ค่าเรียนพิเศษ, ค่ากิจกรรมพิเศษ, ค่าจ้างภารโรง, ค่าน้ำ, ค่าไฟ, ค่าเครื่องปรับอากาศ ฯลฯ ซึ่งสามารถเรียกได้ว่าเป็นเงินแป๊ะเจี๊ยะแบบหนึ่งและเมื่อประกอบกับปัญหาเงินแป๊ะเจี๊ยะแบบเดิม คือ เงินที่ผู้ปกครองต้องจ่ายเพื่อแลกกับการได้เข้าศึกษาในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงของบุตร ซึ่งเป็นปัญหามาตั้งแต่อดีตและมีความรุนแรงอย่างมากในช่วงการรับนักเรียนเข้าศึกษาในปีการศึกษา พ.ศ. 2546 ที่มีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณ 20,000 – 200,000

บาท จะเห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวได้สร้างให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการศึกษายิ่งขึ้น และทำให้ การศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปีแบบไม่เสียค่าใช้จ่ายไม่เกิดขึ้นอีกด้วย

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

ข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญนั้น ถือเป็นปัจจัยสนับสนุนสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนา อย่างยิ่ง เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่ประชาชนจะได้รับการศึกษากันถ้วนหน้า 12 ปี โดยต้องดำเนินการให้ แล้วเสร็จภายใน 5 ปี ซึ่งข้อกำหนดเรื่องเวลาถือว่าเป็นปัจจัยเสริมอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ เป็นเรื่องที่ดี อย่างยิ่ง ในการที่รัฐบาลจะนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ รวมถึงการร่วมมือกันของหลายกระทรวง เพื่อทำให้การดำเนินการจัดสรรเงินอุดหนุนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ความ พยายามของรัฐบาลที่จะช่วยเหลือผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสก็ถือว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนเช่นกัน เช่นการ เน้นดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มคนพิการและผู้ด้อยโอกาสอย่างเร่งด่วน รวมถึงการจัดตั้งกองทุนเพื่อคน พิการ

แต่สำหรับการอุดหนุนให้ทุกคนรับการศึกษาพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปีนั้น ในทางปฏิบัติก็ยังพบ อุปสรรคอยู่ ซึ่งจากที่กล่าวมานั้นคือการที่แต่ละโรงเรียนมีกิจกรรมไม่เหมือนกัน และใช้งบประมาณ ต่างกัน ทำให้ความต้องการเงินอุดหนุนนั้นไม่เท่ากัน กอปรกับการที่มีช่องโหว่ทางกฎหมายอยู่ ทำให้ เกิดการเรียกเก็บเงินที่เรียกว่า “แป๊ะเจี๊ยะ” กันอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการเสริมสิทธิการศึกษาอย่างเท่า เทียมอย่างมาก

12. การขยายโอกาสทางการศึกษา

EdNet เป็นโครงการที่ทบวงมหาวิทยาลัย ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงคมนาคม และกำลังดำเนินแผนงานการเชื่อมต่อเครือข่าย Uni-net ของทบวงมหาวิทยาลัย และ School-net ของ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งอยู่ในระหว่างการสร้าง software และเชื่อมโยงห้องสมุดเข้าด้วยกัน เพื่อรองรับ เครือข่าย EdNet

โดยปีงบประมาณ 2545 เป็นปีแรกที่รัฐจัดสรรงบประมาณพัฒนาไอทีเพื่อการศึกษาเป็นเงิน ก้อนใหญ่ (ประมาณ 1,000 ล้านบาท) และให้กระทรวงศึกษาธิการวางแผนจัดสรรตามความจำเป็น 4 ด้าน คือ

1. การพัฒนาระบบเครือข่าย (Ed-Net) จัดสรรงบประมาณให้สถานศึกษาเข้าสู่ระบบ Net ได้ อย่างน้อย 4,500 แห่ง โดยร่วมมือกับกระทรวงคมนาคม และคาดว่าจะขยายเครือข่ายได้อีก ปีละประมาณ 10,000 แห่ง ซึ่งจะทำให้สถานศึกษาทุกแห่ง (40,000 แห่ง) ใช้อินเทอร์เน็ต ได้ภายในปีงบประมาณ 2548 ทั้งนี้ผลการดำเนินการไปเพียง 70% เนื่องจากบางโรงเรียน อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร/บนภูเขาสูงที่การสื่อสารยังเข้าไม่ถึง
2. การจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ ได้จัดสรรงบประมาณ เพื่อจัดซื้อเพิ่มให้สถานศึกษาทั้งใน และนอกกระบบอีกกว่า 2,500 เครื่อง มีอัตราส่วนคือ ระดับประถม 40 คน / 1 เครื่อง

ระดับมัธยมและอาชีวศึกษา 20 คน / 1 เครื่อง ระดับอุดมศึกษา 10 คน / 1 เครื่อง ประกอบกับการเปิดรับบริจาคคอมพิวเตอร์ในโครงการต่างๆ ทั้งนี้ผลการดำเนินการไปเพียง 15% เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายจัดซื้อรวมคล้ายประมูลซึ่งจะดำเนินการใน ส.ค. นี้

3. การพัฒนาบุคลากร : กระทรวงศึกษาธิการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับไอทีเพื่อการศึกษา คาดว่าจะได้บุคลากรมากกว่า 200,000 คน ทั้งนี้ดำเนินการไปแล้วประมาณ 80%
4. การพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนการสอน (Software) : กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดแผนการจัดหาและพัฒนาสื่อขึ้นใช้เอง และมีการจัดตั้งห้องสมุดสื่อการเรียนไอทีขึ้นทำให้มีสื่อที่เหมาะสม เอื้อต่อการเรียนทางไกลและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ทั้งนี้ดำเนินการจัดซื้อและพัฒนาไปแล้วประมาณ 60-70%

สำหรับปีงบประมาณ 2546 กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับการจัดสรรงบประมาณในส่วนนี้ 1,160 ล้านบาท จัดสรรดังนี้

1. การพัฒนาระบบเครือข่าย : 360 กว่าล้านบาท (เข้าสู่อินเทอร์เน็ตได้ 10,000 โรงเรียน)
2. การจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ : 300 ล้านบาท ซึ่งมากกว่าปีก่อน
3. การพัฒนาบุคลากร : 95 ล้านบาท ซึ่งน้อยกว่าปีก่อน
4. การพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนการสอน (Software) : 200 ล้านบาท

อย่างไรก็ตามในส่วนความพร้อมของสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนระดับมัธยมศึกษายังไม่มีสายโทรศัพท์อีกกว่า 600 โรง และระดับประถมศึกษาขาดอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จะประสานกับ ทศท. และ กสท. คิดตั้งและวางระบบเครือข่ายให้กับโรงเรียนที่ขาด คิดเงินแบบเหมาจ่ายราคา 700 บาทต่อเดือน รวมทั้งจะประสานดูแลการวางระบบเครือข่ายสายโทรศัพท์ใน สำนักงานเขตต่างๆ ให้เชื่อมกับระบบ Uni-net และ School-net

ปัจจุบันไทยได้รับความช่วยเหลือในเรื่องการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมทั้งจากองค์กรในและนอกประเทศ โดยเฉพาะเครือข่ายการเรียนการสอนไปสู่ระดับภูมิภาค แต่ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละพื้นที่ต่างกัน ทำให้โอกาสการเรียนรู้ต่างกัน และปัญหาที่สำคัญขณะนี้คือเรื่องงบประมาณ ปีที่ผ่านมามูลนิธิเพื่อการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมได้รับงบจากกระทรวงศึกษาธิการ ในการคิดตั้งอุปกรณ์รับสัญญาณถ่ายทอดการเรียนการสอนจากโรงเรียนวังไกลกังวลไปยังโรงเรียนปลายทางทั่วประเทศเพียง 29 ล้านบาท ซึ่งสามารถติดตั้งได้แค่ประมาณ 300 แห่ง (จากทั้งหมด 30,000 แห่ง) ทั้งนี้เคยมีผู้ประมาณการไว้ว่าหากงบประมาณในระดับนี้จะใช้เวลาประมาณ 300 ปี จึงจะติดตั้งได้หมด

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

นโยบายชิ้นนี้ของรัฐบาลถือเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในการส่งเสริมการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นตัวช่วย และการร่วมกันทำงานของหลายกระทรวง และองค์กรต่างๆ ถือเป็นการสนับสนุนสิทธิทางด้านการศึกษาและการพัฒนา

อย่างไรก็ตามก็ยังพบอุปสรรคใหญ่ในเรื่องของสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จะรองรับการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในขั้นสูงที่รัฐบาลจะเอามาใช้ เช่น ไฟฟ้า หรือสายโทรศัพท์ จะเห็นได้ว่ายังมีปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญอยู่ ซึ่งหากจะพัฒนาตามนโยบายนี้ รัฐบาลคงต้องคำนึงถึงงบประมาณที่ใช้ในการติดตั้งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานด้วย นอกจากนี้ก็ยังพบกับปัญหาทางงบประมาณเช่นกัน แม้ว่างบประมาณในการพัฒนาและติดตั้งจะมากก็ตาม แต่เมื่อต้องพัฒนาลงในพื้นที่งบประมาณก็ยังคงไม่พอเพียงอยู่

13. การสรรหาคณะกรรมการสรรหากรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

ในวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2545 คณะกรรมการสรรหากรรมการกิจการโทรคมนาคม แห่งชาติ (กทช.) ถูกผู้สมัครเข้ารับการสรรหากรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติยื่นฟ้อง ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่า มีการพิจารณาสรรหาผู้ที่เข้าดำรงตำแหน่งกรรมการกิจการโทรคมนาคม แห่งชาติอย่างไม่โปร่งใส และ ไม่เป็นธรรม

ก่อนหน้านี้กรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติได้ถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 โดยการสรรหาและคัดเลือกกรรมการนั้น ต้องทำให้เสร็จสิ้นภายใน 120 วัน นับแต่พระราชบัญญัติดังกล่าวมีผล บังคับใช้ โดยมีจำนวนกรรมการทั้งสิ้น 14 คน โดยรับสมัคร จากผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์จากด้าน ต่างๆ 9 สาขา อาทิเช่น สาขากิจการท้องถิ่น สาขาการศึกษาและวัฒนธรรม เป็นต้น

สำหรับคดีที่ถูกฟ้องร้องในข้อกล่าวหาที่ว่ามีการสรรหาและคัดเลือกคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่เป็นธรรมแก่ผู้สมัครคนอื่นๆ นั้น มีข้อกล่าวหา เช่น มี การเปลี่ยนแปลงสาขาความเชี่ยวชาญและประสบการณ์โดยลดจาก 9 สาขา เหลือ 7 สาขา ซึ่งขัดกับข้อ กำหนดในพระราชบัญญัติยิ่งไปกว่านั้นยังมีการจัดผู้สมัครลงในสาขา ที่ไม่ตรงกับหลักฐานและความจำเป็นของผู้ สมัครอีกด้วย

นอกจากนี้ตามเนื้อข่าวที่ปรากฏในเวลานั้น มีการระบุถึงความไม่ชอบมาพากลใน การสรรหาและคัดเลือกกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ กล่าวคือมีความพยายามจากนายทุน ของกิจการด้าน สื่อบางรายต้องการที่จะผลักดันคนของตนให้เข้าดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการ ชุดดังกล่าว ซึ่งเป็นอีก สาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การสรรหาคณะกรรมการอย่างไม่โปร่งใส จนนำไปสู่การฟ้องร้องเป็นคดี

ความ โดยล่าสุดศาลปกครองได้พิจารณาถอดถอนคณะกรรมการ ทั้งหมดแล้ว ด้วยเหตุผลที่ว่าไม่มีคุณสมบัติ เพียงพอในการดำรงตำแหน่ง

นอกจากนี้การที่ไม่มี กทช. ส่งผลกระทบต่อการจัดดำเนินการวิทยุชุมชน โดยเฉพาะวิทยุชุมชนที่ดำเนินการคัดค้านโครงการของรัฐ เช่น วิทยุชุมชนบ่อนอก ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อสื่อสารถึงผลเสียของการมีโรงไฟฟ้า เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นของชาวบ้าน ทั้งนี้เนื่องจาก กทช. เป็นองค์กรที่มีหน้าที่กำหนดที่ตั้งสถานีวิทยุชุมชน ภาวะสุญญากาศจากการขาดองค์กรอิสระในขณะนี้ เปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีบทบาทสำคัญในการควบคุมการดำเนินการของวิทยุชุมชน เช่น กรมประชาสัมพันธ์จะเป็นผู้ดูแลการดำเนินการวิทยุชุมชน ตั้งแต่การกำหนดที่ตั้งสถานี และผู้ดำเนินการ และร่วมกับกรมไปรษณีย์โทรเลขในการตรวจสอบมาตรฐานเครื่องส่ง เป็นต้น

ความสัมพันธ์กับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

จากเหตุการณ์นี้จะเห็นได้ว่าการพยายามจัดตั้งตัว กทช. นั้น โดยเจตนารมณ์ถือเป็นเรื่องที่ดี เพราะจะทำให้ประชาชนเข้าสิทธิในการสื่อสารอันจะนำไปสู่การพัฒนาสิทธิการศึกษาและการพัฒนา ในที่สุด แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงยังคงพบอุปสรรคดังแต่ยังไม่ได้เริ่มการทำงานของ กทช. อันเกิดจากการสวาทคณะกรรมการที่ไม่โปร่งใส เนื่องจากที่การพยายามแทรกแซงของกลุ่มนายทุนด้านสื่อโทรทัศน์ และวิทยุ ซึ่งการพยายามเข้าไปมีส่วนได้เสียขององค์กรอิสระที่จัดตั้งเพื่อมวลชนของกลุ่มนายทุนที่มีไม่กี่รายเหล่านี้ ถือเป็นอุปสรรคที่น่ากลัวในการดำเนินการเพื่อส่งเสริมสิทธิของประชาชน

สรุปปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

จากเหตุการณ์สำคัญในปี พ.ศ. 2545 ที่ได้ประมวลมาทั้ง 14 เหตุการณ์ สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยสนับสนุน ที่ส่งผลให้สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาเกิดขึ้นในทางปฏิบัติ และปัจจัยอุปสรรค ที่ส่งผลให้สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาไม่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ อันพอจะสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยสนับสนุน

1. การรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญต่อการสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา เนื่องจากการรวมกลุ่มจะสร้างอำนาจการต่อรองของภาคประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกระบวนการพัฒนา
2. ความใส่ใจของส่วนภาคต่างๆ ในสังคม นอกจากการรวมตัวของผู้เกี่ยวข้องโดยตรง ความใส่ใจของสังคมยังเป็นปัจจัยสนับสนุนในฐานะ “คนส่วนใหญ่” ของประเทศ เป็นแรงเสริมที่ทำให้รัฐเห็นถึงความสำคัญของปัญหา เช่น บทบาทของนักวิชาการในเหตุการณ์ที่ดินจังหวัดลำพูน
3. ความสนใจของประชาคมโลก ความสนใจของประชาคมโลก เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ความสำคัญสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม เช่น การเข้ามาของกรีนพีซในกรณีของหินกรูด-บ่อนอก

4. ข้อกำหนดทางกฎหมาย จากเหตุการณ์ที่ประมวลมาชัดเจนว่าข้อกำหนดทางกฎหมายมีบทบาทสำคัญต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา เนื่องจากการบังคับให้ผู้เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม เนื่องจากการไม่ปฏิบัติตามต้องมีความผิด
5. การดำเนินการขององค์กรอิสระต่างๆ จะพบว่าในหลายเหตุการณ์องค์กรอิสระไม่ว่าจะเป็นศาลปกครองในกรณีของ กทช. หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ในกรณีของทอก๊าซไทย-มาเลเซีย ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา
6. นโยบายของรัฐบาล นโยบายของรัฐบาลทั้งที่ได้กล่าวถึงข้างต้น และแนวโน้มของการแข่งขันทางนโยบายของการเมืองระดับประเทศ รวมทั้งนโยบายประชานิยมของรัฐบาลชุดปัจจุบัน เป็นปัจจัยสนับสนุนต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา โดยเฉพาะในมิติของการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาได้ทุกโรค เป็นต้น
7. ทศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในหลายเหตุการณ์พบว่าทศนคติของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เห็นถึงความเดือดร้อนของประชาชน และมีการตอบสนองที่ดี เป็นปัจจัยสนับสนุนต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาที่ดี โดยเฉพาะ ณ เวลาปัจจุบันที่กระบวนการเข้ามีส่วนร่วมยังไม่มี ความชัดเจน เช่น การแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลในช่วงต้นของรัฐบาลชุดปัจจุบัน หรือการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษากรณีที่ดินจังหวัดลำพูน
8. เทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่สนับสนุนสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาเกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคโนโลยี เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา หรือการตั้งวิทยุชุมชน เพื่อเผยแพร่ข่าวสารในชุมชน

ปัจจัยอุปสรรค

1. ทศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ทศนคติของฝ่ายรัฐ ที่ยังคงยึดติดกับวัฒนธรรมอำนาจนิยม และมองผู้คัดค้านการกระทำต่างๆ โดยเฉพาะในรูปโครงการเป็น “ศัตรู” ของประเทศ อันนำไปสู่การจัดการกับเหตุการณ์อย่างไม่เหมาะสม
2. แนวคิดแบบได้หมด-เสียหมด (zero sum) อันทำให้เกิดความเป็นศัตรู ไม่มีการประนีประนอม ในหลายกรณีพบว่าฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายคัดค้านมองว่าอีกฝ่ายเป็นศัตรู ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่ไม่สร้างสรรค์และนำไปสู่ความรุนแรง เช่น กรณีการประชาพิจารณ์ทอก๊าซไทย-มาเลเซีย เป็นต้น
3. การขาดความสนใจในสาระ พบว่าที่ผ่านมานิยามสำคัญของสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ส่วนมาก ไม่ว่าจะเป็นการ “การมีส่วนร่วม” หรือ “การศึกษาโครงการ” ล้วนแล้วแต่ได้รับความสนใจในรูปแบบ (form) มากกว่าสาระสำคัญ (substance) เช่น การมีการศึกษาวิจัย มีความสำคัญกว่า การนำผลการศึกษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยคำนึงถึงสิทธิ ในหลายกรณีพบว่า กระบวนการต่างๆ ล้วนเป็นไปเพื่อสร้างความชอบธรรมมากกว่าให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

4. ระบบกฎหมายของประเทศไทย กฎหมายหลายฉบับของประเทศไทยยังคงล้าหลังไม่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะบริบทของระบบกฎหมายเองที่เปลี่ยนไปจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องบทบัญญัติที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น
5. ความล่าช้าในการอนุวัติกฎหมาย ความล่าช้าในการอนุวัติกฎหมายเพื่อให้สิทธิที่ระบุไว้ในกฎหมายแม้มิผลปฏิบัติได้นับเป็นอุปสรรคต่อการสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ที่สำคัญที่สุดในขณะนี้คือ กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ที่ยังไม่มี ความชัดเจน
6. ระบบราชการ ระบบการทำงานของระบบราชการอย่างเป็นทางการที่มีความซับซ้อนและล่าช้านำไปสู่การเลือกปฏิบัติ เช่น กรณีที่ดินลำพูน ที่กระบวนการตรวจสอบและเพิกถอนกรรมสิทธิ์ที่ได้มาโดยไม่ชอบเป็นไปตามกระบวนการอย่างเชื่องช้า แต่กระบวนการปฏิบัติการจับกุมการบุกรุกที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรีกลับทำได้ในระยะเวลาเพียง 1 วัน
7. การทุจริตคอร์รัปชัน การทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัจจัยขัดขวางการมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากการโครงการที่มีการทุจริตคอร์รัปชัน ย่อมจะพยายามหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ทั้งในการกำหนดนโยบาย การดำเนินการ และการตรวจสอบ เหตุการณ์ที่คลองด่านสะท้อนให้เห็นความจริงประการนี้ได้เป็นอย่างดี
8. ความพยายามรักษาอำนาจและผลประโยชน์ รัฐธรรมนูญและระบบกฎหมายที่เปลี่ยนไปในทิศทางที่กระจายอำนาจ สิทธิ และผลประโยชน์ เพื่อความเสมอภาค ย่อมนำไปสู่การเสียอำนาจ สิทธิและผลประโยชน์ที่เคยมีเคยได้ของคนบางกลุ่ม ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาพบว่ากลุ่มคนดังกล่าวพยายามเข้ามามีบทบาทกับการจัดโครงสร้างของกระบวนการระดับล่าง ไม่ว่าจะเป็นกรณีการสรรหา กทช. การจัดโครงสร้างระบบการศึกษา หรือแม้แต่ในองค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญก็ตาม
9. เงื่อนไขเวลา เงื่อนไขเวลาของโครงการหลายโครงการที่เกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กลายเป็นปัจจัยอุปสรรคต่อการใช้สิทธิที่ได้รับการรับรองในภายหลัง ในหลายโครงการ เช่น ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย โรงงานไฟฟ้าหินกรูด-บ่อนอก สัญญาที่ได้ทำไว้สร้างข้อผูกมัดและภาระให้กับรัฐบาลในการตัดสินใจปัจจุบัน
10. ข้อจำกัดทางงบประมาณ งบประมาณอาจกลายเป็นอุปสรรคต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา เนื่องจากงบประมาณเป็นทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด การขาดดุลการคลังที่เป็นอยู่เมื่อถึงจุดหนึ่งอาจส่งผลให้รัฐบาลไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้กับการจัดหาบริการสาธารณะและการดำเนินกระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างเพียงพอ ปัญหาการอุดหนุนค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงปัญหานี้ได้เป็นอย่างดี

11. ความพร้อมในทางปฏิบัติ ความพร้อมในทางปฏิบัติเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา เช่น ความไม่พร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี หรือทรัพยากรผู้ประเมินคุณภาพการศึกษาที่มีอยู่จำกัด

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับ

สิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

บทที่ 4 จะเป็นการวิเคราะห์เรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา เพื่อหาสาเหตุการละเมิดสิทธิดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลปรากฏในเรื่องร้องเรียนเข้าข่ายเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ตามมาตรา 24 (4) แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 ที่ห้ามมิให้เปิดเผยต่อหน่วยงานรัฐแห่งอื่นหรือผู้อื่นโดยปราศจากความยินยอมของเจ้าของข้อมูลที่ให้ไว้ แม้ว่าการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย แต่ก็จะไม่ระบุชื่อหรือส่วนที่ทำให้รู้ว่าเป็นข้อมูลข่าวสารของบุคคลที่เกี่ยวกับบุคคลใด

กระบวนการคัดเลือกเรื่องร้องเรียน

เรื่องร้องเรียนที่นำมาศึกษา คณะผู้จัดทำได้เลือกมาจากเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปี พ.ศ. 2545 ที่ปรากฏอยู่ใน ทะเบียนรับหนังสือร้องเรียน ของสำนักคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งในทะเบียนรับเรื่องร้องเรียนจะปรากฏข้อมูลทั้งหมดเจ็ดส่วน ได้แก่ อันดับ เลขรับที่วันที่ คำร้องลงวันที่ ผู้ร้องเรียน เรื่อง การปฏิบัติ และหมายเหตุ ดังที่แสดงตัวอย่างไว้ในตารางข้างล่าง

ตารางที่ 4-1 แสดงตัวอย่างตาราง ทะเบียนรับหนังสือร้องเรียน

อันดับ	เลขรับที่ วันที่	คำร้อง ลงวันที่	ผู้ร้องเรียน	เรื่อง	การปฏิบัติ	หมายเหตุ

จากทะเบียนรับหนังสือร้องเรียน คณะผู้จัดทำจะเลือกเรื่องร้องเรียน ที่เนื้อหาโดยสรุปที่ปรากฏในส่วนในเรื่องมีความสอดคล้องกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ซึ่งจากเรื่องร้องเรียนในทะเบียนรับหนังสือร้องเรียนทั้งหมด 340 เรื่อง ได้เลือกออกมาทั้งหมด 53 เรื่อง จากนั้นคณะผู้จัดทำจึงประสานขอความร่วมมือจากศูนย์รับเรื่องร้องเรียน สำนักคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้ช่วยส่งสำเนาหนังสือร้องเรียนฉบับเต็มมาให้คณะจัดทำ

คณะผู้จัดทำได้รับสำเนาหนังสือร้องเรียนฉบับเต็มมาทั้งหมด 33 เรื่อง เมื่อพิจารณารายละเอียดของเรื่องร้องเรียนทั้ง 33 เรื่อง คณะผู้จัดทำได้คัดเลือกเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา เพื่อมาวิเคราะห์หาสาเหตุการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาทั้งหมด 24 เรื่อง

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์เรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อหาสาเหตุการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา คณะผู้จัดทำจะจัดประเภทเรื่องร้องเรียนจากวัตถุแห่งการละเมิดสิทธิ โดยคณะผู้จัดทำได้แบ่งประเภทเรื่องร้องเรียนออกเป็นสามกลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 เรื่องร้องเรียนที่เกิดจากโครงการการพัฒนา คือ เรื่องร้องเรียนที่การละเมิดสิทธิเกิดจากการมีโครงการการพัฒนาหนึ่งๆ

กลุ่มที่ 2 เรื่องร้องเรียนที่เกิดจากกฎ ระเบียบ คือ เรื่องร้องเรียนที่การละเมิดสิทธิเกิดจากการมีกฎ ระเบียบหนึ่งๆ

กลุ่มที่ 3 เรื่องร้องเรียนที่เกิดจากพฤติกรรม คือ เรื่องร้องเรียนที่การละเมิดสิทธิเกิดจากการมีพฤติกรรมหนึ่งๆ

ลักษณะเรื่องร้องเรียน

กลุ่มที่ 1 เรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับโครงการการพัฒนา

เรื่องร้องเรียนที่ 1

ผู้ละเมิด

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล)

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการสร้างโครงการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณแก้มลิง ทำให้ชุมชนได้รับความเดือดร้อนจากการเกิดน้ำท่วม ทั้งนี้ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือรับรู้ข้อมูลของโครงการ

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. กีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ปกปิดข้อมูล

เรื่องร้องเรียนที่ 2

ผู้ละเมิด

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล)

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการสร้างโครงการสร้างบ่อกำจัดขยะบนบริเวณต้นน้ำ ทำให้ในอนาคตเมื่อโครงการเสร็จสิ้นชุมชนได้รับความเดือดร้อนจากมลพิษทางน้ำ ทั้งนี้ในช่วงต้นชุมชนได้รับข้อมูลที่บิดเบือนว่าโครงการดังกล่าวเป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่พักผ่อน ต่อมาทางชุมชนได้ขอความช่วยเหลือจากสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่การเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากฝ่ายราชการไม่ให้ความร่วมมือมาเข้าร่วมประชุม

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับ โครงการที่มีผลกระทบ
3. สิทธิในการฟ้องหน่วยงาน

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. กีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. บิดเบือนข้อมูล

เรื่องร้องเรียนที่ 3

ผู้ละเมิด

กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ตามที่กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานได้ดำเนินการสร้างเขื่อนราษีไศล อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษนั้น ได้สร้างความเสียหายต่อชาวบ้านในชุมชนมาเป็นเวลา 10 ปี แต่ยังไม่ได้รับ การแก้ไข ทั้งที่ในปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลอนุมัติให้สร้างเพียงฝ่ายข้างเท่านั้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการตัดสินใจของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน ที่ไม่ยอมรับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ที่จะมีสิทธิในการดำรงชีวิต และสิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งการละเมิดสิทธิดังกล่าวจะนำไปสู่การทำงานภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเกิดการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรม และนำไปสู่การล่มสลายของชุมชนชาวนาตามมา

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. กีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ขาดการศึกษาผลที่จะได้รับอย่างรอบด้านก่อนดำเนิน โครงการ
3. การไม่ปฏิบัติตามคำอนุมัติ

เรื่องร้องเรียนที่ 4

ผู้ละเมิด

กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ผู้ร้องได้แจ้งถึงการประชุมสัญจรของคณะรัฐมนตรีที่จังหวัดขอนแก่นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2532 ที่มีการอนุมัติให้กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ดำเนินการ โครงการโขง ชี มูล โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 3 ระยะ ใช้เวลาดำเนินการทั้งสิ้น 42 ปี

แต่โครงการดังกล่าวไม่ได้มีการศึกษาถึงผลกระทบทางสังคมแต่อย่างใด และยังเป็นโครงการ ปกปิดและบิดเบือนข้อมูลต่อชาวบ้าน จึงก่อให้เกิดปัญหาชนน้าท่วม เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อวิถีการดำรงชีวิต ของชาวบ้านอย่างรุนแรง ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิ มนุษยชนของ ชาวบ้าน

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. กีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ปกปิดข้อมูล

เรื่องร้องเรียนที่ 5

ผู้ละเมิด

กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

จากการที่กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการพลังงาน มีโครงการ ไฟฟ้าพลังน้ำห้วยคลิตี้ (เขื่อน) โดยให้บริษัทเอกชนเข้าศึกษาความเหมาะสม ซึ่งได้ข้อ

สรุปว่ามีความเหมาะสมทั้งทางด้านวิศวกรรม เศรษฐศาสตร์ และเศรษฐกิจสังคม ซึ่งในความเป็นจริง ชาวไทยเชื้อสาย กะเหรี่ยงหมู่บ้านคลิตี้ล่าง จำนวน 250 คน 45 หลังคาเรือน ได้รับผลกระทบจาก โครงการนี้ เนื่องด้วยบริเวณ โครงการเป็นป่าชุมชนเป็นผืนป่าที่สมบูรณ์ และเป็นรอยต่อของป่าทุ่งใหญ่ กับป่าห้วยขาแข้ง และมีสัตว์ป่าหายาก จำนวนมาก ทั้งนี้ทางหมู่บ้านคลิตี้มีไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์อยู่แล้ว โครงการดังกล่าวจึงไม่จำเป็น

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. ขาดการศึกษาความเหมาะสมอย่างรอบด้านก่อนดำเนินโครงการ

เรื่องร้องเรียนที่ 6

ผู้ละเมิด

การรถไฟแห่งประเทศไทย และบริษัทเอกชน

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(เทศบาล)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

มีกลุ่มนายทุนได้ทำการเช่าที่ดินจากการรถไฟแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกับบริเวณ น้ำตกไทรโยก ทั้งนี้ น้ำตกแห่งนี้ได้มีการประกาศให้เป็นมรดกทางธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ในอันดับที่ 70 ของประเทศ ซึ่งเทศบาล ได้ขอเช่าพื้นที่ดังกล่าวเพื่อจะทำการฟื้นฟู แต่การรถไฟกลับให้กลุ่มนายทุน เข้าไปในราคาถูกโดยอ้างว่าจะนำไปสร้างค่ายลูกเสือการค้าดำเนิน โครงการดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลกระทบ อย่างรุนแรงต่อสภาพแวดล้อมของบริเวณน้ำตก

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. สิทธิในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การตัดสินใจไม่โปร่งใส

เรื่องร้องเรียนที่ 7

ผู้ละเมิด

วัด

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เนื่องด้วยทางวัด ได้ทำการก่อสร้าง กำแพงวัดปิดล้อมเขตของวัด โดยมีได้มีการประชุมขอความคิดเห็นจากชาวบ้านรอบๆ วัด ที่ได้เดือดร้อนจากการสร้างกำแพงวัดครั้งนี้ ทั้งนี้กรรมการวัดที่เกี่ยวข้องก็เพิกเฉยไม่ทักท้วงเมื่อครั้งมีโอกา ส ทำให้ชาวบ้านหลายคนประสบความเดือดร้อนในการเข้าออกบ้านเป็นอย่างมาก

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. กีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. การละเลยการป้องกันการละเมิดสิทธิ

เรื่องร้องเรียนที่ 8

ผู้ละเมิด

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อบจ. และอบต.)

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ได้มีการดำเนินการขุดลอกลำห้วยแซว ตำบลปลาเค้า อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งโครงการดังกล่าว ประชาชนไม่มีส่วนรับรู้ และไม่เคยมีการทำประชาพิจารณ์ เมื่อมีการคัดค้านจากชาวบ้านก็ย้ายไปทำในหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งประชาชนต้องการให้ไปดำเนินงานในโครงการอื่นที่ประชาชนมีความเดือดร้อนจริง แต่ทางอบต. ไม่ยินยอม

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการเข้าถึงประโยชน์ของประชาชนที่ต้องการ
2. สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. กีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ขาดการศึกษาความเหมาะสมอย่างรอบด้านก่อนดำเนินโครงการ

กลุ่มที่ 2 เรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับกฎ ระเบียบ

เรื่องร้องเรียนที่ 1

ผู้ละเมิด

กรมการปกครอง

ผู้ถูกละเมิด

ชนกลุ่มน้อย

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เนื่องด้วยมีคำสั่งและระเบียบของกระทรวงมหาดไทยบางฉบับได้รื้อถอนสิทธิเสรีภาพของบุคคลบนพื้นที่สูงเป็นอย่างมาก กล่าวคือมีคำสั่งและระเบียบของกระทรวงมหาดไทยที่จำกัดขอบเขตการเดินทางของบุคคลในพื้นที่สูงไว้ในพื้นที่ที่จำกัดมาก อีกทั้งยังมีคำสั่งระบุนำห้ามมิให้บุคคลบนพื้นที่สูงทำงาน ซึ่งคำสั่งและระเบียบ ต่างๆ ได้แก่อนั่งล้อมหาดไทย มท.0310.1/15942 ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำทะเบียนและบัตร ประจำตัวผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า พ.ศ. 2522 และหนังสือมหาดไทย มท. 0310.1/ว3408

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้สัญชาติ
2. สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก เช่นการศึกษา การสาธารณสุข และการประกอบอาชีพ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. กฎระเบียบไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

เรื่องร้องเรียนที่ 2

ผู้ละเมิด

กรมการปกครอง

ผู้ถูกละเมิด

ชนกลุ่มน้อย

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ชาวบ้านท่าเรือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ร้องเรียนเรื่องการไม่ได้ระบุสถานะบุคคลต่างๆ ที่ได้มีการมาตั้งถิ่นฐานไม่น้อยกว่า 30 ปี ทำให้ส่งผลเสียต่อชาวบ้านท่าเรือเป็นอย่างมาก คือ เด็กเยาวชนขาดโอกาสทางการศึกษา ชาวบ้านไม่ได้รับการดูแลสุขภาพ และไม่สามารถเดินทางออกมาติดต่อกับสังคมภายนอกได้ จึงร้องเรียนให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนพิจารณาหาทางแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้สัญชาติ
2. สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก เช่นการศึกษา การสาธารณสุข และการประกอบอาชีพ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. ความล่าช้าของระบบราชการ
2. ความบกพร่องในการตรวจสอบข้อมูลของระบบราชการ

เรื่องร้องเรียนที่ 3

ผู้ละเมิด

กรมการปกครอง

ผู้ถูกละเมิด

ชนกลุ่มน้อย

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

บุคคลที่เป็นคนแม่สายโดยกำเนิด พ่อแม่เป็นชาวพม่า ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณ 20 กว่าปีแต่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ซึ่งขณะนี้ มีอายุ 16 ปี ศึกษาอยู่มัธยมศึกษาปีที่ 4 และต้องการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยต่างจังหวัด แต่ไม่สามารถทำได้ จึงต้องการให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ช่วยเร่งรัดเรื่องสัญชาติเพื่อโอกาสในการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยต่อไป

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้สัญชาติ
2. สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก เช่นการศึกษา การสาธารณสุข และการประกอบอาชีพ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. ความล่าช้าของระบบราชการ
2. ความบกพร่องในการตรวจสอบข้อมูลของระบบราชการ

เรื่องร้องเรียนที่ 4

ผู้ละเมิด

กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ผู้ถูกละเมิด

คนพิการ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

มีความต้องการให้มีการคุ้มครองคนออทิสติก เนื่องจากเห็นว่าสภาพที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสม การศึกษาที่ใช้โรงเรียนเฉพาะคนพิการแยกเด็กออกจากครอบครัว เด็กจึงไม่สามารถใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับคนปกติได้ งบประมาณสำหรับคนพิการที่ได้รับการจัดสรรนั้น ก็ยังไม่แบ่งให้กับกลุ่มผู้เป็นออทิสติก อาจเนื่องจากยังไม่มีองค์กรมาดูแลโดยตรง จึงร้องขอให้ให้คณะกรรมการ สิทธิมนุษยชน แห่งชาติช่วยเร่งรัดให้มีการกำหนดมาตรการและกลไกที่จะบริการแก่กลุ่มออทิสติกทั้งทางด้าน สาธารณสุข , การศึกษา และการสังคม

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก เช่น การศึกษา การสาธารณสุข และการเข้าสังคม เป็นพิเศษสำหรับคนพิการที่พึ่งรับจากรัฐ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอ
2. รัฐละเลยในการช่วยเหลือ และส่งเสริมคนพิการได้สิทธิพิเศษอย่างเหมาะสม (การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย)

เรื่องร้องเรียนที่ 5

ผู้ละเมิด

กรมป่าไม้

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ทางกรมป่าไม้ ได้ดำเนินการปลูกสวนป่าโป่งพระบาททับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ทั้งๆ ที่ในตอนแรก ได้บอกกล่าวอนุญาตให้ชาวบ้านปลูกข้าวไร่และดูแลต้นสักได้ แต่สองเดือนต่อมา เจ้าหน้าที่สวนป่าโป่งพระบาท กลับติดประกาศว่าชาวบ้านบุกรุกพื้นที่สวนป่า และได้แจ้งความดำเนินคดีแล้ว ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. สิทธิในการเข้าร่วมการปฏิบัติราชการทางปกครองที่มีผลกระทบ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การประกาศพื้นที่ป่า(กฎหมาย)ที่ไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริง
2. นโยบายที่เปลี่ยนแปลงไป

เรื่องร้องเรียนที่ 6

ผู้ละเมิด

จังหวัด

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ตามที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีประกาศลงวันที่ 30 มกราคม 2545 ให้รื้อถอน แก้วไขทำลายถนน สิ่งปลูกสร้างหรือทรัพย์สินอื่นใดที่เป็นอันตรายออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ คือเขาพนม ป่าพลูเถื่อน ในเขตพื้นที่อำเภอพนม หากมีผู้ฝ่าฝืนก็ให้เจ้าหน้าที่เข้าไปทำการยึด ทำลาย รื้อถอน แก้วไข หรือกระทำการอื่นตามที่เห็นสมควร และหากมีการเสียค่าใช้จ่ายก็ให้ผู้ฝ่าฝืนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด ทำให้ผู้ร้องและชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากบริเวณป่าดังกล่าวเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของผู้ร้องและชาวบ้าน ทั้งที่ในอดีตเป็นของรัฐเองที่ให้การสนับสนุนชาวบ้านในการแผ้วถางป่า เพื่อสร้างบ้าน และทำการเกษตร

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. สิทธิในการเข้าร่วมการปฏิบัติราชการทางปกครองที่มีผลกระทบ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การออกกฎระเบียบที่ไม่คำนึงถึงสิทธิของชุมชนดั้งเดิม
2. นโยบายที่เปลี่ยนแปลงไป

เรื่องร้องเรียนที่ 7

ผู้ละเมิด

กรมปศุสัตว์

ผู้ถูกละเมิด

ผู้ประกอบการ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ผู้ร้องเรียนเป็นผู้ประกอบอาชีพเป็นตัวแทนจัดจำหน่ายนม ซึ่งได้ทำกิจการกับโครงการอาหารเสริม(นม) ของรัฐบาลมาเป็นเวลานาน โดยได้การปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบการจัดซื้อมาตลอด แต่ในปัจจุบัน ทางกรม ปศุสัตว์ได้ออกกฎเกณฑ์อย่างไม่เป็นธรรมในการจัดซื้อนมตามโครงการ โดยได้ออกกฎเกณฑ์เอื้อต่อผู้ประกอบการ การขายที่เป็นเรือญาติของอธิบดีเอง(มีเอกสารแนบมา) ทำให้ผู้ร้องเรียนซึ่งเป็นตัวแทนจัดจำหน่ายนม นั้น ไม่สามารถเข้าเสนอราคาในการจัดซื้อนมตามโครงการนี้ได้โดยสิ้นเชิง และนอกจากนี้ทางผู้ร้องยังได้รับโทรศัพท์ข่มขู่ อีกด้วย

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. ผู้ประกอบการถูกละเมิดสิทธิในการแข่งขันอย่างเป็นธรรม
2. สิทธิในการเข้าร่วมการปฏิบัติราชการทางปกครองที่มีผลกระทบ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. มีกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม
2. ความไม่โปร่งใสในการดำเนินการ

เรื่องร้องเรียนที่ 8

ผู้ละเมิด

กรมโยธาธิการ

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ผู้ร้องเรียนเป็นชาวชุมชนคลองสาน(ตอนบน)โดยร่วมกับชาวบ้านประมาณกว่า80หลังคาเรือน ได้ถูกเวนคืนที่ดินโดยกรมโยธาธิการเพื่อสร้างถนนวงแหวนอุตสาหกรรม โดยไม่มีการช่วยเหลือ ด้าน ค่ารื้อถอน และไม่มีการจัดหาที่อยู่อาศัยให้ใหม่แต่อย่างใด

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการเวนคืน

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. รัฐบาลเลขในการช่วยเหลือผู้ถูกเวนคืนอย่างเหมาะสม (การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย)

เรื่องร้องเรียนที่ 9

ผู้ละเมิด

ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้ถูกละเมิด

ผู้เรียน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ผู้บริหารสถานศึกษาออกกฎระเบียบ เพื่อดำเนินการเอาผิดทางวินัยให้ผู้เรียนพ้นสภาพการเป็น นักศึกษาอย่างไม่เป็นธรรม

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการศึกษา

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. กฎระเบียบที่ออกมาโดยไม่เป็นธรรม

กลุ่มที่ 3 เรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล

เรื่องร้องเรียนที่ 1

ผู้ละเมิด

ปัจเจกชน

ผู้ถูกละเมิด

ปัจเจกชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ร้องเรียนว่ามีการทารุณกรรมบุคคล โดยถูกขังไว้กับสุนัขที่เลี้ยงไว้ ทบตีอย่างโหดร้าย และไม่ได้รับสิทธิในด้านต่างๆ

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก เช่นการศึกษา การสาธารณสุข และการเข้าถึงคม

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การไม่คำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานความเป็นมนุษย์
2. การกักขังหน่วงเหนี่ยว

เรื่องร้องเรียนที่ 2

ผู้ละเมิด

เจ้าหน้าที่(ครู)

ผู้ถูกละเมิด

ผู้เรียน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เด็กนักเรียนได้รับทุนการศึกษาจากเอกชนแต่อาจารย์แนะแนวของโรงเรียนปฏิเสธรับทุน ทำให้เด็กทั้งสองถูกละเมิดสิทธิ ต้องการให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติช่วยเหลือ

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการรับทุนเพื่อการศึกษา

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การใช้ดุลยพินิจส่วนบุคคลที่ไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น

เรื่องร้องเรียนที่ 3

ผู้ละเมิด

บริษัทเอกชน

ผู้ถูกละเมิด

สหภาพแรงงาน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ทางบริษัทพยายามลดบทบาทของสหภาพแรงงาน และพยายามโค่นล้มสหภาพแรงงาน ก่อให้เกิด ปัญหาในการดำเนินงานของสหภาพ โดยผู้ร้องแจ้งว่าทางบริษัทไม่ยินยอมให้สหภาพทำ กิจกรรม จ้างจับผิด ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เช่น คั่นตู้ล็อกเกอร์โดยพลการ รวมถึงได้ปลด คณะกรรมการ 3 คน ให้ออกจากงาน

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิการรวมกลุ่มเป็นสหภาพ

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การไม่คำนึงถึงสิทธิของสหภาพ
2. การขัดขวางสิทธิการรวมกลุ่ม

เรื่องร้องเรียนที่ 4

ผู้ละเมิด

เจ้าหน้าที่(ครู)

ผู้ถูกละเมิด

ผู้เรียน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เด็กนักเรียนถูกตัดสิทธิในการสอบซ่อม เนื่องจากทำผิดระเบียบของโรงเรียนข้อหาขอยืม ทั้ง ที่ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดสถานกลาง แต่กลับถูกลงความผิดข้อหาทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นความผิด สถานหนัก กระทั่งทางโรงเรียนทราบความจริงจึงว่าเป็นเรื่องเข้าใจผิดจึงได้มีการนัดให้มาสอบซ่อมอีกครั้งเป็นที่เรียบร้อย แต่ ครูผู้รับผิดชอบให้นักเรียนเขียนใบรับรองการกระทำของตนในการตัดสิทธิการ สอบซ่อม โดยให้เขียนตามคำบอกของตน ซึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและต้องการให้ครูเลิก พฤติกรรมการ แข่งคำเด็ก เสียดสีภายหลังจากการกระทำผิดซึ่งจะกระทบจิตใจเด็กได้

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการศึกษา

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การใช้ดุลยพินิจส่วนบุคคลที่ไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น

เรื่องร้องเรียนที่ 5

ผู้ละเมิด

เจ้าหน้าที่

ผู้ถูกละเมิด

ปัจเจกชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ผู้ใหญ่นบ้านได้มีการเรียกเก็บเงินจำนวน 50,000 บาท แลกกับการยืนยันเพื่อให้ได้เข้าเรียนเป็นนักเรียน เมื่อปฏิเสธผู้ใหญ่นบ้านจึงให้การเท็จว่าเป็นผู้ค้ายาเสพติด ทำให้สถานศึกษาปฏิเสธรับเข้าศึกษา ทั้งที่สามารถสอบผ่านข้อเขียนแล้ว

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการเข้าศึกษา

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. เจ้าหน้าที่ให้การเป็นเท็จ

เรื่องร้องเรียนที่ 6

ผู้ละเมิด

ผู้บริหาร

ผู้ถูกละเมิด

ผู้เรียน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ทางโรงเรียน ได้เก็บค่าใช้จ่ายในการศึกษาอย่างไม่เป็นธรรม ไม่มีการเรียนการสอนตามที่ได้เก็บค่าใช้จ่ายไป ผูกขาดเรื่องการขายชุดนักเรียนที่ราคาแพงกว่าท้องตลาดมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารเป็นกลุ่มครอบครัวตนเอง โดยมีคนในกระทรวงศึกษาธิการหนุนหลังอยู่

ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิของผู้บริโภค
2. สิทธิในการศึกษา

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การขาดการตรวจสอบจากภาครัฐ
2. ความโปร่งใสในการบริหาร

เรื่องร้องเรียนที่ 7

ผู้ละเมิด

ผู้บริหาร

ผู้ถูกละเมิด

ชุมชน และผู้เรียน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ผู้อำนวยการโรงเรียนประพฤติดนและปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสม โดยใช้เวลาราชการไปทำธุระส่วนตัว ไม่สนใจกิจการของโรงเรียน ไม่มีการชี้แจงงบประมาณของโรงเรียน ใช้จ่ายไม่เหมาะสม คัดคนอาจารย์ที่มีความสามารถแต่ไม่เห็นด้วยกับคนให้ออกจากโรงเรียน ทำให้โรงเรียนมีการเรียนการสอนที่ขาดประสิทธิภาพ จึงร้องขอให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตรวจสอบการทำงานด้วย เนื่องจากหลังจากที่ร้องไปยังเจ้าหน้าที่ราชการระดับสูงในจังหวัดก็ไม่มีการดำเนินการใดๆ ผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

1. สิทธิในการเข้าร่วมในการจัดการศึกษา
2. สิทธิในการศึกษา

สาเหตุของการละเมิดสิทธิ

1. การบกพร่องในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียน

สรุปสาเหตุการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

ในส่วนนี้จะเป็นการสรุปลักษณะเรื่องร้องเรียนในแต่ละกลุ่ม และสาเหตุการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาจากเรื่องร้องเรียนในแต่ละกลุ่ม

กลุ่มที่ 1 การละเมิดสิทธิจากโครงการการพัฒนา

สำหรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับโครงการการพัฒนา พบว่า ผู้ละเมิดเป็นหน่วยงานของรัฐ 6 กรณี หรือร้อยละ 75 หน่วยงานเอกชน 1 กรณี หรือร้อยละ 12.5 และหน่วยงานของรัฐร่วมกับหน่วยงานของเอกชน 1 กรณี หรือร้อยละ 12.5 ในส่วนหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 7 กรณี เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 กรณี หน่วยงานราชการส่วนกลาง คือ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน⁴ 3 กรณี และรัฐวิสาหกิจ 1 กรณี

ผู้ถูกละเมิดจากโครงการเป็นชุมชนทั้ง 8 กรณี โดยมี 1 กรณีที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกละเมิดสิทธิด้วย

⁴ หลังการปรับโครงสร้างระบบราชการ ในปี พ.ศ. 2545 กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานถูกยุบไป โดยหน่วยงานภายในกรมได้ย้ายไปอยู่ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (โครงการโขงชีมูล) และกระทรวงพลังงาน

ประเภทของโครงการที่ถูกร้องเรียนเป็น โครงการของเอกชน 2 กรณี หรือร้อยละ 25 เป็น โครงการด้านพลังงาน คือ เชื้อเพลิง 3 กรณี หรือร้อยละ 37.5 และโครงการสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ 3 กรณี หรือร้อยละ 37.5 ทั้งนี้ประเภทของโครงการมีความเกี่ยวข้องกับผู้ละเมิดอย่าง มาก

เรื่องร้องเรียนทั้ง 8 กรณี เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิในการได้รับผลประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในจำนวนนี้มี 3 กรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบ มี 1 กรณีที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอีก 1 กรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการได้รับผลประโยชน์จาก โครงการการพัฒนา

ตารางที่ 4-2 แสดงลักษณะเรื่องร้องเรียนกลุ่มที่ 1 โครงการการพัฒนา

ลำดับ	ประเภทโครงการ	ผู้ละเมิด	ผู้ถูกละเมิด	สิทธิที่เกี่ยวข้อง
1	สาธารณูปโภค	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ชุมชน	- สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของ ประชาชนเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบ
2	สาธารณูปโภค	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ชุมชน	- สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของ ประชาชนเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบ
3	พลังงาน	กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน	ชุมชน	สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4	พลังงาน	กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน	ชุมชน	สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5	พลังงาน	กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน	ชุมชน	สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6	เอกชน	รัฐวิสาหกิจและเอกชน	ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - สิทธิในการจัดการสิ่งแวดล้อมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
7	เอกชน	เอกชน	ชุมชน	สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8	สาธารณูปโภค	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ชุมชน	- สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของ ประชาชนเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบ - สิทธิในการเข้าถึงประโยชน์ของประชาชน ที่ต้องการ

จากเรื่องร้องเรียนทั้ง 8 เรื่อง พบว่า สาเหตุที่ทำให้โครงการการพัฒนาก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา มีอยู่ 6 สาเหตุ ได้แก่

1. การปกปิดหรือบิดเบือนข้อมูล
2. การกีดกันมิให้ประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
3. การขาดการศึกษาผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากโครงการอย่างรอบด้าน
4. การขาดความโปร่งใสในการดำเนินการ
5. การไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง
6. การขาดความใส่ใจเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

กลุ่มที่ 2 การละเมิดสิทธิจากกฎ ระเบียบ

สำหรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ พบว่า ผู้ละเมิดเป็นหน่วยงานของรัฐในระดับองค์กร 8 กรณี หรือร้อยละ 88.89 และผู้บริหารหน่วยงาน 1 กรณี หรือร้อยละ 11.11

ผู้ถูกละเมิดจากกฎ ระเบียบเป็นผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความต้องการพิเศษ 4 กรณี หรือร้อยละ 44.44 ชุมชน 2 กรณี หรือร้อยละ 22.22 เอกชน (ผู้ประกอบการ) 1 กรณี หรือร้อยละ 11.11 และบุคคล 1 กรณี หรือร้อยละ 11.11

ประเภทของกฎ ระเบียบที่ถูกร้องเรียนเป็น กฎ ระเบียบระดับชาติ 5 กรณี หรือร้อยละ 55.55 กฎ ระเบียบที่มีขอบเขตเฉพาะ 3 กรณี หรือร้อยละ 33.33 และการไม่มีกฎ ระเบียบ 1 กรณี หรือร้อยละ 11.11

ในเรื่องร้องเรียนทั้ง 9 กรณี มี 3 กรณี หรือร้อยละ 33.33 ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการได้รับสัญชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิอื่นๆ มี 3 กรณี หรือร้อยละ 33.33 ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติราชการทางปกครอง ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิที่พึงมีพึงได้อื่น มี 2 กรณี หรือร้อยละ 22.22 เป็นสิทธิที่ในการเข้าถึงผลประโยชน์ที่ถูกละเมิดจากการมี/ไม่มี กฎ ระเบียบ และ 1 กรณี หรือร้อยละ 11.11 ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ได้รับ

ตารางที่ 4-3 แสดงลักษณะเรื่องร้องเรียนกลุ่มที่ 2 กฎ ระเบียบ

ลำดับ	ประเภท กฎ ระเบียบ	ผู้ละเมิด	ผู้ถูกละเมิด	สิทธิที่เกี่ยวข้อง
1	ระดับชาติ	หน่วยงานของรัฐ	ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความ ต้องการพิเศษ	• สิทธิในการได้สัญชาติ • สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก
2	ระดับชาติ	หน่วยงานของรัฐ	ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความ ต้องการพิเศษ	• สิทธิในการได้สัญชาติ • สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก

3	ระดับชาติ	หน่วยงานของรัฐ	ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความ ต้องการพิเศษ	- สิทธิในการได้สัญชาติ - สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิง บวก
4	ไม่มีกฎ ระเบียบ	หน่วยงานของรัฐ	ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความ ต้องการพิเศษ	สิทธิในการได้รับประโยชน์
5	ระดับชาติ	หน่วยงานของรัฐ	ชุมชน	- สิทธิในการเข้าร่วมการปฏิบัติ ราชการทางปกครอง - สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
6	ระดับชาติ	หน่วยงานของรัฐ	ชุมชน	- สิทธิในการเข้าร่วมการปฏิบัติ ราชการทางปกครอง - สิทธิในการได้รับประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
7	เฉพาะกรณี	หน่วยงานของรัฐ	เอกชน	- สิทธิในการเข้าร่วมการปฏิบัติ ราชการทางปกครอง - สิทธิในการได้รับประโยชน์ทาง เศรษฐกิจ
8	เฉพาะกรณี	หน่วยงานของรัฐ	ชุมชน	สิทธิในการได้รับการเยียวยาความ เสียหายจากการเวนคืน
9	เฉพาะกรณี	ผู้บริหารหน่วยงาน	บุคคล	สิทธิในการได้รับประโยชน์

จากเรื่องร้องเรียนทั้ง 9 เรื่อง พบว่า สาเหตุที่ทำให้กฎ ระเบียบก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา มีอยู่ 5 สาเหตุ ได้แก่

1. การออกกฎ ระเบียบโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้อง
2. ความบกพร่องของเจ้าพนักงาน
3. การไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด
4. นโยบายและการปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไป
5. ความไม่โปร่งใสในการดำเนินการ

กลุ่มที่ 3 การละเมิดสิทธิจากพฤติกรรมของผู้ละเมิด

สำหรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรม พบว่า ผู้ละเมิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในกรณีนั้นๆ 4 กรณี หรือร้อยละ 57.14 เอกชน 2 กรณี หรือร้อยละ 28.57 และบุคคล 1 กรณี หรือร้อยละ 14.29

ผู้ถูกละเมิดจากพฤติกรรมเป็นบุคคล 5 กรณี หรือร้อยละ 71.43 เป็นชุมชน 1 กรณี หรือร้อยละ 14.29 และเป็นสหภาพ 1 กรณี หรือร้อยละ 14.29

ประเภทของพฤติกรรมที่ถูกร้องเรียนเป็นการมีพฤติกรรมที่ขัดขวางสิทธิ 5 กรณี หรือร้อยละ 71.43 และเป็นการไม่มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดสิทธิ 2 กรณี หรือร้อยละ 28.57

เรื่องร้องเรียน 6 กรณี เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิในการศึกษา หรือร้อยละ 85.71 โดยในจำนวนนี้มี 1 กรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้บริโภค 1 กรณีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ 1 กรณีที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงประโยชน์ด้านอื่นๆ ที่เหลืออีก 1 กรณีเป็นการละเมิดสิทธิการรวมตัวเป็นสหภาพ

ตารางที่ 4-4 แสดงลักษณะเรื่องร้องเรียนกลุ่มที่ 1 โครงการการพัฒนา

ลำดับ	ประเภทพฤติกรรม	ผู้ละเมิด	ผู้ถูกละเมิด	สิทธิที่เกี่ยวข้อง
1	มีพฤติกรรม	บุคคล	บุคคล	• สิทธิในการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงบวก
2	ไม่มีพฤติกรรม	เจ้าหน้าที่	บุคคล	• สิทธิในการศึกษา
3	มีพฤติกรรม	เอกชน	สหภาพ	• สิทธิการรวมกลุ่มเป็นสหภาพ
4	มีพฤติกรรม	เจ้าหน้าที่	บุคคล	• สิทธิในการศึกษา
5	มีพฤติกรรม	เจ้าหน้าที่	บุคคล	• สิทธิในการศึกษา
6	มีพฤติกรรม	เอกชน	บุคคล	• สิทธิในการศึกษา • สิทธิของผู้บริโภค
7	ไม่มีพฤติกรรม	เจ้าหน้าที่	ชุมชน	• สิทธิในการศึกษา • สิทธิในการเข้าร่วมในการจัดการศึกษา

จากเรื่องร้องเรียนทั้ง 7 เรื่อง พบว่า สาเหตุที่ทำให้พฤติกรรมก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา มีอยู่ 2 สาเหตุ ได้แก่

1. การไม่คำนึงถึงการมีอยู่ของสิทธิ เช่น การใช้ดุลยพินิจโดยไม่คำนึงถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น หรือการประพฤติดัวไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้มีเป้าหมายละเมิดสิทธิโดยตรง
2. การขัดขวางการใช้หรือเข้าถึงสิทธิ เช่น การกักขังหน่วยเหี่ยว การขัดขวางการรวมตัวเป็นสหภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมายในการละเมิดสิทธิโดยตรง

✓ ทั้งนี้เรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนหลายกรณี เป็นเรื่องที่เคยมีการร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้รับตอบสนอง เนื่องจากผู้ละเมิดมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบ “ระบบอุปถัมภ์” จึงเป็นสาเหตุสำคัญของการละเมิดสิทธิในการป้องกันและแก้ไขผลเชิงลบจากการพัฒนา

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษา วิเคราะห์สิทธิในการศึกษาและการพัฒนา มีวัตถุประสงค์ ในการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย ทั้งในทางกฎหมายและทางปฏิบัติ เพื่อให้ทราบถึงกรอบทางกฎหมายที่รับรองสิทธิ ปึงจัยสนับสนุนและปึงจัยอุปสรรคในทางปฏิบัติ และสาเหตุการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

ในการศึกษารั้้นนี้คณะผู้จัดทำศึกษาสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาตามนิยามของคำสำคัญคือ “สิทธิ” “การศึกษา” และ “การพัฒนา” ตามบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กรอบทางกฎหมายที่คณะผู้จัดทำนำมาใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
- สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี อันประกอบด้วย
 - อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC)
 - อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on Elimination of all forms of Racial Discrimination – CERD)
 - อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against Women – CEDAW)
 - กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)
 - กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights – ICESCR)

สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาในภาคปฏิบัติ คณะผู้จัดทำ ศึกษาจากเหตุการณ์สำคัญ 13 เหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ได้แก่

1. การตรวจสอบธุรกรรมของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.)
2. การออกมคิคณะรัฐมนตรี วันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2545
3. กรณีที่ดินจังหวัดลำพูน

4. ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย
 5. เชื้อนปากมุล
 6. โครงการไฟฟ้าพลังถ่านหิน หินกรุด-บ่อนอก
 7. โครงการบ่อกำจัดน้ำเสียคลองด่าน
 8. พระราชบัญญัติแร่
 9. การปฏิรูปการศึกษา
 10. การประกันคุณภาพการศึกษา
 11. การศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. 2545
 12. การขยายโอกาสทางการศึกษา
 13. การสรรหาคณะกรรมการสรรหากรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
- และเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ในปี พ.ศ. 2545 ที่สามารถติดต่อขอสำเนาเรื่องร้องเรียนมาได้จำนวน 24 กรณี

จากการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ในด้านกฎหมายและด้านปฏิบัติ คณะผู้จัดทำ พบว่า

ในทางกฎหมาย สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทย ที่มีการรับรองไว้ในแหล่งอ้างอิงทางกฎหมายทั้งสามแหล่ง มีความครบถ้วนของเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาทั้งในมิติของกระบวนการ มิติของผล ทั้งการเข้าถึงผลเชิงบวก และการป้องกันและแก้ไขผลเชิงลบ ตลอดจนการสิทธิหน้าที่ และมาตรการสนับสนุนสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาในด้านต่างๆ

ในทางปฏิบัติ พบว่า ประเทศไทยยังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านในการนำสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา ที่มีการรับรองไว้มาใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ จากเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2545 บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนายังต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุน และต้องเผชิญกับปัจจัยอุปสรรคในทางปฏิบัติ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยสนับสนุน

1. การรวมกลุ่ม สร้างเครือข่ายของภาคประชาชน
2. ความใส่ใจของส่วนภาคต่างๆ ในสังคม
3. ความสนใจของประชาคมโลก
4. ข้อกำหนดทางกฎหมาย
5. การดำเนินการขององค์กรอิสระต่างๆ
6. นโยบายของรัฐบาล
7. ทศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้อง
8. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ปัจจัยอุปสรรค

1. ทักษะของผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. แนวคิดแบบได้หมด-เสียหมด
3. ความสนใจในรูปแบบมากกว่าสาระ
4. ระบบกฎหมายของประเทศไทย
5. ความล่าช้าในการอนุวัติกฎหมาย
6. ระบบราชการ
7. การทุจริตคอร์รัปชัน
8. ความพยายามรักษาอำนาจและผลประโยชน์
9. งบประมาณ
10. ข้อจำกัดทางงบประมาณ
11. ความพร้อมในทางปฏิบัติ

จากการวิเคราะห์เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาพบว่าเรื่องร้องเรียนในแต่ละกลุ่มมีสาเหตุของการละเมิดสิทธิดังนี้

กลุ่มที่ 1 การละเมิดสิทธิจากโครงการการพัฒนา

1. การปกปิดหรือบิดเบือนข้อมูล
2. การกีดกันมิให้ประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
3. การขาดการศึกษาผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากโครงการอย่างรอบด้าน
4. การขาดความโปร่งใสในการดำเนินการ
5. การไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง
6. การขาดความใส่ใจเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

กลุ่มที่ 2 การละเมิดสิทธิจากกฎ ระเบียบ

1. การออกกฎ ระเบียบโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้อง
2. ความบกพร่องของเจ้าพนักงาน
3. การไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด
4. นโยบายและการปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไป
5. ความไม่โปร่งใสในการดำเนินการ

กลุ่มที่ 3 การละเมิดสิทธิจากพฤติกรรมของผู้ละเมิด

1. การไม่คำนึงถึงการมีอยู่ของสิทธิ เช่น การใช้ดุลยพินิจโดยไม่คำนึงถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น หรือการประพฤติตัวไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้มีเป้าหมายละเมิดสิทธิโดยตรง

2. การขัดขวางการใช้หรือเข้าถึงสิทธิ เช่น การกักขังหน่วยเหนือ การขัดขวางการรวมตัวเป็นสหภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมายในการละเมิดสิทธิโดยตรง
- นอกจากสาเหตุเหล่านี้ ระบบอุปถัมภ์ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการละเมิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา โดยเฉพาะในด้านการป้องกันและแก้ไขการละเมิดสิทธิ

ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบจากการศึกษา วิเคราะห์สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาครั้งนี้ คือ สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาของประเทศไทยที่กฎหมายรับรองไว้มีค่อนข้างครบถ้วน แต่ในทางปฏิบัติสิทธิในการศึกษาและพัฒนา ยังไม่สามารถก่อให้เกิดผลได้อย่างเต็มที่ คณะผู้จัดทำจึงมีข้อเสนอแนะ เพื่อจัดการละเมิดสิทธิและเพื่อให้เกิดสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาอย่างเต็ม ดังนี้

1. ด้านกฎหมาย

- 1.1 การอนุวัติกฎหมาย ควรให้มีการอนุวัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามรัฐธรรมนูญให้ครบถ้วนเร็วที่สุด
- 1.2 การปฏิรูปกฎหมาย ควรให้มีการปฏิรูประบบกฎหมายไทย โดยเฉพาะกฎหมายที่ยังมีความล้าหลังไม่เข้ากับบริบทของประเทศในปัจจุบัน
- 1.3 การประชาสัมพันธ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงข้อกฎหมาย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของตน

2. ด้านวัฒนธรรม ควรมีการปลูกฝังค่านิยมให้มีการตระหนักถึงสิทธิของตนเองและของผู้อื่น ตระหนักถึงความเสมอภาคของบุคคล

3. ด้านการบริหาร

- 3.1 การปรับปรุงการบริหารงานภาครัฐ ควรมีการปรับปรุงการบริหารงานภาครัฐ โดยเน้นที่ผลของการปฏิบัติงานมากกว่ากระบวนการ ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพทางสังคม (คุณภาพ ความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเป็นธรรม) ความถูกต้องตามกฎหมาย (ทั้งนี้ระบบกฎหมายต้องมีการปรับปรุงแล้ว) พอๆ กับประสิทธิภาพภายใน
- 3.2 หลักธรรมาภิบาล ควรมีการปรับปรุงการบริหารทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีธรรมาภิบาล โดยเฉพาะในเรื่องความโปร่งใส

4. ด้านการควบคุมผลไม่พึงประสงค์

- 4.1 การควบคุมความบกพร่องเชิงระบบ ความบกพร่องเชิงระบบ (System error) คือ ความบกพร่องที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากความผิดพลาดอันเกิดขึ้นจากระบบที่ออกแบบมาไม่เหมาะสม การควบคุมความบกพร่องประเภทนี้จึงต้องมี

กลไกการควบคุม ที่สามารถแก้ไขความไม่เหมาะสมของระบบกับบริบทของระบบได้

บทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในกรณีนี้คือ การศึกษา วิจัยหาความไม่สอดคล้องที่เกิดขึ้นระหว่างระบบที่มีอยู่ในประเทศไทยกับบริบทของสิทธิของประเทศไทย และแนวทางการแก้ไข

- 4.2 การควบคุมความบกพร่องเชิงสุ่ม ความบกพร่องเชิงสุ่ม (Random/Human error) คือ ความบกพร่องที่เกิดขึ้นอย่างไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากความผิดพลาดอันเกิดขึ้นจากบุคคลเป็นครั้งคราว การควบคุมความบกพร่องเชิงสุ่มจึงต้องอาศัยกลไกการควบคุมที่สามารถตรวจจับความบกพร่องที่เกิดขึ้น และแก้ไขรวมทั้งป้องกันพฤติกรรมนั้นๆ ได้

บทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในกรณีนี้คือ การตรวจสอบเรื่องร้องเรียน อย่างไรก็ตามการที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีปรัชญาในการทำงานที่ไม่เน้นการใช้อำนาจลงโทษ การตรวจสอบเรื่องร้องเรียน จึงควรมีกระบวนการที่เรียบง่าย เข้าถึงได้ง่าย และควรมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งฝ่ายปฏิบัติและฝ่ายที่มีอำนาจตรวจสอบ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรอิสระอื่นๆ กระบวนการยุติธรรม หรือผู้ตรวจการของหน่วยงานต่างๆ

ภาคผนวก

รายงานการศึกษา และวิเคราะห์
สิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

ภาคผนวกที่ 1 บทบัญญัติที่นำมาอ้างอิง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตาม บทบัญญัติ แห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือ สุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลดรอนเสรีภาพ ตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลา ที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติ แห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่ กฎหมาย บัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะ กระทำได้

มาตรา 40⁶ คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการ ประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ⁷

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและ ระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้ง การแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 41 พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจาย เสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็น ภายใต้อำนาจกีด ตาม รัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือ เจ้าของ กิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ใน กิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้าง ของเอกชน ตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ

การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อม ได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 43⁸ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐ จะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

⁵ พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542

⁶ ตามมาตรา 335 (2) ความว่า “มิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๔๐ มาใช้บังคับ จนกว่าจะมีการตรากฎหมายอนุวัติการ ให้ เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งต้องไม่เกินสามปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ ทั้งนี้ กฎหมายที่จะตราขึ้น จะต้องไม่กระทบกระเทือนถึงการอนุญาต สัมปทาน หรือสัญญา ซึ่งมีผลสมบูรณ์อยู่ในขณะที่กฎหมายดังกล่าวมีผลใช้ บังคับ จนกว่าการอนุญาต สัมปทาน หรือสัญญานั้น จะสิ้นสุด”

⁷ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคม พ.ศ. 2543

⁸ ตามมาตรา 335 (3) ความว่า “มิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๔๓ วรรคหนึ่ง มาใช้บังคับ จนกว่าจะได้ดำเนินการให้เป็นไป ตามบทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้”

การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 44 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธการจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่ ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน หรือหมู่คณะอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติ แห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟู จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่าง สมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 47 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง เพื่อสร้าง เจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการทางการเมืองให้เป็นไปตาม เจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองตามจำนวนที่กำหนดในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ซึ่งเห็นว่ามีมติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นจะ ขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือขัดหรือแย้ง กับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับดังกล่าวขัดหรือแย้งกับหลักการ พื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้มติหรือข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป

มาตรา 49 การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมือง การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเกษตรหรืออุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในระยะเวลาอันควรแก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การกำหนดค่าทดแทนตามวรรคหนึ่ง ต้องกำหนดอย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงราคาซื้อขายกันตามปกติ การได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์และความเสียหายของผู้ถูกเวนคืน

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและกำหนดระยะเวลาการเข้าใช้ของอสังหาริมทรัพย์ไว้ให้ชัดแจ้ง ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ต้องคืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท

การคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิมหรือทายาทตามวรรคสามและการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดเชยไป ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 52 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การบริการทางสาธารณสุขของรัฐต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพโดยจะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมด้วยเท่าที่จะกระทำได้

การป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตราย รัฐต้องจัดให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า และทันต่อเหตุการณ์ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 53 เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐ จากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 54 บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

⁹ ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการให้บริการผู้สูงอายุ พ.ศ. 2543

มาตรา 55 บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ¹⁰

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมด้วยรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความ คุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ¹¹

การดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และผู้แทน สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการ ดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่ง และวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 57 สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ¹²

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องบัญญัติให้มีองค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความคิดเห็นในการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

มาตรา 58 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูล นั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับ ความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ¹³

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล จากหน่วยราชการ หน่วยงานของ รัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใด ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือ ส่วนได้เสียสำคัญอื่น ใดที่

¹⁰ พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534

¹¹ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

¹² พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

¹³ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติคุ้มครองความลับในราชการ พ.ศ. 2483

เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตน ในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ¹⁴

มาตรา 60 บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน

มาตรา 61 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร

มาตรา 62 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 65 บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการ ซึ่งมีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 71 รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์เอกราชและบูรณภาพแห่ง อาณาเขต

มาตรา 72 รัฐต้องจัดให้มีกำลังทหาร ไว้เพื่อพิทักษ์รักษาเอกราช ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์แห่งชาติ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข และเพื่อการพัฒนาประเทศ

มาตรา 73 รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริม ความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำ หลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

มาตรา 74 รัฐต้องส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศและพึงถือหลักในการปฏิบัติ ต่อกันอย่างเสมอภาค

มาตรา 75 รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

รัฐต้องจัดสรรงบประมาณให้พอเพียงกับการบริหารงานโดยอิสระของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

¹⁴ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ. 2539

มาตรา 76 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนด นโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้ง การตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

มาตรา 78 รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการตลอดทั้ง โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณเทศ ในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศรวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อม ให้เป็น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมี ส่วนร่วม ในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจน ควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และ คุณภาพชีวิตของประชาชน

มาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน

รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ ดีและพึ่งตนเองได้

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับ ความ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัย ในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพ ครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

มาตรา 82 รัฐต้องจัดและส่งเสริมการสาธารณสุขให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐาน และ มี ประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง

มาตรา 83 รัฐต้องดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

มาตรา 84 รัฐต้องจัดระบบการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม จัดหาแหล่งน้ำเพื่อ เกษตรกรรมให้เกษตรกรอย่างทั่วถึง และรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในการผลิตและการตลาด สินค้าเกษตรให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุด รวมทั้งส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อวางแผน การเกษตรและรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกร

มาตรา 85 รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์

มาตรา 86 รัฐต้องส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีงานทำคุ้มครองแรงงาน โดยเฉพาะ แรงงาน เด็ก และ แรงงานหญิง จัดระบบแรงงานสัมพันธ์ การประกันสังคม รวมทั้งค่าตอบแทน แรงงานให้เป็น ธรรม

มาตรา 105 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

(1) มีสัญชาติไทยแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติไทย มาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง และ

(3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเลือกตั้งตามมาตรา 103 ที่คนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง หรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักรย่อมมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาบัญญัติ

มาตรา 107 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่าเว้นแต่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา

(4) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

(5) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(ข) เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็น สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

(ค) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

(ง) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่าสองปีการศึกษา

(จ) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปี

มาตรา 113 เพื่อให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม ให้รัฐสนับสนุนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) จัดที่ปิดประกาศและที่ติดแผ่นป้ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งในสาธารณะสถานซึ่งเป็นของรัฐ

(2) พิมพ์และจัดส่งเอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งไปให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

- (3) จัดหาสถานที่หาเสียงเลือกตั้งให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง
 - (4) จัดสรรเวลาออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ให้แก่พรรคการเมือง
 - (5) กิจกรรมอื่นที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนด
- การดำเนินการตาม (1) (4) และ (5) โดยผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง หรือบุคคลอื่น

นอกจากนี้ จะกระทำมิได้

หลักเกณฑ์เงื่อนไขและวิธีการดำเนินการตามมาตรา 125 นี้ให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาซึ่งต้องให้ออกาสโดยเท่าเทียมกัน

มาตรา 125 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิก วุฒิสภา

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (4) มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 107 (5)

มาตรา 129 ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

เพื่อประโยชน์ในการแนะนำผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยเท่าเทียมกัน ให้รัฐดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีการปิดประกาศและติดแผ่นป้ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- (2) พิมพ์และจัดส่งเอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งไปให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

(3) จัดหาสถานที่ และจัดสรรเวลาออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เพื่อแนะนำผู้สมัครรับเลือกตั้ง

- (4) กิจกรรมอื่นที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนด

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการวรรคสอง ให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

การแนะนำผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งเองหรือบุคคลอื่นจะกระทำมิได้เฉพาะเท่าที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาเท่านั้น

มาตรา 170¹⁵ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภา พิจารณากฎหมาย ตามที่กำหนดในหมวด 3 และหมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญนี้

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำร่างพระราชบัญญัติเสนอมาคด้วย

หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อรวมทั้งการตรวจสอบ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ¹⁶

มาตรา 214 ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ากิจการในเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชนนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจปรึกษา ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มีการออกเสียง ประชามติได้

การออกเสียงประชามติต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการขอปรึกษาความเห็นของ ประชาชนว่าจะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกิจการสำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามวรรคหนึ่ง ซึ่งมีใช้เรื่องที่ จัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ การออกเสียงประชามติที่เกี่ยวกับตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือคณะบุคคล ใดคณะบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะจะกระทำมิได้

ประกาศตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดวันให้ประชาชนออกเสียงประชามติซึ่งจะต้อง ไม่ก่อนเก้าสิบวันแต่ไม่ช้ากว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา และวันออกเสียง ประชามติต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

ในระหว่างที่ประกาศตามวรรคหนึ่งมีผลใช้บังคับ รัฐต้องดำเนินการให้บุคคลฝ่ายที่เห็นชอบ และไม่เห็นชอบกับกิจการนั้นแสดงความคิดเห็นของตนได้โดยเท่าเทียมกัน

บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมมีสิทธิออกเสียงประชามติในการออกเสียง ประชามติ หากผลปรากฏว่ามีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงประชามติเป็นจำนวนไม่มากกว่าหนึ่งในห้าของ จำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติให้ถือว่า ประชาชนโดยเสียงข้างมากไม่เห็นชอบด้วยกับเรื่องที่ขอ ปรึกษานั้น แต่ถ้ามีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงประชามติมากกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียง ประชามติและปรากฏว่าผู้ออกเสียงประชามติโดยเสียงข้างมากให้ความเห็นชอบให้ถือว่าประชาชนโดย เสียงข้างมากเห็นชอบด้วยกับเรื่องที่ขอปรึกษานั้น

การออกเสียงประชามติตามมาตรา¹⁵นี้มีผลเป็นเพียงการให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีในเรื่อง นั้น

หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย การออกเสียงประชามติ¹⁷

¹⁵ ตามมาตรา 335(4) ความว่า “มิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๗๐ จนกว่าจะมีการตรากฎหมายอนุวัติการให้เป็นไปตาม บทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งต้องไม่เกินสองปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้

¹⁶ พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. 2542

¹⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2541

มาตรา 284¹⁸ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลายย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ

การกำหนดอำนาจและหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยคำนึงถึงการกระจายอำนาจที่เพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นเป็นสำคัญ

เพื่อพัฒนาการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องให้มีกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ซึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง

(2) การจัดสรรสัดส่วนภาษีและอากรระหว่างรัฐกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงภาระหน้าที่ของรัฐกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง

(3) การจัดให้มีคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งทำหน้าที่ตาม (1) และ (2) ประกอบด้วยผู้แทนของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายบัญญัติโดยมีจำนวนเท่ากัน

ในกรณีที่มีการกำหนดอำนาจและหน้าที่และการจัดสรรภาษีและอากรตาม (1) และ (2) ให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นใดแล้ว คณะกรรมการตาม (3) จะต้องนำเรื่องดังกล่าวมาพิจารณาทบทวนใหม่ทุกระยะเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่มีการกำหนดอำนาจและหน้าที่หรือวันที่มีการจัดสรรภาษีและอากร แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมของการกำหนดอำนาจและหน้าที่ และการจัดสรรภาษีและอากรที่ได้กระทำไป ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นเป็นสำคัญ

การดำเนินการตามวรรคสี่ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีและรายงานรัฐสภาแล้ว ให้มีผลใช้บังคับได้

มาตรา 287 ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่นเพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเสนอมาด้วย

หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อรวมทั้งการตรวจสอบ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

¹⁸ ตามมาตรา 334 (1) ความว่า “ มาตรา ๒๘๔ วรรคสองและวรรคสาม ให้ออกกฎหมายแล้วเสร็จภายในสองปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้”

มาตรา 289 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการฝึกอบรมตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ แต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และมาตรา 81 ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ¹⁹

การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ ตามที่กฎหมายบัญญัติ²⁰

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- (1) การจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่ในเขตพื้นที่
- (2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน
- (3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

มาตรา 304 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า ห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอ ต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา 303 ออกจากตำแหน่งได้ คำร้องขอดังกล่าวต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวกระทำความผิดเป็นข้อ ๆ ให้ชัดเจน

สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนสมาชิกวุฒิสภา ออกจากตำแหน่งได้

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการที่ประชาชนจะเข้าชื่อร้องขอตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

¹⁹ พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการฝึกอาชีพ พ.ศ. 2537

²⁰ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

**พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**

หมวด 1

บททั่วไป

ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา
- (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
- (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

หมวด 2

สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

มาตรา 10²¹ การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน²² ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษา สำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

²¹ ในวาระเริ่มแรก มิให้นำบทบัญญัติในวรรคหนึ่งมาบังคับ จนกว่าจะมีการดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยใช้บังคับ

²² คู่มืออธิบายการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรา 16

การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^X

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

มาตรา 11 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับ²³ ตามมาตรา 17 และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 13 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ดังต่อไปนี้

(1) การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษา แก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด

(3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 14 ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิ ได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

(1) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล รับผิดชอบ

(2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด

(3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

หมวด 3

ระบบการศึกษา

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย

²³ คำอธิบายการศึกษาภาคบังคับในมาตรา 17

(1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 5²⁴

การบริหารและการจัดการศึกษา

มาตรา 33 สถานการศึกษา มีหน้าที่

(1) พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติที่บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬากับการศึกษาทุกระดับ

(2) พิจารณาเสนอนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามแผนตาม (1)

(3) พิจารณาเสนอนโยบายและแผนในการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา

(4) ดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษาตาม (1)

(5) ให้ความเห็นหรือคำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายและกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้

²⁴ ในวาระเริ่มแรก มิให้นำบทบัญญัติมาบังคับใช้จนกว่าจะได้มีการดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในหมวดดังกล่าว รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2423 ซึ่งต้องไม่เกินสามปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

การเสนอนโยบาย แผนการศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการศึกษา ให้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี

ให้คณะกรรมการสภาการศึกษา ประกอบด้วย รัฐมนตรีเป็นประธาน กรรมการโดยตำแหน่ง จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ พระภิกษุผู้เป็นตัวแทนคณะสงฆ์ ผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนองค์กรศาสนาอื่น และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่ากรรมการประเภทอื่นรวมกัน

ให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นนิติบุคคล และให้เลขาธิการสภาเป็นกรรมการและเลขานุการ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 35 องค์ประกอบของคณะกรรมการตามมาตรา 34²⁵ ประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการแต่ละคณะ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความแตกต่างของกิจการในความรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละคณะด้วย

ให้สำนักงานคณะกรรมการตามมาตรา 34 เป็นนิติบุคคล และให้เลขาธิการของแต่ละสำนักงานเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ

มาตรา 36 ให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ยกเว้นสถานศึกษาเฉพาะทางตามมาตรา 21

ให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหาร และการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ

มาตรา 38 ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล จัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

²⁵ หมายถึง คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการการอุดมศึกษา

คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ

สถานศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาและสถานศึกษาอาชีวศึกษาอาจมีกรรมการเพิ่มขึ้นได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา

ความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับแก่สถานศึกษาตามมาตรา 18 (1) และ (3)

มาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับ ตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

มาตรา 43 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระ โดยมีการกำกับติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ

มาตรา 44 ให้สถานศึกษาเอกชนตามมาตรา 18 (2) เป็นนิติบุคคล และมีคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ผู้รับใบอนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 45 ให้สถานศึกษาเอกชนจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภท การศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด โดยรัฐต้องกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเอกชน ในด้านการศึกษา

การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของรัฐ ของเขตพื้นที่การศึกษา หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้คำนึงถึงผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของเอกชน โดยให้รัฐมนตรีหรือคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับฟังความคิดเห็นของเอกชนและประชาชนประกอบการพิจารณาด้วย

ให้สถานศึกษาของเอกชนที่จัดการศึกษาระดับปริญญาดำเนินการได้ โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

มาตรา 46 รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษี และสิทธิประโยชน์อย่างอื่นที่เป็นประโยชน์ในทางการศึกษาแก่สถานศึกษาเอกชนตามความเหมาะสมรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการให้สถานศึกษาเอกชนมีมาตรฐานและสามารถพึ่งตนเองได้

หมวด 6

มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก

ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ให้มีการประเมินผลคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

หมวด 7²⁶

ครู ศึกษาราย และบุคลากรทางการศึกษา

มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู ศึกษาราย และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับ และประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู ศึกษาราย รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษา มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง

รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู ศึกษาราย และบุคลากรทางการศึกษา อย่างเพียงพอ

มาตรา 55 ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับ สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อ ให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทาง สังคมและวิชาชีพ

ให้มีกองทุนส่งเสริมครู ศึกษาราย และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงาน ริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่น และเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครู ศึกษาราย และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 8

ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สินทั้ง จากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมา ใช้จัดการศึกษา ดังนี้

(1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษี เพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

²⁶ ในวาระเริ่มแรก มิให้นำบทบัญญัติมาบังคับใช้จนกว่าจะได้มีการดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในหมวด ดังกล่าว รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2423 ซึ่งต้องไม่เกินสามปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้ บังคับ

(2) ให้นุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อ การศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่ สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

ทั้งนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากร ดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี ตามความเหมาะสม และความจำเป็น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 59 ให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งที่เป็นที่ราชพัสดุ ตามกฎหมายว่าด้วยที่ราช พัทธ และที่เป็นทรัพย์สินอื่น รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการของสถานศึกษา และเก็บค่าธรรมเนียม การศึกษาที่ไม่ขัดหรือแย้งกับนโยบาย วัตถุประสงค์ และภารกิจหลักของสถานศึกษา

บรรดาอสังหาริมทรัพย์ที่สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ หรือโดยการ ซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากรายได้ของสถานศึกษา ไม่ถือเป็นที่ราชพัสดุ และให้เป็นกรรมสิทธิ์ของ สถานศึกษา

บรรดารายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งผลประโยชน์ ที่เกิดจากที่ราชพัสดุ เบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการศึกษา และเบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการซื้อ ทรัพย์สินหรือจ้างทำของที่ดำเนินการ โดยใช้เงินงบประมาณ ไม่เป็นรายได้ที่ต้องนำส่ง กระทรวงการคลังตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ

บรรดารายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งผลประโยชน์ ที่เกิดจากที่ราชพัสดุ เบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการศึกษา และเบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการ ซื้อทรัพย์สินหรือจ้างทำของที่ดำเนินการ โดยใช้งบประมาณให้สถานศึกษาสามารถจัดสรรเป็นค่าใช้จ่าย ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ ได้ตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด

มาตรา 60 ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อ การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศโดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณเพื่อการศึกษา ดังนี้

(1) จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน

(2) จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

(3) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสม และสอดคล้อง กับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่มตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็น ธรรม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการ และงบลงทุนให้สถานศึกษาของรัฐตามนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และภารกิจของสถานศึกษา โดยให้มีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา

(5) จัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์การมหาชน

(6) จัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชน เพื่อให้พึ่งตนเองได้

(7) จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน

มาตรา 61 ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัวยุ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

หมวด 9

เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

มาตรา 63 รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อค่านาและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น

มาตรา 64 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 66 ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำให้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

(Convention on the Rights of the Child – CRC)

ข้อ 7²⁷

1. เด็กจะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังการเกิด และจะมีสิทธิที่จะมีชื่อนับแต่เกิดและสิทธิที่จะได้สัญชาติ และเท่าที่เป็นไปได้ สิทธิที่จะรู้จัก และได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตน

2. รัฐภาคีจะประกันให้มีการปฏิบัติตามสิทธิเหล่านี้ตามกฎหมายภายในและพันธกรณีของรัฐภาคี ที่มีอยู่ภายใต้ตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องในเรื่องข้อนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของเด็กจะตกอยู่ในสถานะไร้สัญชาติ

ข้อ 12

1. รัฐภาคีจะประกันแก่เด็กที่สามารถ มีความคิดเห็นเป็นของตนเองได้แล้ว ซึ่งสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นเหล่านั้นโดยเสรีในทุกๆ เรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็ก ทั้งนี้ความคิดเห็นดังกล่าวของเด็กจะได้รับการพิจารณาตามสมควรแก่อายุ และวุฒิภาวะของเด็กนั้น

2. เพื่อความมุ่งประสงค์นี้ เด็กจะได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โอกาสที่จะมีสิทธิมีเสียงในกระบวนการพิจารณาทางตุลาการ และการปกครองใดๆ ที่มีผลกระทบต่อเด็ก ไม่ว่าโดยตรง หรือโดยผ่านผู้แทน หรือองค์กรที่เหมาะสม ในลักษณะที่สอดคล้องกับระเบียบวิธีปฏิบัติตามกฎหมายภายใน

ข้อ 13

1. เด็กมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก สิทธินี้จะรวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา ได้รับ หรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความคิดทุกลักษณะ โดยไม่ถูกจำกัดเขตแดนไม่ว่าจะโดยวาจา ลายลักษณ์อักษร หรือการตีพิมพ์ ในรูปของศิลปะหรือผ่านสื่ออื่นใดก็ตามที่เด็กเลือก

2. การใช้สิทธิดังกล่าวนี้อาจอยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ แต่ข้อจำกัดเหล่านี้ต้องเป็นข้อจำกัดเช่นที่บัญญัติตามกฎหมาย และเช่นที่จำเป็นเท่านั้น

(ก) เพื่อการเคารพต่อสิทธิ และชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือ

(ข) เพื่อการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือความสงบเรียบร้อย หรือสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชน

ข้อ 15

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะมีเสรีภาพในการสมาคม และเสรีภาพในการชุมนุมอย่างสงบ

2. ไม่อาจมีการจำกัดการใช้สิทธิเหล่านี้ นอกเหนือจากข้อจำกัดที่กำหนดขึ้นโดยสอดคล้องกับกฎหมาย และที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ของความมั่นคงแห่งชาติ หรือความ

²⁷ ประเทศไทยยังคงสงวนอยู่

ปลอดภัยของประชาชน ความสงบเรียบร้อย การคุ้มครองด้วยสาธารณสุข หรือศีลธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น

ข้อ 23

1. รัฐภาคียอมรับว่าเด็กที่พิการทางร่างกายหรือจิต ควรมีชีวิตที่สมบูรณ์และปกติสุขในสถานะที่ประกันในศักดิ์ศรี ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และเอื้ออำนวยให้เด็กมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในชุมชน

2. รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็กพิการที่จะได้รับการดูแลเป็นพิเศษ และจะสนับสนุนและประกันที่จะขยาย เท่าที่ก้ำกึ่งทรัพยากรจะอำนวย ความช่วยเหลือที่มีการร้องขอ และซึ่งเหมาะสมกับสภาพของเด็ก และสภาพการณ์ของของบิดามารดา หรือบุคคลอื่นที่ดูแลเด็ก ไปยังเด็กที่อยู่ในเกณฑ์และผู้ที่ได้รับผิดชอบในการดูแลเด็ก

3. โดยยอมรับความจำเป็นพิเศษของเด็กพิการ ความช่วยเหลือที่ให้ตามวรรค 2 ของข้อนี้เป็น การให้เปล่าเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ โดยพิจารณาถึงก้ำกึ่งทรัพยากรของบิดามารดา หรือบุคคลอื่นที่ดูแลเด็ก และความช่วยเหลือเช่นว่าจะถูกกำหนดขึ้นเพื่อที่จะประกันว่า เด็กพิการจะสามารถอย่างมีประสิทธิภาพที่จะเข้าถึง และได้รับการศึกษา การฝึกอบรม การบริการดูแลสุขภาพ การบริการด้านการฟื้นฟูสภาพ การเตรียมสำหรับการจ้างงาน และโอกาสทางด้านสันติภาพ ในลักษณะที่ส่งเสริมให้เด็กสามารถบรรลุผลสำเร็จอย่างเต็มที่เท่าที่เป็นไปได้ในการเข้ากับสังคมและการพัฒนาตนเอง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้วย

4. ภายใต้บรรยากาศความร่วมมือระหว่างประเทศ รัฐภาคีจะส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม ในการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน และด้านการรักษาเด็กพิการทางการแพทย์ ทางจิตวิทยา และทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ รวมทั้งการเผยแพร่ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิธีการฟื้นฟูการศึกษา และการบริการด้านการฝึกอาชีพ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้รัฐภาคีสามารถปรับปรุงความสามารถและทักษะ และเพิ่มพูนประสบการณ์ในด้านนี้ ในเรื่องนี้ความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาควรได้รับการคำนึงถึงเป็นพิเศษ

ข้อ 28

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา และเพื่อที่จะให้สิทธินี้บังเกิดผลตามลำดับและบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีจะ

(ก) จัดการศึกษาระดับประถมเป็นภาคบังคับที่เด็กทุกคนสามารถเรียนได้ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

(ข) สนับสนุนการพัฒนาของการศึกษาระดับมัธยมในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการศึกษาด้านสามัญและสายอาชีพ จัดการศึกษาให้แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน และดำเนินมาตรการที่เหมาะสม เช่น การนำมาซึ่งการศึกษาแบบให้เปล่า และการเสนอให้ความช่วยเหลือทางการเงินในกรณีที่เป็น

(ค) ทำให้การศึกษาในระดับสูงเปิดกว้างแก่ทุกคนบนพื้นฐานของความสามารถโดยทุกวิธีการที่เหมาะสม

(ง) ทำให้ข้อมูลข่าวสาร และการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพเป็นที่แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน

(จ) ดำเนินมาตรการเพื่อสนับสนุนการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ และลดอัตราการออกจากโรงเรียนกลางคัน

2. รัฐภาคีจะดำเนินการที่เหมาะสมที่จะประกันว่า ระเบียบวินัยของโรงเรียนได้กำหนดขึ้น ในลักษณะที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็กและสอดคล้องกับอนุสัญญานี้

3. รัฐภาคีจะส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อจะเกื้อกูลต่อการขจัดความเหลื่อมล้ำและการไม่รู้หนังสือทั่วโลก และเอื้ออำนวยให้ได้รับความรู้ทางวิชาการและทางเทคนิค และวิธีการสอนสมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ

ข้อ 29

1. รัฐภาคีตกลงว่า การศึกษาของเด็กจะมุ่งสู่

(ก) การพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก ให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน

(ข) การพัฒนาความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานและต่อหลักการที่วางไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ

(ค) การพัฒนาความเคารพต่อบิดามารดาของเด็ก เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา และค่านิยมของเด็กนั่นเอง และต่อค่านิยมของชาติที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ และต่อค่านิยมของชาติอื่นกำเนิดของเขา และต่ออารยธรรมอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากของเขาเอง

(ง) การเตรียมเด็กให้มีชีวิตที่มีความรับผิดชอบในสังคมที่เสรีด้วยจิตสำนึกแห่งความเข้าใจกัน สันติภาพ ความอดกลั้น ความเสมอภาคทางเพศ และมิตรภาพในหมู่ชนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนชาติ กลุ่มศาสนา ตลอดจนหมู่คนพื้นเมืองดั้งเดิม

(จ) การพัฒนาความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2. ไม่มีความตอนใดในข้อนี้หรือในข้อ 28 ที่จะได้รับการตีความให้เป็นการก้าวก่ายเสรีภาพของบุคคลและขององค์กร ในการจัดตั้งและอำนวยความสะดวกทางการศึกษา แต่ทั้งนี้จะต้องเคารพต่อหลักการที่ระบุไว้ในวรรค 1 ของข้อนี้เสมอ และต่อเงื่อนไขที่ว่าการศึกษาที่ให้ในสถาบันเหล่านั้นต้องเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำที่รัฐได้วางไว้

ข้อ 31

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะมีการพักและเวลาพักผ่อน การเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นทางสันติภาพที่เหมาะสมตามวัยของเด็ก และการมีส่วนร่วมอย่างเสรีในทางวัฒนธรรมและศิลปะ

2. รัฐภาคีจะเคารพและส่งเสริมสิทธิของเด็ก ที่จะเข้าร่วมอย่างเต็มที่ในทางวัฒนธรรม และศิลปะ และจะสนับสนุนการใช้โอกาสที่เหมาะสมเท่าเทียมกันสำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม ศิลปะ สันทนาการ และการพักผ่อนหย่อนใจ

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ

(Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against Women – CEDAW)

ข้อ 3

ในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รัฐภาคี จะใช้มาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงรวมทั้งการออกกฎหมาย เพื่อประกันพัฒนาการ และความก้าวหน้าอย่างเต็มที่ของสตรีเพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะรับประกันให้สตรีได้ใช้ และได้อุปโภคสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานบนพื้นฐานของความเสมอภาคกับบุรุษ

ข้อ 7

รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกประการ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้าน ที่เกี่ยวกับการเมืองและทั่วๆ ไปของประเทศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้ประกันแก่สตรี ภายใต้ง่อนไขแห่งความเสมอภาคกับบุรุษซึ่งสิทธิ

(ก) ที่จะออกเสียงในการเลือกตั้งและลงประชามติทั้งปวง และมีสิทธิที่จะ ได้รับเลือกตั้ง ไปในองค์กรที่มีการเลือกตั้งอย่างเปิดเผยทั้งหมด

(ข) ที่จะเข้าร่วมในการวางแผนนโยบายของรัฐบาลและดำเนินการตามนโยบายนั้น และ ในการรับตำแหน่งราชการและปฏิบัติหน้าที่ทางราชการในทุกๆ ระดับของรัฐบาล

(ค) ที่จะเข้าร่วมในองค์กรและสมาคมที่ไม่ได้เป็นของรัฐบาลที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ทั่วๆ ไป และที่เกี่ยวกับการเมืองของประเทศ

ข้อ 10

รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่างเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี เพื่อที่จะให้ ประกันแก่สตรีทั้งหลายซึ่งสิทธิอันเสมอภาคกันกับบุรุษในการศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อประกันบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคของบุรุษและสตรี

(ก) เงื่อนไขเดียวกันสำหรับอาชีพและการแนะแนวอาชีพ สำหรับการมีโอกาสเข้าศึกษา และ สำหรับการได้รับวุฒิปัตรในสถาบันการศึกษาทุกประเภททั้งในเขตชนบทและเขตเมือง ความ เสมอภาคนี้จะได้รับการประกันในการศึกษาก่อนเข้าโรงเรียน การศึกษาทั่วๆ ไป การศึกษาเทคนิค การ ศึกษาอาชีพ และการศึกษาเทคนิคขั้นสูง รวมทั้งการฝึกฝนด้านอาชีพทุกแบบ

(ข) โอกาสที่จะเข้าเรียนในหลักสูตรเดียวกัน การสอบชนิดเดียวกัน คณาจารย์สอนที่มีคุณสมบัติได้มาตรฐานเดียวกัน พร้อมทั้งมีอาณาบริเวณของโรงเรียนและอุปกรณ์ที่มีคุณภาพชนิดเดียวกัน

(ค) การจัดแนวความคิดแบบเก่าเกี่ยวกับบทบาทของบุรุษและสตรีในทุกๆ ระดับ และทุกๆ รูปแบบของการศึกษา โดยการกระตุ้นให้มีสหศึกษาและแบบอื่นๆ ของการศึกษาซึ่งจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายนี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โดยการทบทวนตำราและโครงการต่างๆ ของโรงเรียน และการดัดแปลงวิธีการสอน

(ง) โอกาสเท่ากันที่จะได้ประโยชน์จากทุนการศึกษาและเงินช่วยเหลือทางการศึกษา อื่นๆ

(จ) โอกาสเท่ากันที่จะได้เข้าร่วมโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง รวมทั้ง โครงการศึกษาผู้ใหญ่ และโครงการรณรงค์ให้รู้หนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่มุ่งลด ช่องว่างในการศึกษา ที่มีอยู่ระหว่างบุรุษและสตรี ภายในระยะเวลาที่เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(ฉ) การลดอัตราการออกจากโรงเรียนของนักศึกษาหญิง และการจัดโครงการต่างๆ สำหรับเด็กหญิงและสตรีที่ออกจากโรงเรียนก่อนเวลาอันสมควร

(ช) โอกาสเท่ากันที่จะได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกีฬาและพลศึกษา

(ซ) โอกาสได้เข้าศึกษาข้อสนเทศทางการศึกษาเฉพาะอย่าง เพื่อช่วยให้หลักประกัน ด้านสุขภาพและการอยู่ดีกินดีของครอบครัว รวมทั้งข้อสนเทศและคำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ข้อ 11

1. รัฐภาคีใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี โดยด้านการจ้างงาน เพื่อที่จะประกันสิทธิอย่างเดียวกันบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

(ก) สิทธิที่จะทำงานในฐานะเป็นสิทธิอันจะพึงแบ่งแยกมิได้ของมนุษย์ทั้งปวง

(ข) สิทธิในโอกาสที่จะได้รับการจ้างงานชนิดเดียวกัน รวมทั้งการใช้หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเดียวกันในเรื่องของการจ้างงาน

(ค) สิทธิในการเลือกอาชีพและการทำงานได้อย่างเสรี สิทธิในการได้เลื่อน ตำแหน่งความปลอดภัยในการทำงาน และผลประโยชน์ รวมทั้งเงื่อนไขเกี่ยวกับการบริการทั้งปวง และสิทธิในการฝึก และการฝึกซ้ำด้านอาชีพในระดับสูง

(ง) สิทธิที่จะได้รับผลตอบแทนเท่าเทียมกัน รวมทั้งผลประโยชน์และสิทธิ ที่จะได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคกันเกี่ยวกับงานที่มีคุณค่าเท่าเทียมกัน รวมทั้งความเสมอภาคของ การปฏิบัติในการวัดผลคุณภาพของงาน

(จ) สิทธิที่จะได้รับประกันสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการเกษียณอายุ การตกงาน การป่วย การทุพพลภาพและวัยชรา และการหมดสมรรถนะที่จะทำงานอื่นๆ รวมถึง สิทธิในการได้รับเงินค่าจ้างขณะพักงาน

(ฉ) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองสุขภาพและความปลอดภัยในสภาพการทำงานต่างๆ รวมทั้งการให้ความคุ้มครองในการทำหน้าที่ด้านการมีบุตรสืบพันธุ์

2. เพื่อที่จะป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อสตรีด้วยเหตุผลอันเนื่องมาจากการแต่งงาน หรือ ความเป็นเพศมารดา และเพื่อประกันสิทธิอันแท้จริงของสตรีในการที่จะทำงาน รัฐภาคีจะใช้ มาตรการที่เหมาะสม

(ก) เพื่อห้ามภายใต้การบังคับของข้อห้ามต่างๆ ไม่ให้มีการปลดเพราะเหตุการตั้งครรภ์ หรือเพราะการลาคลอดบุตร และการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของสถานภาพการแต่งงาน

(ข) เพื่อริเริ่มให้มีการลาคลอดบุตร โดยได้รับค่าจ้าง หรือได้ผลประโยชน์ทางสังคม ที่เปรียบเทียบได้โดยไม่สูญเสียการงานเดิม อาวุโสในการทำงานหรือเงินช่วยเหลือทางสังคม

(ค) เพื่อกระตุ้นให้มีการบริการสังคมอันเป็นตัวแทนสนับสนุนที่จำเป็น เพื่อที่จะ ช่วยให้ บิดา มารดาสามารถรวบรวมข้อมูลผูกพันทางครอบครัวเข้ากับความรู้สึกรับผิดชอบในการงาน และเข้าร่วมกิจการ สาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและพัฒนา ขอบข่ายของสวัสดิการ ด้าน การเลี้ยงดูเด็ก

(ง) ให้มีการคุ้มครองเป็นพิเศษแก่สตรีที่อยู่ระหว่างตั้งครรภ์ ในการทำงานทุก รูปแบบ ที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นอันตรายต่อสตรีเหล่านั้น

3. บทบัญญัติของกฎหมายด้านการคุ้มครองที่เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในข้อนี้จะได้รับการพิจารณาเป็นครั้งคราวในแง่ของความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และจะได้รับการแก้ไข ยกเลิก หรือขยาย เท่าที่จำเป็น

ข้อ 12

1. รัฐภาคีใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ในด้านการ รักษาสุขภาพ เพื่อประกันการมีโอกาสได้รับบริการในการรักษาสุขภาพ รวมทั้งบริการที่เกี่ยวกับ การวางแผนครอบครัว บนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรี

2. ทั้งๆ ที่มีบทบัญญัติในวรรค 1 ของข้อนี้ รัฐภาคีจะประกันให้สตรีได้รับบริการ ที่เหมาะสมเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ การคลอดบุตรและระยะหลังคลอดบุตร โดยการให้บริการ แบบให้เปล่าเมื่อจำเป็น รวมทั้งการให้โภชนาการที่เพียงพอระหว่างการตั้งครรภ์และระยะให้นม

ข้อ 13

รัฐภาคีใช้มาตรการที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านอื่นๆ ของการ เป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อที่จะให้ได้สิทธิอย่างเดียวกัน บนพื้นฐานของความเสมอภาคของ บุรุษและสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- (ก) สิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์ด้านครอบครัว
- (ข) สิทธิที่จะได้กู้ยืมจากธนาคาร การจ้างงาน และสินเชื่อด้านการเงินในรูปแบบอื่นๆ
- (ค) สิทธิที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนันทนาการ การกีฬา และเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับด้าน วัฒนธรรม

ทุกอย่าง

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ

(Convention on Elimination of all forms of Racial Discrimination – CERD)

ข้อ 5

เพื่อให้สอดคล้องตามพันธกรณีพื้นฐานที่ได้จัดวางไว้ตามข้อ 2 ของอนุสัญญานี้ รัฐภาคีจะ ห้าม และจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ และจะประกันสิทธิของทุกคนให้มี ความเสมอภาค กันตามกฎหมาย โดยไม่จำแนกตามเชื้อชาติ สีผิว หรือชาติ หรือเผ่าพันธุ์กำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน การใช้ สิทธิดังต่อไปนี้

(ก) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติต่ออย่างเท่าเทียมกันภายใต้ศาลและองค์กรอื่นๆ ทั้งปวง ใน กระบวนการยุติธรรม

(ข) สิทธิส่วนบุคคลจะได้รับสวัสดิภาพและการคุ้มครองโดยรัฐให้รอดพ้นจากความรุนแรง หรือการทำร้ายร่างกาย ไม่ว่าจะโดยการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยกลุ่มบุคคลหรือสถาบันใด ก็ตาม

(ค) สิทธิทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิที่จะเข้าร่วมในการเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียง เลือกตั้งและการสมัครรับเลือกตั้ง โดยอยู่บนพื้นฐานของการใช้สิทธิอย่างทั่วถึง และเสมอภาคกัน การ เข้าร่วมในรัฐบาล และเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะในทุกระดับ และความเสมอภาคในการ เข้าถึงบริการสาธารณะ

(ง) สิทธิพลเมืองอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- (1) สิทธิในการมีเสรีภาพในการโยกย้ายและการพำนักอาศัยภายในเขตแดน ของรัฐ
- (2) สิทธิในการเดินทางออกจากประเทศหนึ่งประเทศใด รวมทั้งประเทศของตน และ ในอันที่จะกลับคืนมายังประเทศของตน
- (3) สิทธิในการครองสัญชาติ
- (4) สิทธิในการสมรสและการเลือกคู่สมรส
- (5) สิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน ทั้งโดยส่วนตัวและโดยร่วมกับบุคคลอื่น
- (6) สิทธิในการรับมรดก
- (7) สิทธิในการมีเสรีภาพทางความนึกคิด ความสำนึก และศาสนา
- (8) สิทธิในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก

(9) สิทธิในการชุมนุมอย่างสงบและรวมกลุ่ม

(จ) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

(1) สิทธิในการมีงานทำ ในการเลือกงานอย่างเสรี ในการมีสภาพในการทำงาน ที่เหมาะสมและน่าพอใจ ในการได้รับการคุ้มครองจากสภาพการตกงาน ในการได้รับค่าจ้าง ที่เท่าเทียมกันกับงานที่ทำในระดับเดียวกัน ในการได้รับผลตอบแทนที่ยุติธรรมและน่าพอใจ

(2) สิทธิในการจัดตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน

(3) สิทธิในการมีที่อยู่อาศัย

(4) สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข การดูแลการแพทย์ การประกันสังคม และการบริการทางสังคม

(5) สิทธิในการได้รับการศึกษาและการฝึกอบรม

(6) สิทธิในการเข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

(ฉ) สิทธิในการเข้าถึงสถานที่หรือบริการใดๆ ที่มีไว้สำหรับสาธารณชน เช่น การเดินทางขนส่ง โรงแรม ร้านอาหาร ร้านกาแฟ โรงละคร และสวนสาธารณะ

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

(International Covenant on Economic Social and Cultural Rights – ICESCR)

ข้อ 1

1. ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองโดยอาศัยสิทธินั้นประชาชน จะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนเองอย่างเสรี รวมทั้งดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตน

2. เพื่อจูงใจมุ่งหมายของตน ประชาชนทั้งปวงอาจจัดการ โภคทรัพย์และทรัพยากรธรรมชาติ ของตนได้อย่างเสรี โดยไม่กระทบต่อพันธกรณีใดๆ อันเกิดจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่าง ประเทศ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการแห่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และกฎหมายระหว่าง ประเทศ ประชาชนจะไม่ถูกกีดรอนจากวิถีทางแห่งการยังชีพของตนไม่ว่ากรณีใดๆ

3. รัฐภาคีแห่งกติกานี้ รวมทั้งผู้รับผิดชอบในการบริหารดินแดนที่ไม่ได้ปกครองตนเอง และดินแดนในภาวะทรัสตี จะส่งเสริมสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองให้บรรลุผลเป็นจริง และต้องเคารพลิทธินั้นตามบทบัญญัติแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ

ข้อ 8

1. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะประกัน

(ก) สิทธิของทุกคนที่จะก่อตั้งสหภาพแรงงานและเข้าร่วมสหภาพแรงงานตามที่ ตนเลือก เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของตน ทั้งนี้ โดยขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ขององค์การที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ห้ามจำกัดการใช้สิทธินี้ นอกจากที่ได้กำหนดโดย กฎหมาย

และที่จำเป็นใน สังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ของความมั่นคงแห่งชาติ หรือ ความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม หรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

(ข) สิทธิของสหภาพแรงงานที่จะจัดตั้งสหพันธ์หรือสมาพันธ์แห่งชาติ และสิทธิ ของสมาพันธ์แห่งชาติที่จะก่อตั้งหรือเข้าร่วมกับองค์การสหภาพแรงงานระหว่างประเทศ

(ค) สิทธิของสหภาพแรงงานที่จะดำเนินงานอย่างเสรีโดยไม่ขึ้นอยู่กับการจำกัดใด นอกจากที่ได้กำหนดโดยกฎหมายและซึ่งจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ของความมั่นคงแห่งชาติหรือความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมหรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น

(ง) สิทธิที่จะนัดหยุดงาน หากใช้สิทธิโดยสอดคล้องกับกฎหมายของประเทศนั้น

2. ความในข้อนี้ไม่ห้ามการกำหนดข้อจำกัดอันชอบด้วยกฎหมายในการใช้สิทธิเหล่านี้โดยทหารหรือตำรวจ หรือฝ่ายบริหารของรัฐ

3. ไม่มีข้อความใดในข้อนี้ที่ให้อำนาจรัฐภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคม และการคุ้มครองสิทธิในการรวมตัวกัน ค.ศ. 1948 ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศให้ใช้ มาตรการทางนิติบัญญัติหรือใช้กฎหมายในลักษณะซึ่งจะทำให้เสื่อมเสียต่อหลักประกันที่ให้ไว้ใน อนุสัญญานั้น

ข้อ 9

รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้รับรองสิทธิของทุกคนในอันที่จะมีสวัสดิการสังคม รวมทั้งประกันสังคม

ข้อ 12

1. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคนที่จะมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตตามมาตรฐานสูงสุดเท่าที่เป็นได้

2. ขั้นตอนในการดำเนินการโดยรัฐภาคีแห่งกติกานี้ เพื่อบรรลุผลในการทำให้สิทธินี้เป็น อย่างสมบูรณ์จะต้องรวมถึงสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อ

(ก) การหาทางลดอัตราการตายของทารกก่อนคลอดและเด็กแรกเกิด และ การพัฒนาที่มี ประโยชน์ต่อสุขภาพของเด็ก

(ข) การปรับปรุงในทุกด้านของสุขลักษณะทางสิ่งแวดล้อมและอุตสาหกรรม

(ค) การป้องกัน รักษาและควบคุมโรคระบาด โรคประจำถิ่น โรคจากการประกอบอาชีพ และโรคอื่นๆ

(ง) การสร้างสภาวะที่ประกันบริการทางแพทย์ และการให้การดูแลรักษาพยาบาล แก่ทุกคนในกรณีเจ็บป่วย

ข้อ 13

1. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคนในการศึกษา รัฐภาคีเห็นพ้องกันว่าการศึกษาย่อมจะต้องมุ่งให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์และความสำนึกในศักดิ์ศรีของตนอย่างบริบูรณ์ และจะต้องเพิ่มพูนการเคารพในสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน รัฐภาคีเห็นพ้องกันอีกว่าการ ศึกษา

จะต้องทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมเสรีอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ความอดกลั้น และมิตรภาพระหว่างชาติ และกลุ่มเชื้อชาติชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มศาสนา ทั้งปวง และสานต่อไปถึงกิจกรรมของสหประชาชาติในการธำรงไว้ซึ่งสันติภาพ

2. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองว่า เพื่อที่จะทำให้สิทธินี้เป็นจริงโดยบริบูรณ์

- (ก) การศึกษาขั้นประถมจะต้องเป็นการศึกษาภาคบังคับและจัดให้ทุกคนแบบ ให้เปล่า
 - (ข) จะต้องจัดการศึกษาขั้นมัธยมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการศึกษามัธยม ทางเทคนิค และอาชีวศึกษาให้เพิ่มขึ้นโดยทั่วไป และให้ทุกคนมีสิทธิได้รับโดยวิธีการ ที่เหมาะสมทุกทาง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำการศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้้อย่างค่อยเป็นค่อยไป
 - (ค) ทุกคนจะต้องสามารถได้รับการศึกษาขั้นอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน บนพื้นฐานของความสามารถโดยวิธีการที่เหมาะสมทุกทาง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำ การศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้้อย่างค่อยเป็นค่อยไป
 - (ง) การศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องได้รับการสนับสนุนหรือเสริมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับหรือเรียนไม่ครบตามช่วงเวลาทั้งหมดของการศึกษาขั้นประถม
 - (จ) จะต้องดำเนินการพัฒนาระบบโรงเรียนทุกระดับอย่างแข็งขัน ให้มีระบบทุนการศึกษาที่เพียงพอ และปรับปรุงสภาพของวัสดุประกอบการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง
3. รัฐภาคีทั้งหลายแห่งกติกานี้รับที่จะเคารพเสรีภาพของบิดามารดาและผู้ปกครอง ตามกฎหมาย ในกรณีที่มีในการเลือกโรงเรียนสำหรับเด็กของตน นอกจากที่จัดตั้งโดยเจ้าหน้าที่รัฐ เช่นที่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำที่รัฐกำหนดไว้ หรือให้ความเห็นชอบ เพื่อประกัน ให้การศึกษาทางศาสนาและศีลธรรมของเด็กเป็นไปโดยสอดคล้องกับความเชื่อถือของตน
4. ไม่มีส่วนใดของข้อนี้จะแปลไปในทางก้าวท้าวเสรีภาพของปัจเจกชนและองค์กรใน การจัดตั้งและดำเนินการสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตามหลักการที่ระบุไว้ในวรรค 1 ของข้อนี้ และข้อกำหนดที่ว่า การศึกษาในสถาบันเช่นว่าจะต้องสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำ ตามที่รัฐได้กำหนดไว้

ข้อ 15

1. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคน

- (ก) ที่จะมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม
- (ข) ที่จะอุปโภคสิทธิประโยชน์แห่งความก้าวหน้าและการประยุกต์ใช้ทางวิทยาศาสตร์

(ค) ที่จะได้สิทธิประโยชน์จากการคุ้มครองผลประโยชน์ทางด้านศีลธรรมและ ทางวัตถุ ในประโยชน์อันเกิดจากการผลิตทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม หรือศิลปกรรม ซึ่งตนเป็นผู้สร้างสรรค์

2. ขั้นตอนซึ่งรัฐภาคีแห่งกติกานี้จะดำเนินการเพื่อให้สิทธินี้เป็นจริงอย่างบริบูรณ์ ให้รวมถึงสิ่งทั้งหลายที่จำเป็นเพื่อการอนุรักษ์ การพัฒนา และการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และทางวัฒนธรรม

3. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะเคารพเสรีภาพที่จำเป็นสำหรับการวิจัยวิทยาศาสตร์และ กิจกรรมสร้างสรรค์

4. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิประโยชน์ที่ได้มาจากการสนับสนุนและการพัฒนา การติดต่อระหว่างประเทศ และความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

(International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)

ข้อ 1

1. ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองโดยอาศัยสิทธิที่ประชาชน จะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนอย่างเสรี รวมทั้งดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตน

2. เพื่อจุดมุ่งหมายของตน ประชาชนทั้งปวงอาจจัดการ โศกทรัพย์และทรัพยากรธรรมชาติ ของตนได้อย่างเสรี โดยไม่กระทบต่อพันธกรณีใดๆอันเกิดจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่าง ประเทศ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการแห่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และกฎหมายระหว่าง ประเทศ ประชาชนจะไม่ถูกลิดรอนจากวิถีทางแห่งการยังชีพของตนไม่ว่ากรณีใดๆ

3. รัฐภาคีแห่งกติกานี้ รวมทั้งผู้รับผิดชอบในการบริหารดินแดนที่ไม่ได้ปกครองตนเอง และ ดินแดนในภาวะทรัสตี จะส่งเสริมสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองให้บรรลุผลเป็นจริง และต้องเคารพสิทธินั้นตามบทบัญญัติแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ

ข้อ 16

บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกแห่งหน

ข้อ 17

1. บุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว เลหสถาน หรือการติดต่อสื่อสารโดย พลังการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ และจะถูกกลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย มิได้

2. บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกแทรกแซงหรือกลบหลู่เช่นนั้น

ข้อ 19

1. บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง
2. ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา รับและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความคิดทุกประเภท โดยไม่คำนึงถึงพรมแดน ทั้งนี้ไม่ว่าด้วยวาจา เป็นลายลักษณ์อักษรหรือการตีพิมพ์ ในรูปของศิลปะ หรือโดยอาศัยสื่อประการอื่นตามที่ตนเลือก
3. การใช้สิทธิตามบัญญัติในวรรค 2 ของข้อนี้ ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบพิเศษ ควบคู่ไปด้วย การใช้สิทธิดังกล่าวอาจมีข้อจำกัดในบางเรื่อง แต่ทั้งนี้ข้อจำกัดนั้นต้องบัญญัติไว้ในกฎหมายและจำเป็นต่อ

(ก) การเคารพในสิทธิหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น

(ข) การรักษาความมั่นคงของชาติ หรือความสงบเรียบร้อย หรือการสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชน

ข้อ 20

1. การโฆษณาชวนเชื่อใดๆ เพื่อสงคราม เป็นสิ่งต้องห้ามตามกฎหมาย
2. การสนับสนุนให้เกิดความเกลียดชังในชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา ซึ่งยั่วยุให้เกิดการเลือกปฏิบัติ การเป็นปฏิปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง เป็นสิ่งต้องห้ามตามกฎหมาย

ข้อ 21

สิทธิในการชุมนุมโดยสงบย่อมได้รับการรับรองการจำกัดการใช้สิทธินี้จะกระทำมิได้ นอกจากจะกำหนดโดยกฎหมายและเพียงพอเท่าที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตยเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติ หรือความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข หรือศีลธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น

ข้อ 22

1. บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม รวมทั้งสิทธิที่จะก่อตั้งและ เข้าร่วมสหภาพแรงงานเพื่อปกป้องประโยชน์ของตน
2. การจำกัดการใช้สิทธิประโยชน์นี้จะกระทำมิได้ นอกจากจะกำหนดโดยกฎหมายและเพียงพอเท่าที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติ หรือความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข หรือศีลธรรม หรือการ คุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น ความในข้อนี้ไม่ห้ามการวางข้อจำกัดอันชอบด้วยกฎหมายในการใช้ สิทธินี้ของทหารและตำรวจ
3. ความในข้อนี้ไม่ให้อำนาจอธิปไตยแห่งอนุสัญญาว่าด้วยเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็น สมาคม และว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิในการจัดตั้ง ค.ศ. 1948 ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ใน อันที่จะมีมาตรการทางนิติบัญญัติ หรือบังคับใช้กฎหมายในลักษณะที่จะกระทบต่อหลักประเด็น ต่างๆ ที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาดังกล่าว

ข้อ 24

1. เด็กทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยมาตรการต่างๆ ที่จำเป็นตามสถานะของผู้เยาว์จากครอบครัวของตน สังคมและรัฐ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ศิพ เพศ ภาษา ศาสนา เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน หรือกำเนิด
2. เด็กทุกคนต้องได้รับการจดทะเบียนทันทีภายหลังการเกิด และต้องมีชื่อ
3. เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้มาซึ่งสัญชาติ

ข้อ 25

พลเมืองทุกคนย่อมมีสิทธิและโอกาส โดยปราศจากความแตกต่างดังกล่าวไว้ในข้อ 2 และ โดยปราศจากข้อจำกัดอันไม่สมควร

(ก) ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารรัฐกิจโดยตรงหรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้รับเลือกมาอย่างเสรี

(ข) ในการที่จะออกเสียงหรือได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งอันแท้จริงตามวาระซึ่งมีการออกเสียงโดยทั่วไปและเสมอภาคและโดยการลงคะแนนลับเพื่อประกันการแสดงเจตนาโดยเสรีของผู้เลือก

(ค) ในการที่จะเข้าถึงการบริการสาธารณะในประเทศของตนตามหลักเกณฑ์ทั่วไปแห่ง ความเสมอภาค

ภาคผนวกที่ 2 คำอธิบายรหัสประเด็นสิทธิในการศึกษาและการพัฒนา

การกำหนดรหัสสำหรับการสรุปประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาจากแหล่งอ้างอิงทั้งสามแหล่ง ทำให้การจัดประเภทประเด็นสิทธิเป็นไปอย่างมีระบบ รหัสที่ใช้จะมีสี่หลัก ทั้งนี้แบ่งเป็นสองส่วน ยกเว้นสิทธิในด้านการศึกษาที่จะมีสามส่วน โดยแต่ละส่วนจากซ้ายไปขวาจะบอกถึงประเภทของประเด็นนั้นๆ จากกลุ่มใหญ่ไปยังกลุ่มย่อย ดังนี้

1. ส่วนแรกมี สองหลักอยู่ลำดับแรกจากทางซ้าย เป็นส่วนที่บอกว่าประเด็นนั้นๆ เป็นประเด็นเกี่ยวกับมิติใด โดย

10	แทน	มิติของกระบวนการ
20	แทน	มิติของผล
21	แทน	มิติของการเข้าถึงผลเชิงบวก
22	แทน	มิติของการป้องกันและแก้ไขผลเชิงลบ
30	แทน	การสนับสนุนการพัฒนา
31	แทน	การสนับสนุนมิติของกระบวนการ
32	แทน	การสนับสนุนมิติของผล
2. ส่วนที่สองมี สองหลักอยู่ลำดับที่สองจากทางซ้าย เป็นส่วนที่บอกรหัสเฉพาะของประเด็นนั้นๆ
3. สำหรับ สิทธิในด้านการศึกษา (ส่วนที่สองจะเป็น 00) จะมีส่วนที่สามมี สองหลักทางขวาสุด เป็นส่วนที่บอกรหัสเฉพาะของประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในด้านการศึกษานั้นๆ

ดังนั้น รหัส 3202 จึงสามารถแปลความได้ว่า เป็นประเด็นที่ 02 ของประเภทการสนับสนุนมิติของผล เพราะ

32	หมายถึง	การสนับสนุนมิติของผล
02	เป็น	รหัสเฉพาะ

หากดูจากรายชื่อรหัสเฉพาะพบว่า 3202 คือ รัฐมีหน้าที่ต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

หรือ รหัส 100004 จึงสามารถแปลความได้ว่า เป็นประเด็นที่ 04 ของสิทธิในการศึกษา ในมิติของกระบวนการ เพราะ

10	หมายถึง	มิติของกระบวนการ
00	หมายถึง	สิทธิในด้านการศึกษา
04	เป็น	รหัสเฉพาะ

หากดูจากรายชื่อรหัสเฉพาะพบว่า 100004 คือ สิทธิในการเลือกรูปแบบในการจัดการศึกษา

ภาคผนวกที่ 3 รายชื่อเอกสารอ้างอิงของเหตุการณ์สำคัญ

การตรวจสอบธุรกรรมของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.)

ข้อใจผลสอบ 2 บิ๊ก ‘ปปง.’ ครป.-เอ็นจีโอ ‘กร’ รื้อใหม่. 2545. มติชน, 20 กันยายน, 1,10.

มอง ‘รัฐบาลหลอน’ และ ‘นายกฯ เทวดา’ 2546 จะดีกว่า 2545 ? มติชนรายสัปดาห์, 3-9 มกราคม, 10.

แลหลังวงการแมลงวัน อำลาปี’45 มุ่งหน้าปี’46 อีก 1 ปีแห่งการแข่งขัน. มติชนรายสัปดาห์, 3-9

มกราคม, 70.

NGO จวกรัฐบาลปกป้องปปง. ลั่นฟ้องศาลปค.-แพ่ง-อาญา. 2545. ผู้จัดการรายวัน, 23 กันยายน, 14-

15.

การออกมติดะรัฐมนตรี วันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2545

300 เอ็นจีโอ ‘ทักษิณ’ ยุติความรุนแรง. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 20 กรกฎาคม, 11.

กรรมการสิทธิรัฐเลิกใช้ความรุนแรง. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 1 มิถุนายน, 7

การจับกุมชาวบ้านหลังมติกรม.23เม.ย. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 2 กรกฎาคม, 13.

จี้รัฐบาลเลิกมติกรม. ‘จัดการมือบ’. 2545. มติชน, 10 มิถุนายน, 14.

นายกฯพร้อมทบทวนมติกรม. ย้ำมือบอย่าละเมิดสิทธิคนอื่น. 2545. ผู้จัดการรายวัน, 20 กรกฎาคม, 15-

16.

มอง ‘รัฐบาลหลอน’ และ ‘นายกฯ เทวดา’ 2546 จะดีกว่า 2545 ? มติชนรายสัปดาห์, 3-9 มกราคม, 10.

‘แม่่ว’ ตั้งปรับมติ23เม.ย.เบรกปราบมือบรุนแรง. 2545. ข่าวสด, 16 สิงหาคม, 1,13.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. 2545. จะต้องให้ชาวบ้านตายอีกกี่คน. กรุงเทพธุรกิจ, 28 มิถุนายน, 12

เอ็นจีโอทั่วประเทศรุกรัฐเลิกมติ23เม.ย.ทบท.ได้ ‘แพรวพราว’. มติชน, 29 กรกฎาคม, 1,15.

เอ็นจีโออ้อมฉีกกำลังรุมเปิดแผลรัฐเหวอะ. บ้านเมือง, 29 กรกฎาคม, 1,6.

NGO โวยรัฐบาลทักษิณยิ่งกว่าเผด็จการ. 2545. ไทยโพสต์, 20 กันยายน, 2.

กรณีที่ดินจังหวัดลำพูน

กก.สิทธิฯจับมือส.ว.แก้ปัญหที่ดิน. 2545. เดลินิวส์, 25 กรกฎาคม, 3.

กมธ.วุฒิปันอญาจนท.ที่ดินลำพูนรับเองปล่อยนายทุนจ่อครองสิทธิ. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 4 สิงหาคม.

1,4.

กม.เพิกถอนสิทธิตัวปัญหาวันแก่ ‘ที่เนา’ เอื้อนายทุน. 2545. ผู้จัดการรายวัน, 30 กรกฎาคม, 1,2.

การเพิกถอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน. 2545. มติชน, 22 สิงหาคม, 6.

คดีจับกุมชาวบ้านลำพูนพุ่งไม่หยุด. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 11 กรกฎาคม, 21.

จดหมายเปิดผนึกเรื่องความขัดแย้งที่ดินลำพูน. 2545. เนชั่นสุดสัปดาห์, 25 กันยายน, 6,7.
 ดร.นิธวอนอาจารย์ ศส.ประกันชาวนาลำพูน. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 12 กรกฎาคม, 9.
 โครงการตรวจสอบตำรวจลำพูนใช้ช่องกฎหมายจับจำคนจน. 2545. ผู้จัดการรายวัน, 13 กรกฎาคม, 8.
 ที่ดินลำพูนกับกฎหมายไม่เป็นธรรม. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 22 กรกฎาคม, 14.
 ‘นิธิ’ ร่วมนักวิชาการยื่นประกันคดียาเสพติดบ้านรุกที่. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 10 กรกฎาคม, 15.
 ปชป เปิดเวทีถกปัญหา ‘ปฏิรูปที่ดิน’. 2545. มติชน, 5 สิงหาคม, 2.
 มอง ‘รัฐบาลหลอน’ และ ‘นายกฯ เทวดา’ 2546 จะดีกว่า 2545 ? มติชนรายสัปดาห์, 3-9 มกราคม, 10.
 มท.3 เดินหน้าใช้กม.ถอนสิทธิที่ดินวางแผนใช้มาตรการภาษีช่วย. 2545. แนวหน้า, 27 กรกฎาคม, 3.
 มท.หมดปัญญาเพิกถอนที่ดินรกร้าง. 2545. บ้านเมือง, 27 กรกฎาคม, 2.
 เสนอ10ทางออกแก้ปัญหาที่ดินคนจน. 2545. มติชน, 21 กันยายน, 10.
 เสนอนิรโทษคนจนรุกที่ลำพูนชี้รัฐใช้นโยบายปราบรุนแรง. 2545. ไทยโพสต์, 5 สิงหาคม, 2545.
 เสียงสะท้อนจากลำพูนเขว้างแฉเรา. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 19 กรกฎาคม, 1,2.

ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย

นัสเซอร์ ยีหมะ. 2545. ท่อก๊าซไทย-มาเลย์ สิทธิชุมชนกับอำนาจรัฐ. กรุงเทพธุรกิจ, 31 สิงหาคม, 7.
 ปตท. สัญญาท่อก๊าซไม่ผ่านบ้านทุกฝ่ายรับเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 3 มิถุนายน,
 21.
 ปมปัญหาท่อก๊าซไทย-มาเลย์ฝ่ายค้านพุ่งเป้านายกฯ-หัวหน้าเลือนองด้ามหวาน. 2545. ผู้จัดการ
 รายวัน, 11 กันยายน, 14.
 เปิดข้อมูล ‘สันติบาล’ เบื้องหลังมาตรการกร้าวสขบมือบ่ท่อก๊าซไทย-มาเลย์. มติชนรายสัปดาห์, 3-9
 มกราคม, 90.
 รุด ‘ลานหอยเสียบ’ ‘นิธิ’ หนุนด้านท่อได้. 2545. ข่าวสด, 6 มิถุนายน, 1,11.
 มอง ‘รัฐบาลหลอน’ และ ‘นายกฯ เทวดา’ 2546 จะดีกว่า 2545 ? มติชนรายสัปดาห์, 3-9 มกราคม, 10.
 ‘แม้ว’ เหมินมือบ่ด้านท่อก๊าซได้ทำเนียบส่วนใหญ่ได้ประโยชน์. 2545. มติชน, 4 กันยายน, 16.
 แม้วรับปาก ‘มหาธีร์’ ผุดท่อก๊าซ. 2545. สยามรัฐ, 6 กรกฎาคม, 1,13.
 ลั่นเตือนเซ็นท่อก๊าซ ‘ไทย-มาเลย์’. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 7 กรกฎาคม, 1,4.
 ตำรวจเส้นทาง ‘สายที่5’ จุลเลียง ‘จลาจล’ ท่อก๊าซได้. 2546. มติชน, 21 มิถุนายน, 2.
 หัวหน้าท่อก๊าซขัดแย้งถึงตาย. 2545. ผู้จัดการรายวัน, 23 สิงหาคม, 1,2.

เขื่อนปากมูล

- นักวิชาการแนะทุบทิ้งเขื่อนปากมูล. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 19 ตุลาคม, 8.
- นักวิชาการ-เอ็นจีโอดลุ่มเขื่อนยับ. 2545. ไทยโพสต์, 19 ตุลาคม, 12.
- ปริญญ์ ผดุงถิ่น. 2545. อหังการ ‘ปากมูล’ ข่าวสด, 21 ตุลาคม, 2545.
- ‘ปากมูล’ ฮือ29ต.ค. จี้มติ ‘ปิดเขื่อน’. 2545. ข่าวสด, 26 ตุลาคม, 1,13.
- ‘ปากมูล’ เจ็บกันฮือ ผวจ.อุบลสั่งลุยมือบศาลากลาง. 2545. ข่าวสด, 19 กันยายน, 1,13.
- มอง ‘รัฐบาลหลอน’ และ ‘นายกฯ เทวดา’ 2546 จะดีกว่า 2545 ? มติชนรายสัปดาห์, 3-9 มกราคม, 10.
- ‘มือบปากมูล’ จี้รัฐบาลชะลอปิดเขื่อน 1 พ.ย.นี้. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 30 ตุลาคม, 9.
- ‘แม่ว’ เมินปากมูลชนตร.สลายมือบ กก.สิทธิฯ ออกโรงจี้มติกรม.ผิดกม. 2545. ไทยโพสต์, 31 ตุลาคม, 1,9.
- รุ่งรวี เจริญศรีภิญโญรัช. 2545. เหตุใดชาวปากมูลจึงประท้วงอีก? กรุงเทพธุรกิจ, 30 ตุลาคม, 9.
- เสาวลักษณ์ คงภักพูน. 2545. ปอกเปลือกสมัชชา นักเคลื่อนไหวแห่งลุ่มน้ำโขง. คมชัดลึก, 4 สิงหาคม, 5.

โครงการไฟฟ้าพลังถ่านหิน หินกรุด-บ่อนอก

- ‘บ่อนอก’ แจงจับถอนป้ายด้านโรงไฟฟ้า. 2545. ข่าวสด, 29 สิงหาคม, 12.
- มอง ‘รัฐบาลหลอน’ และ ‘นายกฯ เทวดา’ 2546 จะดีกว่า 2545 ? มติชนรายสัปดาห์, 3-9 มกราคม, 10.
- เรือกรีนพีซถึงบ่อนอกร่วมด้าน! โรงไฟฟ้า. 2545. ข่าวสด, 28 สิงหาคม 1,11.

โครงการบ่อกักตุนน้ำเสียคลองด่าน

- กลุ่มประชาธิปไตยเพื่อประชาชน. โครงการบำบัดน้ำเสียรวมคลองด่าน การต่อสู้ของประชาชนกับคอร์รัปชั่นระดับนโยบาย. <http://www.pxp.in.th/Magazine2003/28-sp-report.htm>.
- ศัลยา ประชาชาติ. 2546. ‘ไอ้ก้านยาว’ ภูภาพ ‘ไอ้ก้านนม’ ลุยปราบโกง ‘คลองด่าน’ 2 หมื่นล้าน แฉ ‘นักการเมือง-ผู้รับเหมา พัวพัน’ การปรับตัว. มติชนรายสัปดาห์, 17-23 มกราคม, 16.

พระราชบัญญัติแร่

- ก.ม. แร่บานปลายอนุมัติทำได้ดินได้ทุกที่. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 16 กรกฎาคม, 9.
- กรรมการสิทธิฯยื่นศาลรธน.ตีความก.ม.แร่. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 3 มิถุนายน, 21.
- ร่างพรบ.แร่กฎหมายนิรโทษกรรมนายทุน(ต่างชาติ)? 2545. มติชน, 27 สิงหาคม, 6.
- ศาลรธน.เร่งเครื่องวินิจฉัยก.ม.แร่. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 14 ตุลาคม, 8.
- สุริยะใส กตะศิลา. 2545. ร่างพรบ.แร่ขัดรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพธุรกิจ, 1 มิถุนายน, 2.

การปฏิรูปการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ. www.moe.go.th/eroc.

ครบ3ปีทำปฏิรูปศึกษาล่มปชป.ปัฐบาลรับผิดชอบ. 2545. แนวหน้า, 21 สิงหาคม, 1,6.

คำตอบจากกระทรวงศึกษาธิการทำไมต้อง175เขตพื้นที่การศึกษา. 2545. เดลินิวส์, 16 ตุลาคม, 12.

บ.ชุดนักเรียนปออง ‘สุวิทย์’ คนดี. 2545. มติชน, 18 พฤษภาคม, 1,11.

นักวิชาการเสวนาโต๊ะกลมอัด ‘สุวิทย์’ ตัวถ่วงปฏิรูปศธ. 2545. ไทยโพสต์, 1 เมษายน, 2.

พรรคฝ่ายค้านเตรียมยื่นกระทู้สดถามความรับผิดชอบปฏิรูปไม่ทัน. 2545. เดลินิวส์, 20 สิงหาคม,

14.

วิปฝ่ายค้านฟันธงปฏิรูปไม่ทัน นายกฯแจ่มแจ้งกรม.ทราบงานคืบ. 2545. ไทยรัฐ, 7 สิงหาคม, 15.

หมดเวลาเตะถ่วงชี้ขาด “ประกาศเขตพื้นที่การศึกษา” ทั่วประเทศ!. 2545. ไทยรัฐ, 23 กรกฎาคม

2545, 15.

การประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษาจะก้าวไปทางไหน. 2545. เดลินิวส์, 25 กันยายน, 31.

การประกันคุณภาพการศึกษา อีกหนึ่งความก้าวหน้าของกระทรวงศึกษาธิการ. 2545. มติชน, 15

กุมภาพันธ์, 5.

สมศ. ไฟเขียวขึ้นทะเบียนบ.ผู้ประเมิน เปิดช่องสภาครู-ศึกษาศาสตร์ฯเข้าร่วมวง. 2545. มติชน, 10

มีนาคม, 10.

สมศ. สรุปให้อาจารย์ประเมินภายนอก. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 24 มีนาคม, 7.

สมศ. หวันสังคมสืบสานการประกันคุณภาพการศึกษา. 2545. เดลินิวส์, 27 พฤษภาคม, 11.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2545. สมศ.รายงานประชาชน. มติชน, 16 พฤษภาคม, 18.

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. 2545

ธรรมรัฐ กิจฉลอง. 2546. เอกชนร่วมจัดการศึกษา เพิ่มเป้าเจียะรัฐประหัยคงบ. คมชัดลึก, 21

พฤษภาคม, 12.

เป้าเจียะไม่มีวันตาย ล้มเหลวแก้เหลื่อมล้ำการศึกษา. 2545. เดลินิวส์, 22 พฤษภาคม, 3.

สมพงษ์ จิตระดับ. 2545. สิทธิมนุษยชนกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี. ข่าวสด, 25 ธันวาคม, 5.

อรนุช วานิชทวีวัฒน์. 2546. สมาคมผู้ปกครองและครูกับบทบาทผู้รับบริจาคเพื่อโรงเรียน. เดลินิวส์,

24 พฤษภาคม, 27.

การขยายโอกาสทางการศึกษา

- เจษฎา ไพศาลพิจิตรสดี. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 20 เมษายน, 6.
- ทบวงฯเร่งพัฒนาระบบเครือข่ายกศ.เชื่อมโยงทุกระดับ. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 10 มกราคม, 8.
- ‘ทักษิณหนุน’ เอ็ดเน็ตแนะนำเอกชนร่วมทุน. 2545. กรุงเทพธุรกิจ, 16 กุมภาพันธ์, 8.
- วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. 2545. การศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส. เดลินิวส์, 20 พฤษภาคม, 26.
- ศร.ท่อม 800 ล.-วางระบบคอมพิวเตอร์-อินเทอร์เน็ต. 2545. ข่าวสด, 25 กรกฎาคม, 5.
- สช.กับการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ. 2545. มติชน, 21 มิถุนายน, 20.
- สมโชติ อ๋องสกุล. 2545. ปฏิรูปการศึกษาปี 45กับการเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง. กรุงเทพธุรกิจ, 28 สิงหาคม, 8.

การสรรหาคณะกรรมการสรรหากรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

- บ้านกรูดของ ‘วิฑูรุษมน’ แพร่ข้อมูลโรงไฟฟ้า. 2545. มติชน, 20 กรกฎาคม, 5.
- วิฑูรุษมนด้านโรงไฟฟ้าเตรียมเปิดตัวกันยายนี. 2545. บ้านเมือง, 11 สิงหาคม, 2.
- ศาลปกครองสูงสุด. http://www.admincourt.go.th/Thai/Files/Judgment/2545/supreme/011-o14-o12_45-171245Su/page01-20.pdf
- ศาลปกครองสูงสุด. http://www.admincourt.go.th/Thai/Files/Judgment/2545/supreme/011-o14-o12_45-171245Su/page21-40.pdf
- ศาลปกครองสูงสุด. http://www.admincourt.go.th/Thai/Files/Judgment/2545/supreme/011-o14-o12_45-171245Su/page41-61.pdf
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. 2546. สักราชใหม่ของ กทช. . มติชนรายสัปดาห์, 17-23 มกราคม, 17.

